

SMTS

TURUN AURAKATU 6:n JA LINNANKATU 13:n RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Turun Aurakatu 6:n ja Linnankatu 13:n rakennushistoriaselvitys

ISBN: 978-952-7430-21-7 (pdf, suuri resoluutio)
978-952-7430-22-4 (pdf, pieni resoluutio ja suojattu)
978-952-7430-23-1 (pdf, pieni resoluutio ja saavutettava)

Tilaaja: Turun kaupunki, Kaupunkisuunnittelu ja maaomaisuus,
kaavoitusarkkitehti Sanna Johanna Lahti

Tekijä: Saatsi Arkkitehdit Oy
Emilia Saatsi, Pekka Saatsi, Riina Sirén, Aino Salo
pekka@saatsi.fi | 040 5955933 | www.saatsi.fi

Valmistunut: 31.3.2023

Kansikuva: Kohderakennukset elokuussa 2022

Kuvat: Saatsi Arkkitehdit Oy, ellei toisin mainittu.

TURUN AURAKATU 6:n JA LINNANKATU 13:n RAKENNUSHISTORIASELVITYS

SISÄLTÖ

TAUSTA

JOHDANTO

- 7 Perustiedot
- 8 Nimihistoria
- 9 Kaava ja suojelutilanne

10 KAUPUNKITILAN HISTORIAA

- 10 Ennen Turun paloa 1827
- 12 Turun palo 1827 ja uusi Engelin asemakaava
- 15 Kivikaupunki nousee 1870-luvulta alkaen
- 18 1900-luvun jälkipuoli
- 20 Katutilan rakenne ja kerrostuneisuus

POHJOISMAIDEN YHDYSPANKIN TALO 1912

23 RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

- 23 Turku 1900-luvun alussa
- 24 1910-luvun arkkitehtuuri-ihanteita
- 25 Arkkitehti Valter Thomé (1894–1918)

26 ENSIMMÄINEN VAIHE

- 26 Hanke ja rakennuttaminen
- 27 Ulkoasu
- 28 Tilarakenne ja sisustus
- 30 Rakenteet

33 MUUTOSVAIHEET

- 33 Ennen vuotta 1981
- 38 Vuoden 1981 jälkeen

41 NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

- 41 Ulkoasu
- 42 Sisätilat
- 43 Kerrostuneisuuskaaviot

KUPARITALO 1960

49 RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

- 49 Pankit rakentavat kilpaa
- 50 1950-luvun arkkitehtuuri-ihanteita
- 51 Arkkitehti Veijo Kahra (1920–2004)

52 ENSIMMÄINEN VAIHE

- 52 Rakennuttaminen ja vastaanotto
- 53 Ulkoasu
- 55 Tilarakenne ja sisustus

57 MUUTOSVAIHEET

58 NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

- 58 Ulkoasu
- 60 Sisätilat
- 61 Kerrostuneisuuskaaviot

SUOMEN YHDYSPANKKI, SYP-CENTER 1981

72 RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

- 72 Pankkien toiminta automatisoituu
- 73 1980-luvun arkkitehtuuri-ihanteita

75 ENSIMMÄINEN VAIHE

- 75 Rakennushankkeesta
- 76 Ulkoasu
- 78 Tilarakenne ja sisustus

80 MUUTOSVAIHEET

- 80 Pankkitoiminnan aikana ennen 2000
- 81 Ravintolana ja yökerhona 2000–2022

84 NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

- 84 Ulkoasu
- 85 Sisätilat
- 86 Kerrostuneisuuskaaviot

JOHTOPÄÄTÖKSET

- 91 Historialliset ominaispiirteet
- 92 Kaupunkikuvalliset ominaispiirteet
- 93 Rakennushistorialliset ominaispiirteet

LÄHTEET

1 Kohteen sijainti Turun keskustassa. 1:1000. Pohjakartta: Paikkatietoikkuna.

TAUSTA

SAATSI

SAATSI ARKKITEHDIT
TURUN AURAKATU 6 JA LINNANKATU 13 | RAKENNUSHISTORIASELVITYS

2 Panoraama Turun tuomiokirkon tornista lounaaseen
vuonna 1883. Valokuvaaja Axel Lindahl. Turun museokeskus.

JOHDANTO

Selvityksen kohteena on kolme eri-ikäistä rakennusta Aurakadun ja Linnankadun kulmassa olevalla tontilla Turun ydinkeskustassa. *Pohjoismaiden Yhdyspankin talon* suunnitteli arkkitehti Valter Thomé, ja se valmistui vuonna 1912. *As Oy Yhdyslinnan* (Linnankatu 13), niin sanotun *Kuparitalon*, suunnitteli arkkitehti Veijo Kahra, ja rakennus valmistui vuonna 1959. Nuorin, vuonna 1982 valmistunut rakennus eli niin sanottu *SYP-Center* Yhdyspankin vieressä Aurakadulla, on niin ikään Kahran suunnittelema. Kolmivaiheinen rakennusryhmä on laadukas ja kaupunkiympäristöä huomioivasti toteutettu kokonaisuus suomalaista 1900-luvun pankkirakentamista.

Linnankatu 13:ssa sijaitsevan rakennuksen virallinen nimi on *As Oy Yhdyslinna*. Tässä työssä kutsumme sitä kuitenkin *Kuparitaloksi* nimen paremman tunnistettavuuden vuoksi. *As Oy Yhdyslinna* on selvityksen luettavuuden kannalta tarpeettoman lähellä naapureidensa kutsumanimiä, joihin lukeutuvat *Pohjoismaiden Yhdyspankin talo* sekä *Suomen Yhdyspankin talo*.

Turun kaupunki on valmistelemassa tarkasteltavalle tontille asemakaavan muutosta osana Turun kauppahallin korttelin kehittämistä. Tontin nykyinen asemakaava on tullut voimaan vuonna 1978. Käsillä oleva selvitys on laadittu käynnissä olevan asemakaavatyön avuksi ja päätöksenteon tueksi havainnollistamaan tontin nykyisten rakennusten kulttuurihistoriallisia arvoja.

Selvityksen lähteenä on käytetty rakennusvalvonnan piirustuksia sekä elokuussa 2022 tehdyn kenttäkäynnin havaintoja.

Lämmin kiitos kaavoitusarkkitehti Sanna Johanna Lahdelle hyvästä yhteistyöstä! Kiitos myös Turun kaupungin suunnittelija Samuli Saariselle sekä Turun museokeskuksen tutkija Noora Gherghelille arvokkaista tarkennuksista.

Porvoossa 31.3.2023,

Emilia Saatsi
arkkitehti SAFA
maisema-arkkitehti

Pekka Saatsi
arkkitehti SAFA

PERUSTIEDOT

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus: 853-7-9-16
Osoitteet: Aurakatu 6 / Linnankatu 13
Omistus: Kansallis Oy

As Oy Yhdyslinna

Muut nimet: Kuparitalo, Turun Yhdyslinna
Osoite: Linnankatu 13
Rakennustunnus: 103304672S
Käyttötarkoitus: Kauppakeskukset ja liike- ja tavaratalot
Kerrosala: 2792,0 m²
Kokonaisala: 3248,0 m²
Kerrosluku: 7
Suunnittelija: Veijo Kahra
Valmistumisvuosi: 1959

Pohjoismaiden Yhdyspankin talo

Muut nimet: Pohjoispankki,
Pohjoismaiden Osakepankki
Osoite: Aurakatu 6
Rakennustunnus: 103304671R
Käyttötarkoitus: Liike- ja tavaratalot, kauppak.
Kerrosala: 2880,0 m² (yhteistilavuus)
Kerrosluku: 3
Suunnittelija: Valter Thomé
Valmistumisvuosi: 1912

Kohderakennukset elokuussa 2022.

3 As Oy Yhdyslinna / Kuparitalo. Kaikki kuvat Saatsi Arkkitehdit Oy:n, ellei toisin mainittu.

4 Pohjoismaiden Yhdyspankin talo.

5 Kiinteistö Oy Turun Aurakatu 6.

Kiinteistö Oy Turun Aurakatu 6

Muut nimet: SYP-Center, Suomen Yhdyspankin talo
Osoite: Aurakatu 6
Rakennustunnus: 103304671R
Käyttötarkoitus: Liike- ja tavaratalot, kauppak.
Kerrosala: 2880,0 m² (yhteistilavuus)
Kerrosluku: 3
Suunnittelija: Veijo Kahra
Valmistumisvuosi: 1981

NIMIHISTORIA

Kuparitalo, 1960		Pohjoismaiden Yhdyspankin talo, 1912		SYP-Center, 1981	
		1912–1919	Pohjoismaiden Osakepankki Pohjoismaiden Osakepankin talo, Turun konttori Pohjoispankki POP		
1960–1975	Pohjoismaiden Yhdyspankki As. Oy. Yhdyslinna Turun Yhdyslinna PYP Pohjoismaiden Yhdyspankin Turun piirikonttorin toimitalo	1919–1975	Pohjoismaiden Yhdyspankki PYP		
1975–1981	Suomen Yhdyspankki Kuparitalo SYP	1975–1981	Suomen Yhdyspankki Tiilitalo SYP		
1981–2010	Kuparitalo Linnankatu 13 Myyäläkäytössä, ei vakiintunutta nimeä	1981–1992	Myyäläkäytössä, vakiintunut nimi ei tiedossa	1981–1995	Suomen Yhdyspankki Yhdyspankki SYP Turku SYP-Center Yhdyspankin Lounais-Suomen piirikeskus
		1992–	Kiinteistö Oy Aurakatu 6 Aurakatu 6 Tiilitalo	1995–2000	Merita Turun Merita, Aurakatu 6:n konttori
2010–2014	Kiinteistö Oy Turun Kuparitalo			1993–	Kiinteistö Oy Turun Aurakatu 6
2010–	Kuparitalo				

KAAVA JA SUOJELUTILANNE

Maakuntakaava

Turun kaupunkiseudun maakuntakaavassa tarkastelualue kuuluu keskustatoimintojen alueeseen (C) sekä kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta tärkeään alueeseen (vsmk).¹

Yleiskaava

Voimassa olevassa yleiskaavassa 2020 (2004) alue on merkitty pääkeskustasoisten keskustatoimien alueeksi (C).²

Yleiskaavaehdotus 2029

Alue rajautuu ympäristöministeriön kansallista kaupunkipuistoa koskevassa ympäristöministeriön päätöksessä 5.6.2013 määriteltyyn *kansalliseen kaupunkipuistoon*. Kansallinen kaupunkipuisto on osoitettu perustamis päätöksen mukaisena alueena yleiskaavassa. Lisäksi alue kuuluu arvokkaiden ydinkeskusta-alueen (Cy) rakennusten tai rakennetun ympäristön kokonaisuuteen, jonka ominaispiirteet tulee säilyttää sekä suojeltavaan muinaismuistoalueeseen. Kohdetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.³

1 Maakuntakaava 2004. Turun kaupunki.

2 Yleiskaava 2020. Turun kaupunki.

3 Yleiskaavan 2029 luonnos. Turun kaupunki.

Asemakaava

Voimassa olevassa asemakaavassa 1/1978 alue on merkitty asuin- ja liikerakennusten korttelialueeksi AL.

Pohjoismaiden Yhdyspankin talon Aurakadun puoleinen julkisivu ja kattolape on suojeltu merkinnällä Sr-2, jossa määrätään: *"Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten rakennusala. Tällä osalla tonttia ei saa suorittaa sellaisia purkaus- ja maalaustöitä, jotka tarvelevät kadunpuoleisten julkisivujen ja vesikattojen kulttuurihistoriallista arvoa ja tyyliä."*⁴

Alueen tonttijako on tunnut voimaan vuonna 1897, ja rakennusten Aurakadun puoleinen katulinja vuonna 1959.⁵

Muinaismuisto

Kohdesijainti on ollut kaupunkialuetta jo ennen Turun paloa. Tontin kulttuurikerrokset kuuluvat muinaismuistolain nojalla suojeltuun Turun kaupungin vanhaan asemakaava-alueeseen.⁶

RKY-alueen vieressä

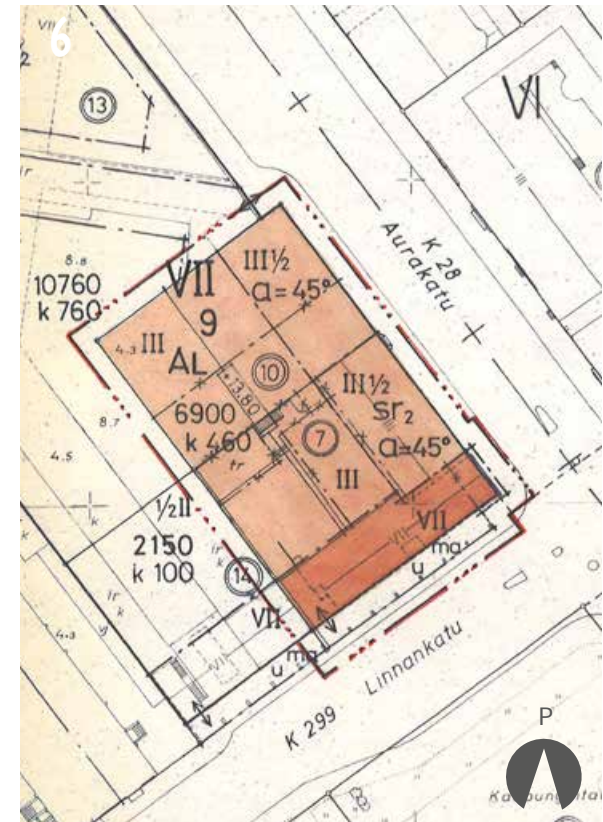
Tarkasteltu tontti sijaitsee Museoviraston määrittelemän Valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY, *Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue*) vieressä, sen ulkopuolella, samassa katutilassa arvokkaaksi luokitellun alueen kanssa.⁷

4 Ajantasa-asetus, Turun kaupunki.

5 Ajantasa-asetus, Turun kaupunki.

6 Muinaisjäännösrekisteri, nro 853500004.

7 Ajantasa-asetus Turun karttapalvelussa 21.6.2022.

6 Voimassa oleva asemakaava (853 1/1978) vahvistettu vuonna 1979. Tka.

KAUPUNKITILAN HISTORIAA

Kaupunkitilan muoto ja rakenteet kantavat viitteitä aiemmista vaiheistaan. Tässä luvussa tutustutaan lyhyesti kohteena olevan tontin lähiympäristön kaupunkikuvaan ja kulttuurihistoriaan.

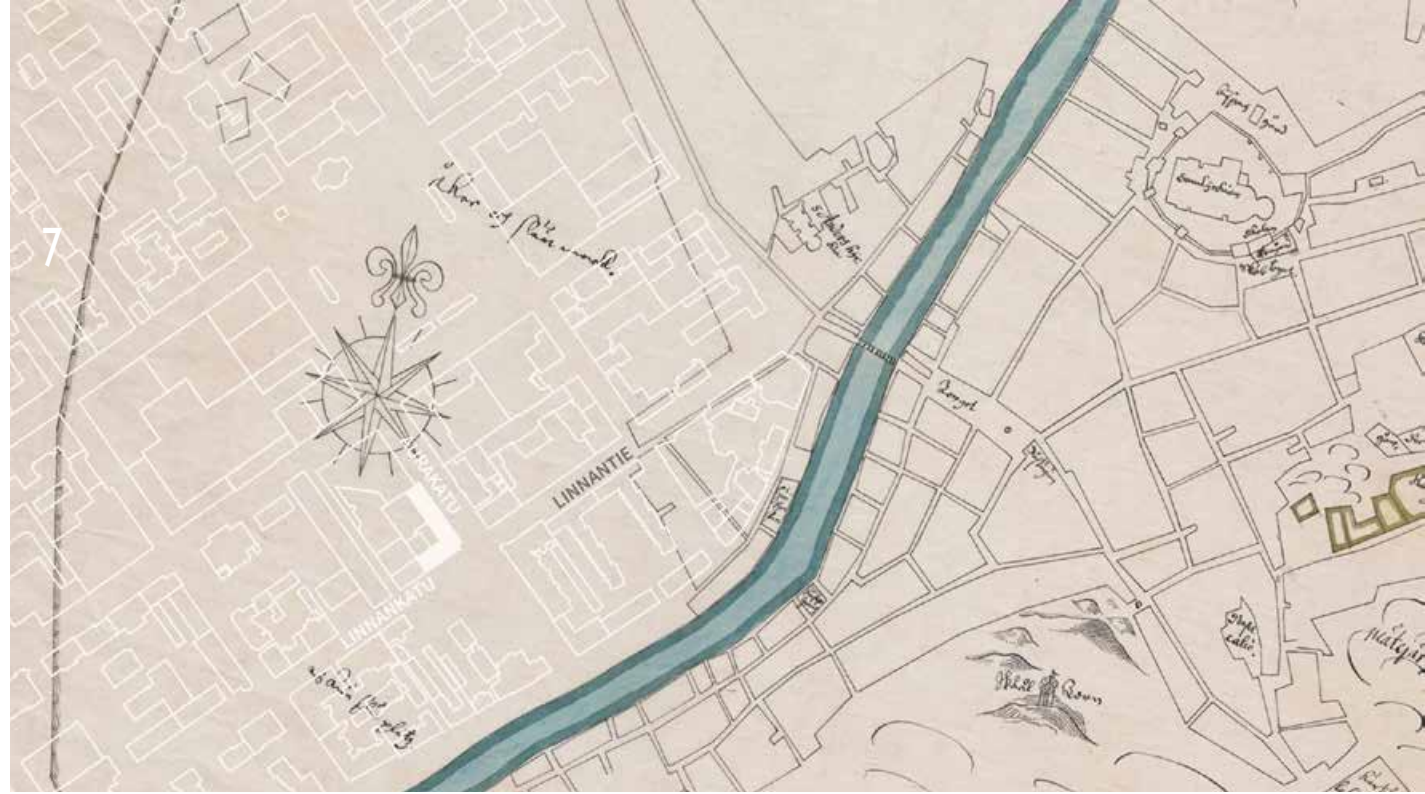
ENNEN TURUN PALOA 1827

Turun kaupunki on perustettu jo rautakaudella liikenteellisesti ja kaupallisesti vilkkaalle alueelle.⁸ Kaupunkialue ei ulottunut kohdetontin paikoille ennen 1700-lukua, mutta kiinteän yhteyden sivistykseen toi kohdetontin ohittava Linnankatu, jonka linjaus on Turun vanhimpia. Katu yhdisti viimeistään 1200-luvun lopulta

⁸ Niukkanen, Seppänen ja Suhonen 2014, 46–51.

7 Turun vanhimmassa, Olof Gangiuksen vuonna 1634 laatimassa kaupunkimittauksessa näkyy tulliaidan rajaama silloinen kaupunkialue. Kartassa on esitetty korttelit, torit, kadut ja kujat sekä kaupunkialueen laidoilla sijaitsevat kalliot ja suuret peltoalueet. KA: MmhHk. Päällä valkoisella nykyinen kaupunkirakenne, ja kohderakennukset siinä väritettyinä.

8 Turkuun tehtiin useita regulointisuunnitelmia, joissa kadut olisi suoristettu ja levennetty säännöllisiksi. Suunnitelmat toteutuivat kuitenkin hitaasti mäkinen maaston sekä porvarien vastustuksen vuoksi. (Lilius 2014, 155–160.) 1600-luvun puolivälissä kaupunki sijoittui pääsääntöisesti Aurajoen eteläpuolelle eikä ulottunut vielä kohdetontille asti. Ote Hans Hanssonin Turun regulointisuunnitelmasta vuodelta 1652. KA: MmhHk. Päällä valkoisella nykyinen kaupunkirakenne.

alkaen Turun tärkeimmät rakennukset – Aurajoen suulla kaupunkia turvaavan Turun linnan sekä joen sisäkaarteissa kaupungin keskusta symboloivan Turun tuomiokirkon.

1600-luvulla Ruotsin suurvallassa heräsi eurooppalaisten esikuvien innoittamana halu uudistaa kaupunkien keskiaikaiset asemakaavat geometrisin periaattein. Regulointi perustui Linnankadun (Kuningattarenkatu) ja Hämeenkadun (Hämeen Härkätie) linjauksiin. Erityisesti vuoden 1639 suunnitelmassa Linnankadusta haluttiin valtävylä kirkolta Turun linnaan.⁹ Samalla Linnankatua ja Hämeenkatua levennettiin huomattavasti, yli 20 kynnärän (12 metrin) levyisiksi.¹⁰

1700-luvun aikana kaupunki kasvoi tarkastelualueen ylitse. Korttelirakenne muodostui alusta lähtien nykyisenlaiseksi. Kohdetontille tuotti erityisasemaa uuden torin, nykyisen Kauppatorin, sijoittaminen viistottain sen läheisyyteen.

9 Ranta 1975, 46.

10 Dahlström 1930, 196; Nikula 1970, 103–104.

9 1700-luvun aikana kaupunki kasvoi kohdetontin ylitse. Nykyinen kohdetontti on jo täysin hahmotettavissa, mutta sen paikalla on kaksi pitkää ja kapeaa tonttia 591 ja 592. Daniel Gadolinin kartta 1750. KA: MmhHk. Nykyisten rakennusten rajat on lisätty kartalle valkoisella.

10 1740-luvulla kohdetontilla oli eteläosassa puinen asuinrakennus, ja pohjoisempana nykyistä Aurakatuja vasten talusrakennuksia. Pietarin insinööriakatemiassa tehty akvarellikopio Turun asemakaavasta 1741–1743. MV. Nykyisten rakennusten rajat oli lisätty kartalle mustalla.

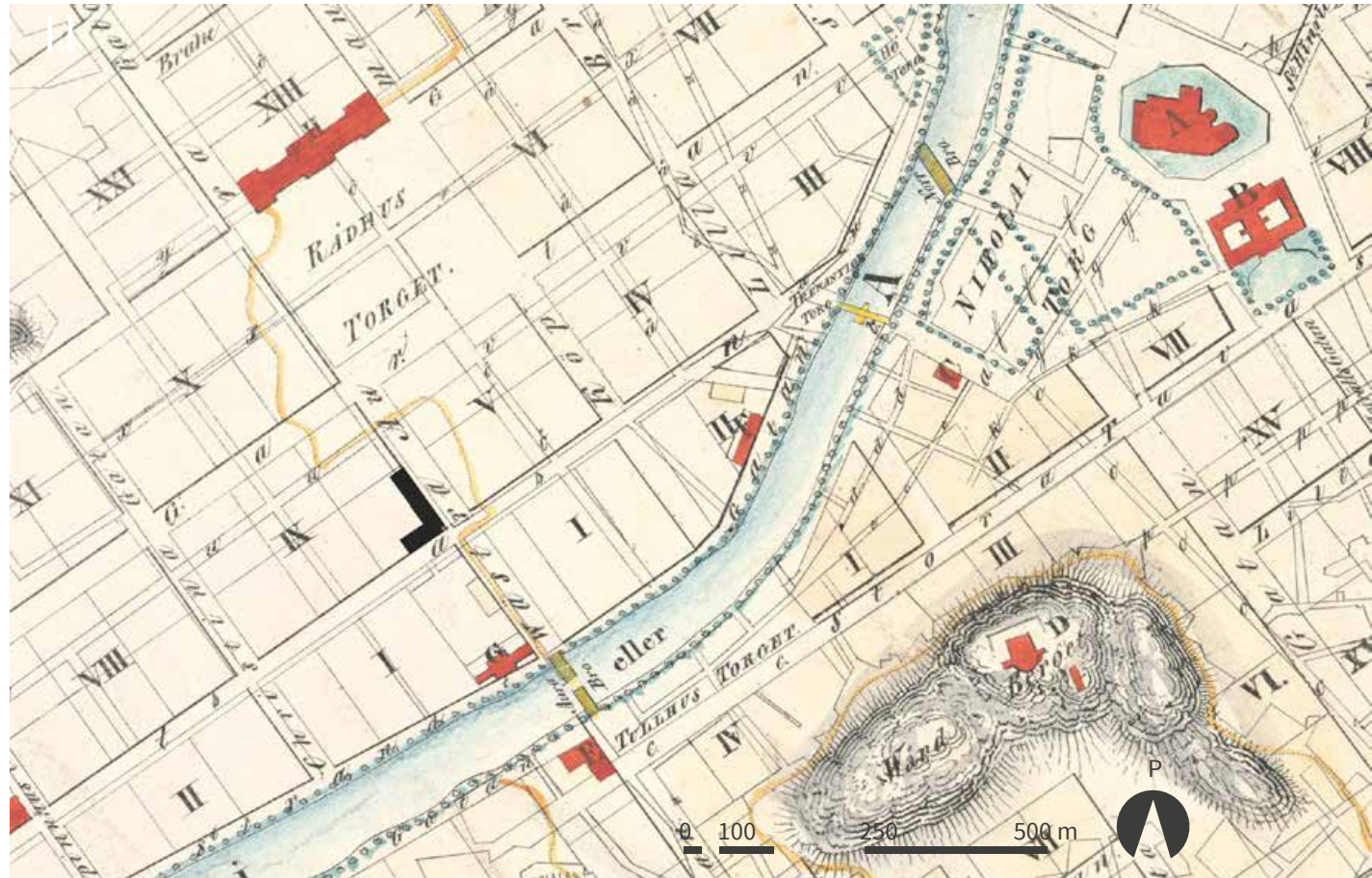

TURUN PALO 1827 JA UUSI ENGELIN ASEMAKAAVA

Pohjoismaiden historian suurin kaupunkipalo tuhosi kolme neljäsosaa Turun rakennuskannasta 4.–5. syyskuuta 1827. Palon leviäminen länteen saatiin pysäytettyä nykyisen Aurakadun tienoilla, ja tämän selvityksen kohdetontti jäi juuri paloalueen ulkopuolelle. Pelastumista edesauttoivat nykyisen Aurakadun länsipuolella sijainneet puutarhat.¹¹

Katastrofin seurauksena uusi venäläinen esivalta ryhtyi kaupungin uudistamiseen uusien paloturvallisuutta suosivien periaatteiden pohjalta. Julkista rakentamista ohjanneen intendentinkonttorin päällikkö Carl Ludvig Engel laati Turun uuden asemakaavan, jonka empireksi sittemmin nimetyt vaikutukset näkyivät Suomen asemakaavoituksessa 1800-luvun loppuun asti.¹²

Uuden katuverkoston ankaran suorakulmaisen ruudukon suunnan määrittivät jo aiemmin keskeisiksi valitut Hämeenkatu ja Linnankatu. Kaava-alueen halkaisi poikkitaissuunnassa kolme niin kutsuttua perspektiivikatua, jotka leikkaavat kaupungin suorat näkymälinjat luoteesta kaakkoon yli Aurajoen. Keskimmäinen perspektiivikatu nimettiin *Läntiseksi Aurakaduksi* (alkuperäinen nimi *Wästra Aura Gatan*, nykyisin *Aurakatu*).¹³

Palon jälkeen laaditussa kartassa näkyy päällekkäin olemassa oleva ja suunniteltu kaupunkirakenne. Keltaisella viivalla on esitetty paloalueen pysähtymisraja. Mustalla osoitettu kohdetontti jäi juuri paloalueen ulkopuolelle. Kohdekornteli saa Engelin uudessa asemakaavassa numeron

9 (IX). Kohdetontin nykyisten rakennusten paikka merkitty mustalla kulmarakennuksella. Asemakaava- tai mittauskartta vuodelta 1828. Tekijä mahdollisesti Carl Ludvig Engel. TMK.

11 Dahström 1930, 332.

12 Lilius 1969; Nikula 1972; Paasikivi 2011.

13 Junnila 2011, 277.

Korttelien sisään tonttien välille sijoitettiin noin 9 metrin levyisiä palokujia, joille sai istuttaa puita tai rakentaa tulenkestäviä rakennuksia. Lisäksi puutalojen kerroskorkeus rajoitettiin yhteen kerrokseen.¹⁴ Kohdealueella palokujia linjautui tontin pohjoisosaan.

Palo oli Turun kaupungille kova isku, etenkin kun vasta-perustetun Suomen Suuriruhtinaskunnan pääkaupunki oli siirretty Turusta Helsinkiin vuonna 1812. Teollistumisen, erityisesti käsityöläisteollisuuden, tuottama kasvu nosti Turun kuitenkin pian jaloilleen. Jälleenrakennuksen jälkeen kaupunki oli arkkitehtuuriltaan Pohjolan yhtenäisimpiä kokonaisuuksia. Turku pysyi Suomen suurimpana kaupunkina 1840-luvulle asti.¹⁵

1800-luvun alun kaupunkikartoissa kohdetontin rakennuksia ei ole nostettu esiin, mutta vaiheista on säilynyt useampia asemapiirroksia. Ensimmäinen säilynyt on vuodelta 1835 (ks. kuva 14). Sen mukaan Aurakadun puolella sekä tontin koillis- ja luoteiskulmissa sijaitsi yhteensä kolme asuinrakennusta.

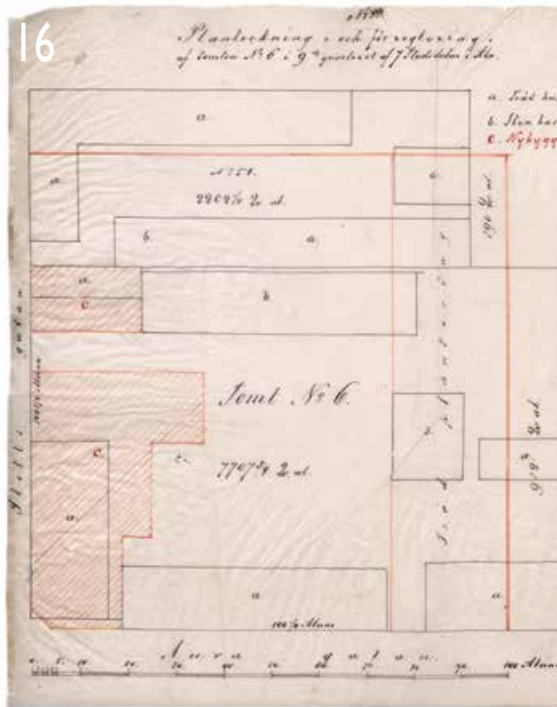
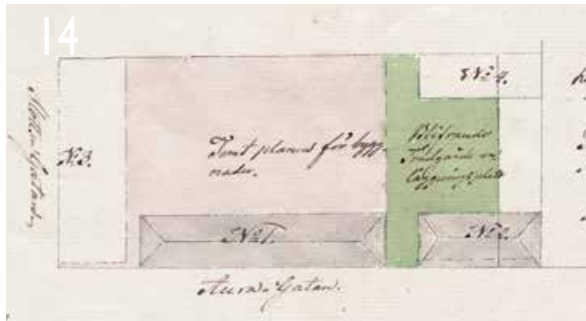
14 Savolainen, Clerk & Tolonen 2020, 19.

15 Jutikkala 1957, 73–160.

12 Kaupungin keskusta uudistui täysin Turun palon jälkeisinä vuosikymmeninä. J. J. Reinbergin vuonna 1852 tekemässä litografiassa "Teaterhuset i Åbo" näkyy Aurakadun yksikerroksisten puutalojen rivistö. TMK.

13 1880-luvulle tultaessa kaupunkirakenne oli jo vakiintunut palon jälkeinen. Senaatin kartta 1880–1881. KA: MmhHk.

Suunnitelman mukaan Aurakadun puoleista asuintaloa oltiin tuolloin uudistamassa ja lisäksi kadun puolen pitkä tyhjä alue edellä mainitun eteläpuolella haluttiin täyttää uudisrakennuksella. Kaikki olevat ja suunnitellut rakennukset olivat yksikerroksisia ja puisia.¹⁶

Vuonna 1870 tontin Linnankadun puoleisen puurakennuksen paikalle haettiin oikeutta rakentaa aiempaa merkittävästi suurikokoisempi kivitalo. Rinnakkaiset kaksi tonttia 52 ja 53 oli tähän mennessä sulautettu yhteen tontiksi nro 6. Sen länsilaitaan aiottiin lisäksi pienempää kivirakennusta, joka myöhempien asemapiirrosten perusteella myös toteutui.¹⁷

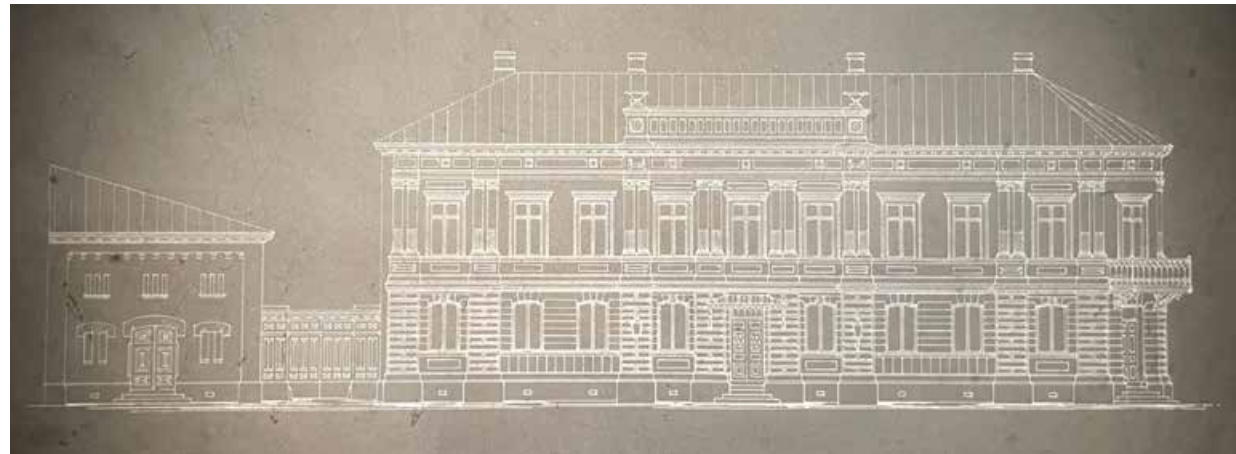
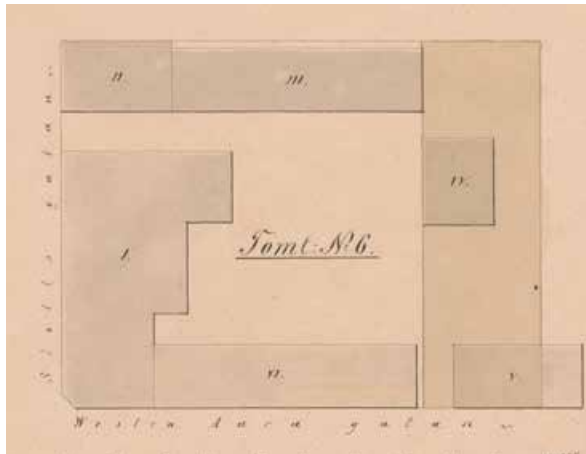
14 Vuoden 1835 asemapiirros, jossa Aurakadun puolelle ehdotetaan yhtä uutta puurakennusta (pisin rakennus) ja sen viereisen rakennuksen uudistamista. Vihreällä on osoitettu suunniteltu palokuja-alue. Suunnitelma toteutui rakennusten osalta. Pohjoinen sijaitsee kartan oikealla. 1835.VII.9.6. KA.

15 Vuoden 1835 uudisrakennuksen julkisivu Aurakadun puolelle. 1835.VII.9.6. KA.

16 Heidekenin talon rakennuslupakuvien asemapiirustus vuodelta 1870. Palokuja on esitetty punaisella rajauksella. Tulevan kivisen Heidekenin talon paikalla näkyvä vielä puinen huvilarakennus, jonka kauppias C. F. Lindberg siirsi vuonna 1869 Ruissaloon. Huvila tunnetaan nykyään nimellä "Lindars II". Tontti oli nimetty 9. korttelin 6. tontiksi. KA.

16 "Ritning till Trädhus Byggnad ämnad att uppföras uppå Tomten No 52 i f.d. Södra Qvarteret i Åbo Stad." Asemapiirros 1835.VII.9.6. KA.

17 "Planteckning i och för reglering af tomten No 6 i 9de kvarteret af 7 Stadsdelen i Åbo". Asemapiirros 1870.VII.9.6. KA.

KIVIKAUPUNKI NOUSEE 1870-LUVULTA ALKAEN

Kohdetontin ensimmäisen tiilirakennuksen suunnitteli Turun kaupunginarkkitehti Carl Johan von Heideken. Rakennuksessa toimi vuodesta 1872 lähtien vuokralla *Pohjoismaiden Osakepankki Kauppaa ja Teollisuutta varten* (Nordiska Aktiebanken för Handel och Industri, myös POP, Pohjoismaiden Osakepankki ja Pohjoispankki). Yhtiö oli perustettu Viipurissa vuonna 1872 ja se oli avannut ensimmäisen haarakonttorinsa Aura- ja Linnankadun kulmaan marraskuussa 1873.¹⁸

1870-luvulla kohdetontilla sijaitsi siis kaksi kivirakennusta ja kolme 1830-lukuun mennessä valmistunutta puurakennusta. Turun kaupungin rakennusjärjestys uusittiin vuonna 1883. Rakennusjärjestys määritteli rakennusoikeuden, jonka mukaan rakennus sai peittää tontin

18 Lahtinen 2014, 47.

pinta-alasta 80 %. Rakennuksen enimmäiskorkeus sai olla 18–23 metriä kadun leveydestä riippuen. Tontin teholuvuksi tuli näin lähes $e=4,0$, eli rakennettu pinta-ala sai olla neljä kertaa tontin pinta-ala.¹⁹

1900-luvun alussa Turun kaupunkialue kattoi lähes koko nykyisen ruutukaava-alueen. Myös kaupungin sisällä näkyi toimintojen eriytymistä. Aurakadulle ja lähikortteleihin keskittyivät Turun pankit ja vakuutuslaitokset.²⁰

Pohjoismaiden Osakepankki menestyi hyvin. Vuonna 1908 yhtiö osti sekä vuokraamansa liikerakennuksen että sen pohjoispuolella olevan tontin (nykyinen Aurakatu 6) rakentaakseen paikalle uuden pankkitalon.²¹

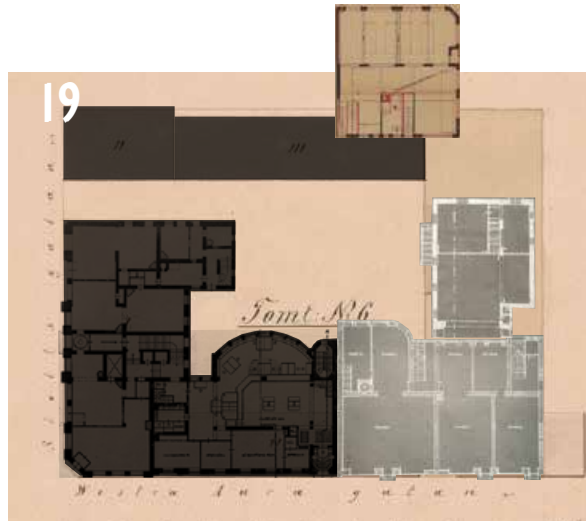
19 Paasikivi 2019, 2.

20 Jutikkala 1957, 461–582.

21 Heikel 1922, 35.

17 Vuoden 1880 asemapiirros, jossa uudet sisäänkäynnit saava Aurakadun puoleinen puurakennus on esitetty numerolla VI. Rakennuksettomaksi suunniteltu palokuja näkyy edelleen rakennettuna. Pohjoinen sijaitsee kartan oikealla. 1880.VII.9.6. KA.

18 Tontin Linnankadun puoleiselle laidalle nousi 1870-luvun aikana kaksi kivitaloa. 1867.VII.9.6. TKA.

Uudisrakennuksen (nykyisin kohdetontin vanhin rakennus) suunnitteli arkkitehti Valter Thomé.²² Pohjoismaiden Osakepankin Turun konttori muutti Aurakadun uuteen konttoriin 16. kesäkuuta 1913.²³

Vuonna 1919 Pohjoismaiden Osakepankki sekä *Suomen Yhdyspankki* fuusioituivat muodostaen *Pohjoismaiden Yhdyspankin*. Turussa uuden haarakonttorin toiminta alkoi Pohjoismaiden Osakepankin Heidekenin suunnittelemassa rakennuksessa.²⁴ Suomen Yhdyspankin rakennus myytiin tarpeettomana Kansallis-Osake-Pankille.²⁵

22 Heikel 1922, 146.

23 Turun Sanomat 5.2.1927.

24 Turun Sanomat 20.6.1913.

25 Turun Sanomat 25.9.1919.

19 Kaavio tontilla 1900-luvun alkupuolella sijainneista rakennuksista, joiden lupakuvat ovat saatavilla. Tontin sisäosaan sijoittuvasta rakennuksesta ei tarvittu lupakuvia. Yläkulman tehdasrakennus pystytettiin puretun talousrakennuksen paikalle vuoden 1937 jälkeen. Otteet: TKA.

20 Näkymä Aurasillalta kohti Puolalanmäkeä vuosien 1870–1896 välillä. Toinen rakennus vasemmalta eli Pohjoismaiden Osakepankin talo on hiljattain valmistunut. Sen vieressä seisovat yksikerroksiset puutalot saavat 1900-luvun alussa väistyä kivisten pankkirakennusten tieltä. TMK.

21 Linnankatu ja Aurakatu olivat 1900-luvun alussa Turun tärkeimmät pankkikadut, joille nousi näyttäviä pankkipalatsseja. Linnankatu lounaasta vuonna 1924–1928, kuva Aurakadun puolesta seuraavalla sivulla. Rakennukset ja niiden alkuperäiset käyttötarkoitukset vasemmalta oikealle. TMK.

Turun Kauppahalli. Suunnittelija arkkitehtiprofessori Gustaf Nyström. Rakennettu vuonna 1886. Toimii yhä kauppahallina.

Kansallis-Osake-Pankin Turun konttori. Suunnittelija arkkitehti Viljo Penttilä. Rakennettu vuonna 1914. KOP muuttaa vuonna 1932 Aurakadun puolelle vuonna 1912 rakennettuun ja Valter Thomén suunnittelemaan entiseen Suomen Yhdyspankin rakennukseen, joka puretaan myöhemmin KOP-Kolmion tieltä vuonna 1961.

Viimeisinä aikoina rakennuksessa toimii Alkon myymälä. Rakennus puretaan ilman kaupunkilaisten vastustusta vuonna 1962.¹

Pohjoismaiden Osakepankin talo. Suunnittelija kaupunginarkkitehti Carl Johan von Heideken. Rakennettu vuonna 1869. Vuonna 1872 POP asettuu rakennukseen vuokralle, ja vuonna 1908 pankki ostaa talon. Vuonna 1959 rakennus puretaan Pohjoismaiden Osakepankin PYP:in pankkirakennuksen tieltä.

Turun Osakepankin talo. Aurakadun toisella puolella. Suunnittelija arkkitehti Frithiof Strandell. Valmistunut vuonna 1907. Toimii nykyään ravintolana.

¹ Pihlajamäki 2021, 82–84.

1900-LUVUN JÄLKIPUOLI

Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa puhalsivat uudet tuulet. Funktionalistinen kaupunkisuunnitteluihante kannatti kaupungin toiminnallista eriyttämistä, uudisrakentamista ja sujuvaa liikennettä, eikä Turun 1800-luvulla laadittu ruutuase-makaava vastannut ajan uusiin odotuksiin. Arkkitehdit arvostivat paikasta ja sen historiasta irtautuvaa sekä enakkoluulotonta rakennussuunnittelua ja rakennusteollisuus tuotti ennennäkemättömiä rakennusosia. Aura- ja Linnankadun varrelle rakennetut vanhemmat pankkirakennukset edustivat vanhaa ja hierarkkista sekä maankäytöllisesti tehotonta maailmankuvaa.

Vuonna 1950 valmistuneessa Turun rakennusjärjestyksessä kaupunki jaettiin kolmeen toiminnalliseen vyöhykkeeseen. Teollisuusalueet sijoitettiin laitakaupungin kortteleihin, erityisesti jokisuulle. Liikekeskusta sijoitettiin Kauppatoria ympäröiviin kortteleihin ja muut keskusta-alueen korttelit varattiin asuinkäyttöön.²⁶ Kohdetontti sijoittui liikekeskustan alueelle, jossa maankäyttötavoite määriteltiin kaikkein tehokkaimmaksi. Kaavan valmistuttua Kuparitalon suunnittelu aloitettiin. Heidekenin pankkitalo purettiin sen tieltä vuonna 1958 tai pian sen jälkeen.²⁷ Kaavan näkyvin ja eniten vastalauseita herättänyt vaikutus liittyi Postitalon purkamiseen ja KOP-kolmion rakennuttamiseen kohdekorttelin pohjoispäähän 1960-luvun alussa.

26 Laakso 1980, 98–104; Paasikivi 2019, 3.

27 Ilmakuva 1958. Turun Sanomat 16.11.1960.

22 Aurakatu kaakosta vuonna 1938. Rakennukset ja niiden alkuperäiset käyttötarkoitukset vasemmalta oikealle. TMK.

Uusi Pohjoismaiden Osakepankin talo. Aurakatu 6. Suunnittelija arkkitehti Valter Thomé. Valmistunut 1913. Toimii nykyään liikerakennuksena.

Helanderin talo. Aurakatu 6. Suunnittelija Valter Thomé. Valmistunut 1913. Asuinrakennus, jonka kivijalassa toimi tunnettu Helanderin kangasliike. Purettu 1974.

Suomen Yhdyspankin Turun konttori. Aurakatu 8. Suunnittelija arkkitehti Valter Thomé. Valmistunut vuonna 1912. Purettu 1961 Viljo Revellin KOP-kolmion tieltä. (Lahtinen 2014, 47.)

Kaupunkien modernisoimisen ja vanhan kaupunkikuvan murtumisen aiheuttama vastustus johti 1970-luvulla rakennussuojelun järjestäytymiseen. Turussa tunnetuksi nousi Hansa-korttelista käyty taistelu, mikä lopulta johdatti kauppakeskuksen sijoittamiseen keskustan kortteliin siten, että vanhojen rakennusten julkisivut säilytettiin. 1970- ja 1980-luvuilla Turun keskusta-alueelle laadittiin rakennussuojelunäkökulman huomioivia uusia asemakaavoja.

Aurakadun puoleisista vanhoista pankkitalosta jo kaksi oli 1970-luvulle tullessa menetetty. Kolmannelta taisteltiin vuosikymmenen lopussa. Lopulta rakennus korvattiin merkittävästi alkuperäistä suuremmalla rakennuksella, jossa kuitenkin katujulkisivu toteutettiin vanhempaa, säilynyttä rakennusta mukailleen. Suojeleva asemakaava vahvistettiin vuonna 1978.²⁸ Samalla Linnankadun katulinja määriteltiin aiempaa leveämmäksi huomioimaan olemassa olevien Linnankatu 13 A:n ja Linnankatu 13 B:n pylväikön taakse jäävä katutila.

1990-luvulla yleinen lama hiljensi toimitilarakentamista. Kun vauhti jälleen uuden vuosituhannen lähestyessä kiihtyi, keskusta-alueen matalat rakennukset oli suureksi osaksi suojeltu. 2010-luvulta alkaen on alettu löytää arvoja myös 1900-luvun jälkipuoliskon rakennuskannasta ja esittää toiveita niiden suojelemiseksi. Arvojen löytämisen haastajana ja kirittäjänä on kiinteistökehittämisen entisestään kasvanut tehokkuuspaine.

28 Ajantasa-asetus, Turun kaupunki.

23 Helanderin taloa puretaan vuonna 1974 tulevan SYP-Centerin paikalta. Aalto-yliopiston arkisto.

KATUTILAN RAKENNE JA KERROSTUNEISUUS

Kohdetonttia ympäröivien katujen leveys on pääosin 1800-luvulla määrättyissä mitoissaan. Katutilassa on kuitenkin tapahtunut voimakkaita muutoksia. Ensimmäisen merkittävän poikkeuksen matalien puu- ja tiilitalojen keskelle teki 1870-luvulla arkkitehti von Heidekenin suunnittelema Pohjoismaiden osakepankin talo. Korkenevien talojen sarjaa jatkoivat sitten Verdandin talo (Aurakatu 1) 1890-luvulla ja sen jälkeen 1920-lukuun mennessä koko muu Aurakadun itäisen puolen talorivistö.

KOP-kolmion (Aurakatu 8) ja Kuparitalon valmistumiset kohdekorttelin vastakkaisiin päihin vuoden 1960 molemmin puolin kuuluu ympäröivän katutilan merkittävimpiin muutoksiin. Samoihin aikoihin Aurakadun ja Linnankadun risteyksen kaakkoispuolelle muodostettiin pysäköintialue purkamalla paikalla sijainnut puutalo. Aukion ilmestyminen lisäsi erityisesti Kuparitalon näkyyttä ympäröivään katutilaan. Samalla Linnankadun näkymään nousi alun perin vuonna 1812 rakennettu Turun kaupungintalo, ent. Seurahuone.

SYP-Centerin valmistuminen 1980-luvulla kuuluu käsittelyalueen viimeisimpiin, katutilassa näkyviin merkittäviin muutoksiin. Ympäröivä kaupunkirakenne on säästynyt purkamiselta. Seuraavaksi lähin purettu ja uudelleenrakennettu kortteli on pohjoispuolella sijaitseva Hansa-kortteli.

	1880–1890		1950–1960
	1900–1920		1980

24 Kerrostuneisuuskaavio korttelin lähialuetta ympäröivien rakennusten rakennusvuosikymmenistä. Pohjakarttana vuoden 2022 ilmakeku. Turun karttapalvelu.

25 Linnankadun varrella jalkakäytävä kulkee Kuparitalon arkadikäytävän alla. Kuva elokuulta 2022.

26 Arkadikäytävän varrella näyteikkunoita voi tarkastella sateelta suojaassa. Kuva elokuulta 2022.

27 SYP-Centerin arkadin alkuperäisenä tarkoituksena lienee ollut laajentaa katualueen jalankulkuilaa sekä antaa jalankulkijoille suojaa sateelta. Se toimi aikoinaan myös rakennuksessa olevien ravintoloiden terassialueena. Loppuvuodesta 2022 liikkeiden sisätiloja oltiin laajentamassa arkadien alle. Kuva elokuulta 2022.

POHJOISMAIDEN YHDYSPANKIN TALO 1912

Rakennuksen arkkitehtuuri ja muutosvaiheet.

28 Pohjoismaisen Yhdyspankin talo vuonna 1958, jolloin pankin alkuperäiset pieniruutuiset ikkunat ja muhkeamuo-
toinen graniittiportiikki olivat vielä paikoillaan. TMK.

SAATSI

SAATSI ARKKITEHDIT

TURUN AURAKATU 6 JA LINNANKATU 13 | RAKENNUSHISTORIASELVITYS

RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

TURKU 1900-LUVUN ALUSSA

Ensimmäistä maailmasotaa edeltäneenä aikana Suomessa rakennettiin poikkeuksellisen paljon. Toimialan nousun taustalla oli Venäjän armeijan varustautuminen sotaan. Odottamaton taloudellinen nousukausi vaikutti erityisesti metalliteollisuuteen, mutta myös rakennusteollisuuteen, kun sotatarviketilauksiin vastaamiseksi tarvittiin uusia tehtaita, liikerakennuksia ja työväenasuinalueita.²⁹ Turku oli 1900-luvun alussa yksi Suomen merkittävimmistä teollisuuskaupungeista, joka tunnettiin erityisesti laivanrakennus-, metalli-, vaatetus- ja elintarviketeollisuudestaan. Kiihtyvä teollistuminen kasvatti kaupungin väkilukua nopeasti.

Menestyvä teollisuus vaati rinnalleen liikepankkeja. Jo vuonna 1823, ennen Turun paloa, Suomen Pankki oli avannut haarakonttorinsa Turkuun. Liike-elämän vilkastuessa Krimin sodan (1853–1856) jälkeen tarve rahalaitoksille kasvoi entisestään.³⁰ Liikepankkien konttoreita oli Turussa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa kuusi.³¹ 1910-luvulle tultaessa pankkien määrä oli kasvanut yhdeksään.³² Varsinais-Suomen pankkitoiminnan suurimmassa keskuksessa kova kilpailu näkyi investointeina näyttäviin konttori- ja toimitiloihin.

29 Standertskjöld 2006, 54.

30 Jutikkala 1957, 353–357.

31 Liikepankkeja oli 1900-luvun vaihteessa lisäksi Uudessa-kaupungissa viisi ja Salossa kolme. Särkijärvi 2014, 98.

32 Särkijärvi 2014, 93–110.

29 Raitiovaunut tulivat Turkuun vuonna 1890. Ensimmäinen auto saapui kaupunkiin vuonna 1900, mutta turkulaisten keskuudessa autoilu yleistyi vasta sotien jälkeen. Hevoskärryt ja käsikärryjen työntäjät olivat tuolloin yleisiä. Näkymä kauppatorilta Aurasillan suuntaan vuonna 1936. MV.

1910-LUVUN ARKKITEHTUURI-IHANTEITA

1900-luvun alussa kukoistanut jugend oli jo 1910-luvun alkaessa väistymässä arkkitehtien suunnittelupöydiltä. Taustalla oli vuonna 1906 saatu valtiopäivä uudistus, joka leikkasi terän kiihkeimmältä kansallismielisyydeltä. Klassistiset piirteet olivat jatkuvasti kulkeneet arkkitehtuurin pohjavireenä, ja 1910-luvulle tultaessa ne palasivat jälleen muotokielen keskiöön.³³

1910-luvulla muotiin palasivat siis keskeissymmetria ja sileät pinnat, antiikin pylväsjärjestelmät sekä suorat kattolinjat ja ikkunarivit. Klassistisiin aiheisiin ja esimerkiksi Italian renessanssikuvastoon palaaminen liitti suomalaista kaupunkirakentamista eurooppalaiseen perintöön. Eleetön tyyli sai sosiaalista vahvistusta ensimmäisen maailmansodan sytyttyä, jolloin materiaali-pula iski rakentamiseen. Muotoaiheita haettiin myös yhteispuhjoismaisesta historiasta.³⁴ Ruotsin vallan ajalla rakennetuista ruukkimiljoista ja puutalokaupungeista ammentamalla tehtiin pesäeroa Venäjän valtaan.

Kaupunkisuunnittelussa painotettiin liikenteen sujuvuutta ja kauneutta. Autojen saapuminen katukuvaan 1900-luvun alussa vaikutti kaupunkisuunnittelijoihin, ja vaikka autokanta oli vielä hyvin pieni, ilmestyivät asema-kaavoihin leveät ja suorat liikenneväylät. Katuja kaunistettiin pystyttämällä muistomerkkejä ja suihkukaivoja sekä istuttamalla puita.³⁵

33 Standertskjöld 2006, 62.

34 Standertskjöld 2006, 62.

35 Standertskjöld 2006, 58–60.

30 1910-luvun arkkitehtuuri oli selkeälinjaista ja klassisoivaa. Hotelli Seurahuone Helsingissä on arkkitehti Armas Lindgrenin suunnittelema ja edustaa vastaavaa tyyliä kuin Thomén Aurakadun pankkirakennus. Eric Sundström 1927. HKM.

ARKKITEHTI VALTER THOMÉ (1894–1918)

Arkkitehti Valter Thomé (1874–1918) oli 1900-luvun alun tuotteliaimpia ja kysytyimpiä arkkitehteja. Thomé piirsi lukuisia yksityistaloja, julkisia rakennuksia, liike- ja asuintaloja, kokonaisia teollisuusyhteisöjä ja asemakaavoja eri puolille Suomea. Pohjalaistaustaisen arkkitehdin useita töitä on vielä mm. Oulun, Pietarsaaren ja Kokkolan kaupunkikuvassa. 1910-luvun teollisuuspaikkakunnilla, erityisesti paperitehtaiden Mäntässä ja Varkaudessa näkyy Thomén arkkitehtuuri. Valter Thomé erikoistui muun ohella pankkiarkkitehtuuriin. Hänen periaatteenaan oli pyrkimys harmoniaan, johon liittyi arkkitehtuurissa niin tarkoituksenmukaisuus kuin esteettisyys.³⁶

Thomé työskenteli 1890-luvun loppupuolella Lars Sonckin, Grahn, Hedman & Wasastjernan sekä Onni Törnqvistin toimistoissa, ja vuodesta 1900 alkaen osakkaana omissa toimistoissaan. Vuodesta 1912 alkaen hänellä oli toimisto yhdessä veljensä Ivar Thomén kanssa.³⁷

Vuonna 1916 Thomén veljekset voittivat arkkitehtikilpailun Stockmannin Helsingin keskustan tavaratalosta. Hanketta kuitenkin siirrettiin 1920-luvun lopulle, ja lopulta sen sai tehtäväkseen Sigurd Frosterus.

Valter Thomé sekä hänen veljensä Willian ja Ivar kuolivat Lauri Karan johtaman Hyvinkään punakaartin osaston surmaamina sisällissodan aikana Vihdissä.

³⁶ Hovi-Wasastjerna 2009.

³⁷ Otavan iso tietosanakirja 1960; Moorhouse et al 1987.

Tuotantoa

Valter Thomé yksin

- Perhon kirkko (1903)
- Pallaksen talo, Kirkkokatu 8, Oulu (1907)
- Engelin aukio 1, Eira, Helsinki (1913)
- Erottajankatu 9, Helsinki (1911)
- Mäntän paperitehdas, Mänttä (1905–1914)
- Aino ja Oskar Kallaksen talo, Tartto, Viro (1914)

Karl Lindahl & Valter Thomé 1900–1905

- Oulun kauppahalli (1901)
- Otavan talo, Uudenmaankatu 10, Helsinki (1906)

Valter Thomé & Bröderna Udd 1909–1912

- Erottajankatu 5, Helsinki (1910)
- Erottajankatu 7, Helsinki (1910)
- Bulevardi 22, Helsinki (1911)
- Annankatu 2, Helsinki (1911)

Valter ja Ivar Thomé 1912–1918

- Varkauden keskustan asemakaava (1913 ja kaavan täydennys 1917)
- Laakspohjan kartano, Lohja (1914)
- Porvoon säästöpankki, nykyinen seurakuntatalo (1915)
- Suomen yhdyspankin konttori, Raahe (1915)
- Mäntän Klubi, Mänttä (1920)
- Hotelli Finlandia (nyk. parantola), Punkaharju (1914)
- Pieksämäen vanha kaupungintalo, Pieksämäki (1918)

31 Arkkitehti Valter Thomé. MV.

ENSIMMÄINEN VAIHE

HANKE JA RAKENNUTTAMINEN

Pohjoismaiden Yhdyspankin uuden konttorin rakennus-hanke aloitettiin vuonna 1908 tehdyillä kiinteistökaupoilla, joissa Pohjoismaiden Yhdyspankin omistukseen siirtyivät Linnankatu 13:n Heidekenin talo tontteineen sekä viereinen, Aurakatu 6:n puutalo ja tontti. Puutalo purettiin Thomén suunnitteleminen rakennusten tieltä pian oston jälkeen, ja uuden pankkitalon rakennustyöt aloitettiin.³⁸

Pohjoismaiden Yhdyspankin talo valmistui Aurakatu 6:teen vuonna 1912. Urakoitsijana rakennusprojektissa toimi I. Malin apulaisenaan rakennusmestari A. Tähtinen. Samat urakoitsijat toimivat myös Suomen Yhdyspankin talon sekä todennäköisesti myös Helanderin talon rakennusprojekteissa.³⁹

Rakennuksen valmistumisesta ei paikallissanomalehdissä uutisoitu ennen vuotta 1927 mitenkään. Tämä johtuu mahdollisesti Pohjoismaiden Osakepankin venäläisestä taustasta. Sen sijaan Turun Sanomat uutisoi juhlavasti Suomen Yhdyspankin konttorin valmistumisesta vuonna 1912 otsikolla "Uusi kaunis rakennus Turkuun".⁴⁰

32 Pohjoismaiden Yhdyspankin talo valmistui muutoksessa olevalle kadulle. Samalla vuosikymmenellä samassa korttelissa uusittiin neljä rakennusta. Kuva vuodelta 1928. TMK

38 Heikel 1922, 146.

39 Turun Sanomat 5.2.1927.

40 Turun Sanomat 5.2.1927; Turun Sanomat 22.6.1912.

ULKOASU

Pohjoismaisen Yhdyspankin talo asettuu Turun Jugendina tunnetun kauden loppuvaiheeseen. Rakennus edustaa 1910-luvun punatiiliarkkitehtuuria sekä ns. Jugend-klassismia, jossa jugendille ominainen notkea materiaalinkäyttö on kehittynyt säännönmukaisemmaksi. Koristeita on käytetty maltillisesti. Ensimmäisen ja toisen kerroksen väliin sijoitetuista vaakunoista voi lukea konttorin päätoiminta-alueen ja kotipaikan. Linnankadulta päin lähtien seinällä ovat Varsinais-Suomen, Ahvenanmaan, Turun kaupungin ja Satakunnan vaakunat. Korkealle nouseva lapekatto, rikottu räystääs ja ikkunalyhdyt viittaavat Keski-Euroopan hansa-arkkitehtuuriin.

Huomionarvoista on, että Valter Thomén kolmesta Aurakadun rakennuksesta ainoastaan Pohjoismaisen Yhdyspankin talo sai tiilijulkisivun. Viereisen Helanderin talo oli rapattu vaalean keltaiseksi ja kauimmainen Suomen Yhdyspankin talo verhottu Kakolan punaisella graniitilla.⁴¹

41 Kalpa 1969: 86–87

33 Pohjoismaiden Yhdyspankin rakennus edustaa 1910-luvun punatiiliarkkitehtuuria. Julkisivu on saanut uuden valomainoksen vuonna 1958. TMK.

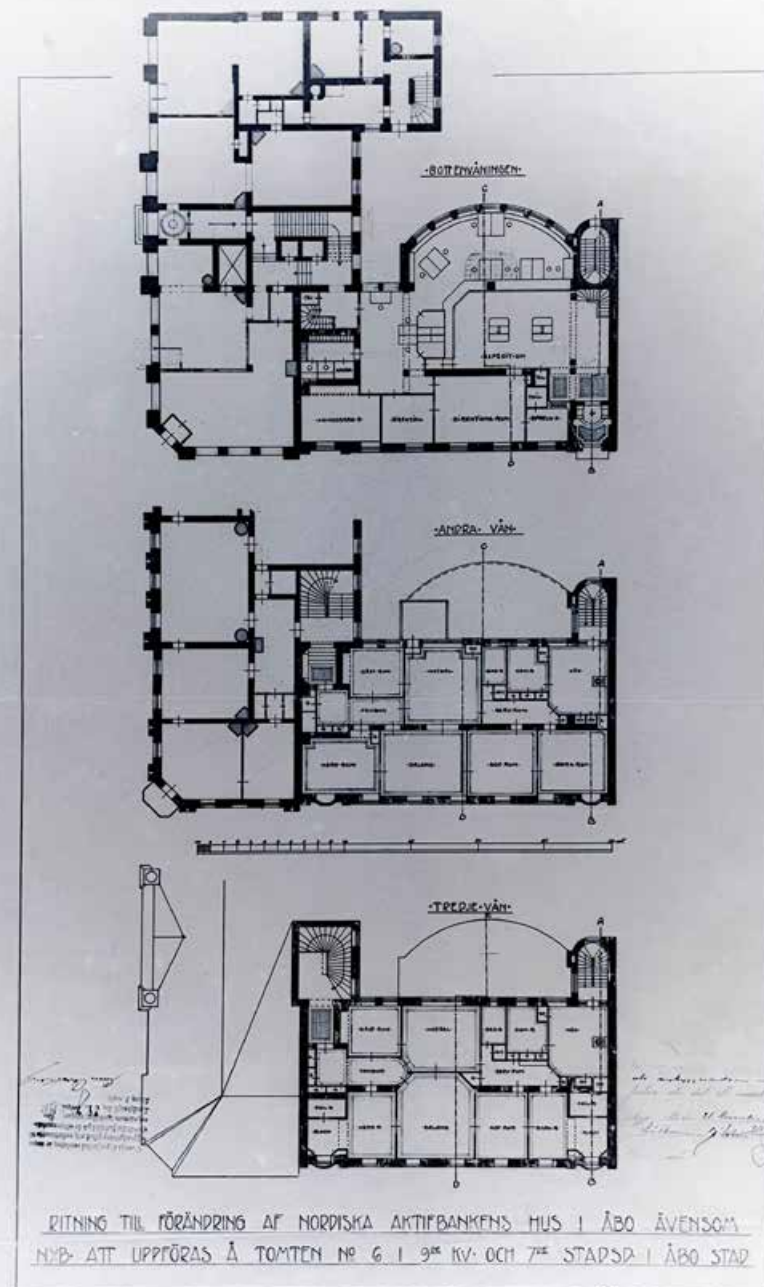
TILARAKENNE JA SISUSTUS

Rakennuksen tilarakenne noudatti alunperin tiilirunkoiselle kaupunkitalolle ominaista jäsennyttä. Tilat jakaa kahteen osaan paksu sydänseinä, jonka viereen on sijoitettu savu- ja ilmahormit. Asiakastilat ja työhuoneet on sijoitettu kadun puolelle ja palvelevat tilat pihan puolella. Tilan käyttö on tehokasta. Ulkoseinä nuolee katulinjaa ja pullahtelee sisäpihan puolelle.

34 Rakennuslupakuvissa esitetään myös vuonna 1869 rakennetun Heidekenin suunnitteleman rakennuksen muutokset. Uuteen, vuoden 1912 pankkirakennukseen käydään sisään Aurakadun julkisivun oikeasta laidasta. Sisäänkäynti johtaa konttorin vastaanottotilaan, jonka ikkunat aukeavat korttelin sisäpihalle. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat kirjanpitiäjien, pankin johtajan sekä johtokunnan huoneiden ikkunat aukeavat Aurakadulle. Rakennuksen osittain maan alla olevassa kellarissa sijaitsevat arkisto, virkistys huone, kellaritilaa, holvi sekä tekninen tila.

Rakennuksen toisessa kerroksessa on suuri, todennäköisesti pankinjohtajan asunto. Asuntoon käydään sisään Heidekenin talon puolelle sijoitetusta porraskäytävästä. Myös keittiöön on oma sisäänkäynti pienestä piian portaikosta. Asuntoon kuuluu eteinen, vierashuone, sikarihuone (r. herr rum), salonki, ruokasali, makuuhuone, lastenhuone, keittiö aputiloineen (r. dom rum ja serv. rum) sekä kylpyhuone. Myös kolmannessa kerroksessa on asunto. Asunto noudattaa peruseriaatteiltaan toisen kerroksen asuntopohjaa (käynti Heidekenin talon porraskäytävästä eteiseen ja piian portaikosta keittiöön). Sikarihuonetta ja lastenhuonetta on pienennetty niin, että kumpaankin on mahdotettu makuuaukoviit sekä pikkuvessat. Pohjapiirroksat 1.-3- kerros. Piirustukset on allekirjoittanut arkkitehti Valter Thomé 1912. Turun kaupunginarkisto.

34

RAKENTEET

Rakennuksen kantavat seinät toteutettiin alun perin savitiilestä. Liiketilakerroksen välipohjat valettiin teräsbetonista, ylempänä kerroksissa käytettiin todennäköisesti myös puurunkoa (alkuperäistä leikkauspiirustusta ei ole säilynyt). Vesikatto tehtiin puurunkoisena. Rakennus ja ruoka lämmitettiin tulisijoilla, ja ilmanvaihto toimi painovoimaisesti muurattujen poistoilmahormien sekä tulisijalämmityksen avulla. Vesikaton harjalla sijaitseva palkkimainen koroke peitti poistoilmakanavien yläosat. Rakennukseen tehtiin jo alun pitäen vesiklosetit.

Sisäpinnat rapattiin ja maalattiin ja lattiat verhottiin erilaisin materiaalein tilan arvokkuuden mukaan. Vanhojen valokuvien perusteella tiloissa on käytetty ainakin puista parkettia ja kivilaattaa. Sisäkatot tasoitettiin ja maalattiin, ja varustettiin muhkein rosetein ja kattolistoin. Valaisimet ja muu irtaimisto istutettiin talon arkkitehtuuriin.

37 Pohjoismaiden Osakepankin (Aurakatu 6) vastaanotto-tila kuvattuna laajennuksen käyttöönoton jälkeen 1910-luvulla. Puolikkaan rotundan ikkunat aukeavat sisäpihalle. Nordean historia-arkisto/ELKA.

38 Vastaanottoaula kuvattuna toisesta suunnasta. Vasemmalla olevat ovet johtavat pankin johdon huoneisiin. Nordean historia-arkisto/ELKA.

39 Pankin johtokunnan huone. Ikkunat aukeavat Aurakadulle. Sisäkatossa on vaikuttava, kolmiulotteinen kipsikasetointi. Nordean historia-arkisto/ELKA.

40 Pankin johtokunnan huone toisesta suunnasta. Nordean historia-arkisto/ELKA.

MUUTOSVAIHEET

ENNEN VUOTTA 1981

Ensimmäisen rakennusta koskevat lupadokumentit ovat vuodelta 1937, jolloin kohderakennus oli ollut käytössä 25 vuotta. On hyvin tyypillistä, että rakennuksia korjataan raskaasti sukupolven välein, joten aineiston puuttuminen ensivuosisien ajalta kertoo todennäköisesti suurempien muutosten puuttumisesta. Rakennuksen muutosvaiheita voidaan dokumenttiaineiston lisäksi arvioida vanhojen valokuvien, omistajamuutosten sekä nykytilanteen perusteella.

Ensimmäisten käyttövuosisien muutoksiin kuuluu muun muassa vuoden 1919 pankkifuusio. Se näkyi rakennuksessa Aurakadun puolelle tuotuna julkisivun uutena mainostekstinä. 1920-luvun jälkeen julkisivumainos muutettiin metallikirjaimista neonvalomainokseksi.

Ensimmäinen merkittävä muutos rakennuksessa oli vuosien 1940–1951 välisenä aikana toteutettu ensimmäisen kerroksen muuttaminen koko kerroksen laajuiseksi pankin vastaanottotilaksi ja avokonttoriksi. Muutoksessa lähes kaikki kerroksen väliseinät poistettiin ja korvattiin pilareilla. Lattiat peitettiin uudella pintarakenteella, valokuvien perusteella mahdollisesti linoleum-matolla (ks. kuva 41). Pankin johdon tiloista poistettiin muutoksen yhteydestä katon kipsikoristeet.

1950-luvulla rakennusta alettiin valmistella tulevaa laajennusta varten. Keskeisiin muutoksiin kuului toisen kerroksen asunnon muuttaminen henkilöstöruokalaksi.

1950- ja 1960-lukujen taitteessa pankkisali modernisoitiin linjakkaaksi ja avaraksi. Palkkien jäsentämät sisäkatot peitettiin alaslasketuilla katoilla. Keskimmäiset neljä näyteikkunaa uusittiin tammisiksi ja yksiruutuisiksi. Niiden väliin tehtiin uusi uloskäynti ja pohjoisosan pääovi muutettiin ikkunaksi.⁴²

42 Turun museokeskuksen tutkija Kaarin Kurri tutkija Noora Gherghelin mukaan.

41 Pankkisali vuonna 1951. Pilarien ja sisäkaton koristelu on vielä säilytetty, mutta kaikki pinnat on maalattu vaaleiksi. Salin keskellä on Wäinö Aaltosen veistos Kalvea Impi, jossa naishahmo ojentaa anovasti käsiään kohti taivasta. Nordean historia-arkisto/ELKA.

42 1950-luvulla ensimmäisen kerroksen väliseiniä poistettiin, ja työntekijät siirtyivät pankkisalin yhteydessä sijainneeseen avokonttoriin. Nordean historia-arkisto/ELKA.

Laajennus, julkisivun ja käyttötarkoituksen muutos 853-1959-8320

Aurakadun julkisivulla rakennuksen oikeassa reunassa sijaitseva sisäänkäynti muutetaan ikkunaksi, sisäänkäynti avataan julkisivun keskimmäisen ikkunan kohdalta. Julkisivupinnasta ensimmäisessä kerroksessa pullistuva kaareva rakennusmassa suoristetaan ja korvataan lasiseinällä. Ensimmäisen kerroksen tilajako ja kaikki väliseinät poistetaan. Toiseen kerrokseen sijoitetaan henkilökunnan ruokailutilat.

Rakennuslupa	23.1.1959
Toteutus	Arkkitehtitoimisto Ehojoki-Kahra, allekirjoitus Veijo Kahra

Laajennus, julkisivun ja käyttötarkoituksen muutos 853-1961-47

Pankkisaliin lisätään koneellinen ilmanvaihto, jonka vuoksi alakattoa lasketaan. Pankkisalin oikeaan laitaan lisätään omat huoneet kirjanpidolle ja vahtimestarille.

Rakennuslupa	17.2.1961
Toteutus	Arkkitehtuuritoimisto Veijo Kahra, allekirjoitus Veijo Kahra

Julkisivun muutos 853-1972-450

Yösäilö Aurakadun puoleiselle julkisivulle.

Rakennuslupa	4.9.1972
Toteutus	Arkkitehtuuritoimisto Veijo Kahra, allekirjoitus Elli Toikka

45 Uudessa pankkisalissa toteutettiin perinpohjainen modernisointi vuoden 1959 aikoihin. Uuden pankkisalin peräseinän ikkunapintojen eteen sijoitettiin kuvanveistäjä Heikki Häiväojan suuri lasisövytystyö. Taideteos esitti Turun elinkeinoja ja se käsitti 11 reliefiruutua. Nordean historia-arkisto/ELKA.

46 Pankkisali kuvattuna Aurakadun julkisivun suuntaan. Pankkiaulassa näkyvät ensimmäisen kerroksen yksiruutuisiksi uusitut kaari-ikkunat. Nordean historia-arkisto/ELKA.

HEDE

VUODEN 1981 JÄLKEEN

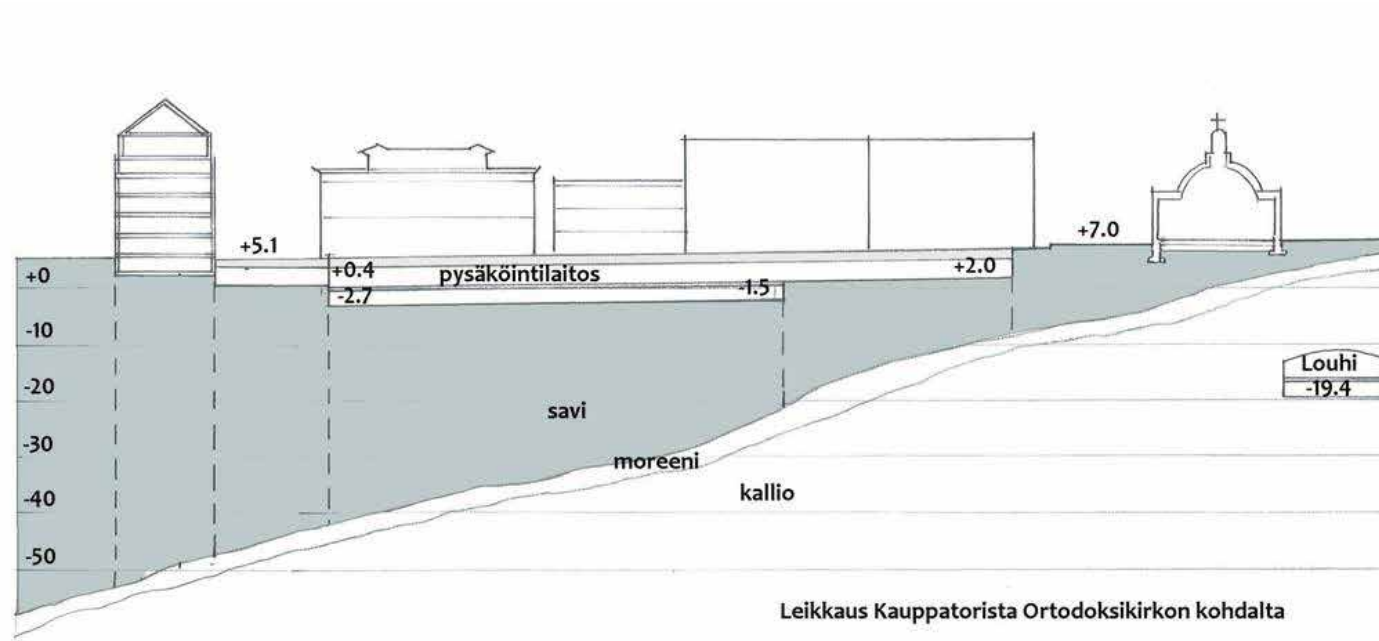
Vuonna 1981 Suomen Yhdyspankki sijoitti pankkisalinsa viereiseen uudisrakennukseen SYP-Centeriin, eikä vanhalle salille ollut enää käyttöä. Vanha sali muutettiin myymälätilaksi, jona se toimi 1980- ja 1990-luvuilla. Helsingin sanomat uutisoi SYP-Centerin valmistumista käsittelevässä artikkelissa rakennuksen uudistuksia positiivisella otteella: "pankin erikoistyyppisessä vanhassa talossa on suoritettu sisällä täydellinen nykyaikaistaminen."⁴³

Vuonna 2005 kävi ilmi, että vuonna 1912 valmistuneen pankkirakennuksen alkuperäiset puupaalut olivat antaneet periksi, ja rakennus on kallistunut joen ja Tuomiokirkon suuntaan. Paalutuskorjauksen suunnitelmien mukaan 60 metriä syvään savipohjaan asennettiin 74 paalua. Tärinä- ja meluhaitan hillitsemiseksi teräspaalut työnnettiin maahan poraamalla perinteisen lyöntimetelmän asemesta.⁴⁴

2000-luvulla liiketiloissa on toiminut eri vuokralaisia, joista jokainen on muuttanut huoneiden pintarakenteita ja sisustusta mieleisikseen. Vuonna 2006 rakennus korjattiin espanjalaisen naisten muotivaateketju Mangon tarpeisiin. Korjauksessa uudistettiin koko rakennuksen pohjakerros. Näyteikkunat yhtenäistettiin uusimalla kaksi sivuimmaista, aiemmin välipuitteellista ja huonokuntoista ikkunaa yksiruutuiseksi. 1960-luvun tammiset näyteikkunat kunnostettiin ja uudet näyteikkunat toteutettiin profiililtaan vastaavina ja tammirakenteisina.

43 Helsingin Sanomat 16.11.1960.

44 Turun Sanomat 17.3.2005; Turun Sanomat 3.9.2005.

Myös keskiakselin ulko-ovi uusittiin alumiinikarmisena. Muutokset suunnitteli Arkkitehti Jukka Reunanen / Schauman Arkkitehdit.⁴⁵

Vuonna 2008 Mango lopetti Turun myymälänsä, ja liiketiloissa jatkoi vaateliike Lorella. Vuonna 2013 tila muutettiin ravintolakäyttöön, ja rakennuksessa aloitti thaimaalainen ravintola Tamarin sekä pikaruokaravintola Subway. Vuonna 2017 ravintola Tamarin sulki ovensa ja tilalle aukesi sushibuffetravintola Kawaii.

45 Turun museokeskuksen tutkija Kaarin Kurri tutkija Noora Gherghelin mukaan.

47 Turun kaupunki on perustettu savipohjaan, joka viettää kohti Aurajokea. 1800- ja 1900-luvun alussa rakennetut rakennukset paalutettiin aikansa tekniikan mukaan puupaaluilla, jotka eivät yltäneet kantavaan pohjaan, vaan talot perustettiin saven varaan. Monissa rakennuksissa puupaalut ovat pettäneet, ja kallistuneiden rakennusten paalutukset on pitänyt uusida. Leikkaus Kauppatorista Ortodoksikirkon kohdalta. Käsiteltävät rakennukset jäävät kaavion ulkopuolelle. Teoksessa *Turku kauppatori. Asemakaavan selostus 21.4.2012*. s. 65. Turun kaupunki.

Rakennusluvan alaiset muutokset

Otsikon litterat Turun kaupunginarkiston lupatunnusten mukaisesti.

Käyttötarkoituksen muutos 853-1981-512

Ensimmäisen kerroksen vanha pankkisali muutetaan myymälätilaksi. Myymälän takaosaan tulee vahtimestarin tila, josta on käynti uudisrakennukseen. Entinen vahtimestarin ja kirjapidon tilat on muutettu varastoksi.

Rakennuslupa 18.9.1981

Toteutus Arkkitehtitoimisto
Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

Käyttötarkoituksen muutos 853-1981-581

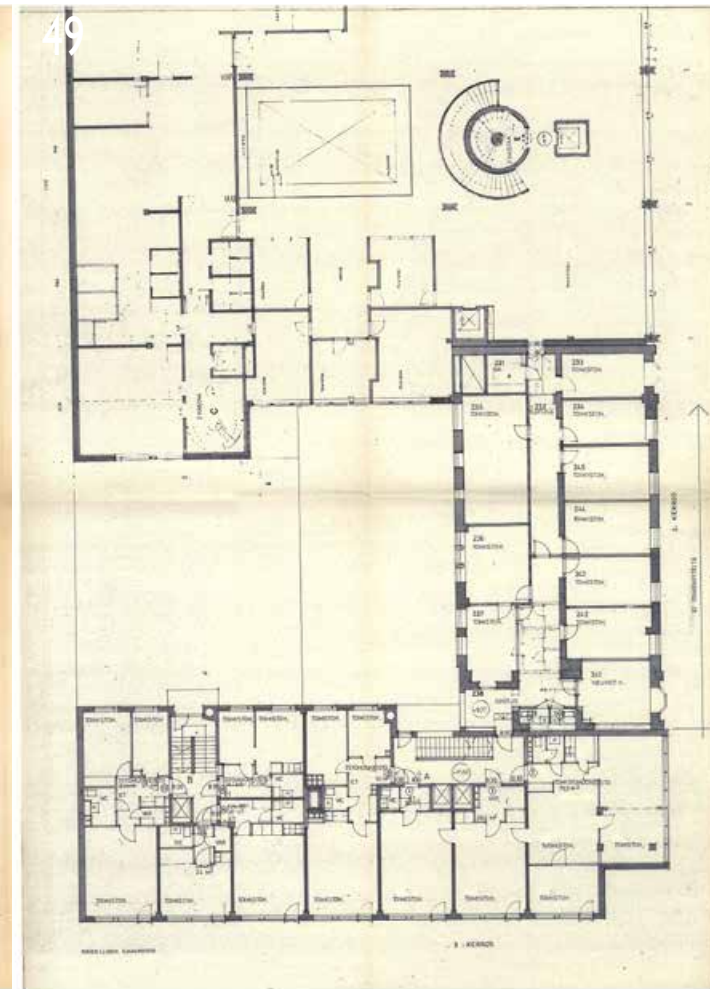
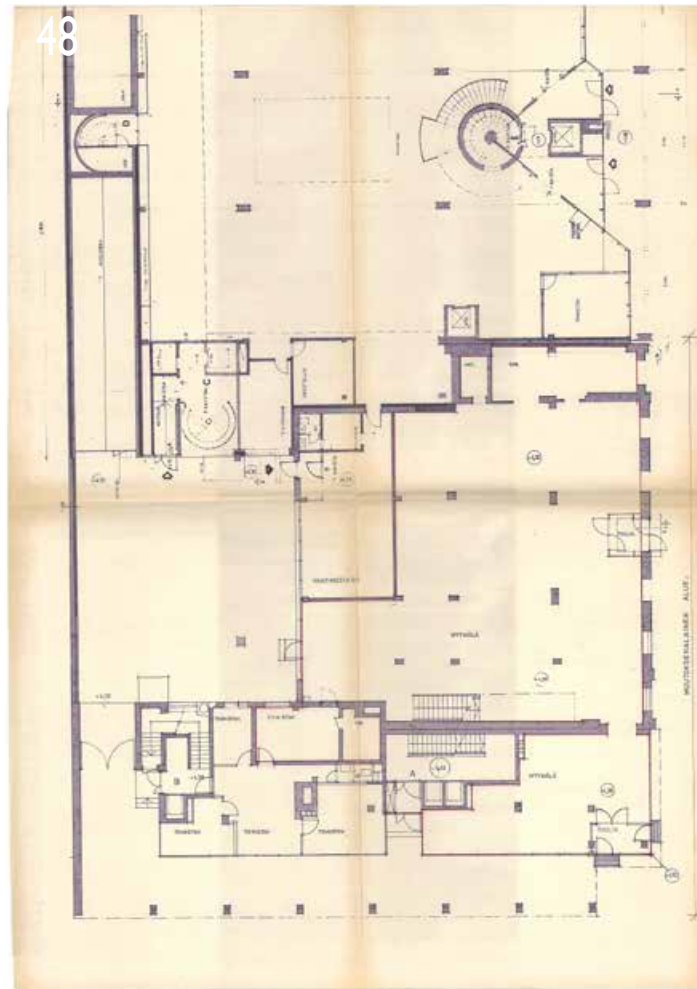
Rakennuksen toinen kerros, entinen henkilöstöruokala muutetaan toimistohuoneiksi. Rakennuksesta on käynti sekä Kuparitaloon että SYP-Centeriin.

Rakennuslupa 15.10.1981

Toteutus Arkkitehtitoimisto
Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

48 Vuoden 1981 rakennuslupa-aineistossa näkyy vuoden 1959 raskas muutos, jossa rakennusta laajennettiin pihaa kohti. Rakennuslupa, pohjapiirustus, 1. kerros. Rakennuslupatunnus 853-1981-512. TKa.

49 2. kerroksessa purettiin vanhoja saniteettitiloja. Rakennuslupatunnus 853-1981-581. TKa.

NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

ULKOASU

Pohjoismaiden Yhdyspankin talon julkisivut ovat säilyneet varsin hyvin. Talon alkuperäinen käyttö on edelleen luettavissa monin tavoin, vaikka pankkiaikainen loistokkuus onkin riisuttu 1960-luvun alun muutosvaiheessa.

Katujulkisivun merkittävimpiä muutoksia on sisäänkäynnin siirtäminen rakennuksen oikeasta reunasta julkisivun keskelle 1950- ja 1960-lukujen taitteessa. Tuoloin myös vanhan oven luonnonkiviportaali poistettiin, ja tilalle tehtiin ikkuna. Muutos teki julkisivusta symmetrisen. Samassa vaiheessa ensimmäisen kerroksen neljä keskimmäistä näyteikkunaa uusittiin välipuitteettomiksi. Suurien lasien hankinta oli tullut jälleen mahdolliseksi rakennusaineita koskevan säännöstelyn päätyttyä.

1980-luvun muutoksiin kuuluu ikkunoiden vaihtaminen sisään-sisään aukeaviksi. Samoihin aikoihin vesikaton porrastettu tiilipääty pellitettiin, ja alun perin balustradikaidetta imitoinut painovoimaisen ilmanvaihdon kuja (ks. s. 29 kuva 36) vesikaton harjalla muokattiin tunnistamattomaksi. Vuonna 2013 ensimmäisen kerroksen vanha pohjoisosan oviaukko palautettiin, tosin aiempaa yksinkertaisempaan ja ilman portaalia. Eteläisin näyteikkuna uusittiin yksiruutuiseksi.

Sisäpihan puoleinen julkisivu on kokenut raskaampia muutoksia. Kuparitalon rakentamisen yhteydessä ensimmäisen kerroksen sisäpihan puolelle tehtiin neliskanttinen laajennusosa, jonka päätyyn sijoitettiin

lasiseinä. 1980-luvulla päätyseinään puhkaistiin kaksi sisäänkäyntiä.

52 Kadun puoleinen ulkoasu on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussaan. Näyteikkunat ovat 1950- ja 2000-luvulta, ylempien kerrosten ikkunat 1980-luvulta ja ulko-ovet 2000–2010-luvulta. Kuva elokuulta 2022.

53 Sisäpihan puolella alkuperäisen julkisivun eteen on rakennettu yksikerroksinen laajennusosa. Kuva elokuulta 2022.

SISÄTILAT

Merkittävin muutosvaihe ensimmäisen kerroksen osalta tapahtui 1960-luvun taitteessa Kuparitalon valmistumisen yhteydessä, kun rakennuksen sisätilat pankin osalta modernisoitiin täysin. Tämän muutosvaiheen yhteydessä hävitettiin sisätiloista 1910-luvulle tyypilliset piirteet, kuten koristelivat, kattoruusukkeet, alkuperäiset sisä-ovet sekä puiset palvelutiskit ja muut kiintokalusteet.

Pohjoismaiden Yhdyspankin talon ylimmät kerrokset olivat asuntokäytössä 1980-luvulle asti. 1980-luvun alussa, SYP-Centerin valmistumisen yhteydessä, asuinkerrokset muutettiin toimistohuoneiksi. Samalla pankin asiakastila siirrettiin uuden rakennuksen puolelle, ja Pohjoismaiden Yhdyspankin talon ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin myymälä.

Viimeisin merkittävä muutos on tapahtunut vuonna 2013, kun ensimmäisen kerroksen myymälätila jaettiin ravintolaksi ja pikaruokakahvilaksi.

Pohjoismaiden Yhdyspankin talon nykyisissä sisätiloissa ei ole havaittavissa viitteitä alkuperäisestä tilarakenteesta eikä pintamateriaaleista. Turun museokeskuksen tutkija Kaarin Kurrin mukaan pankkihuoneiston koriste-lusta on kuitenkin säilynyt joitain otteita alas laskettujen kattojen ja kantavat väliseinät korvanneiden palkistojen kätköissä.⁴⁶

46 Museokeskuksen tutkija Noora Gherghel.

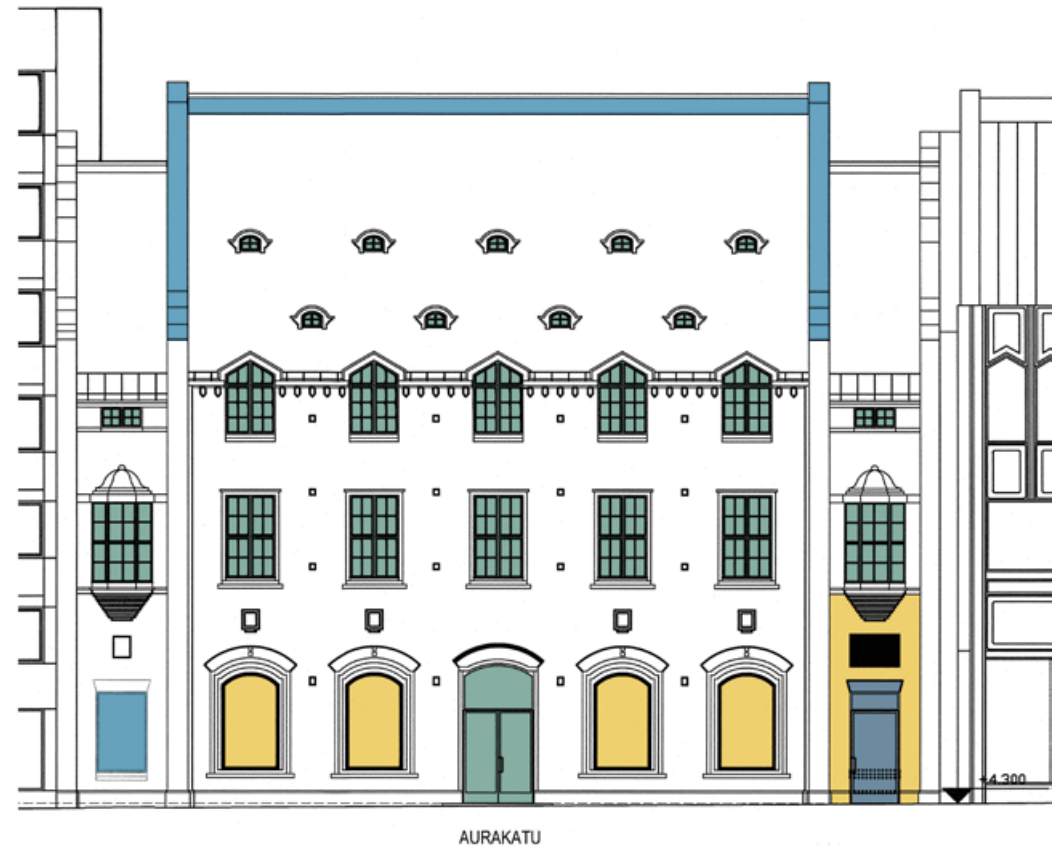

54 Pohjoismaisen Yhdyspankin talon vasemmassa liiketila-
ssa sijaitsee sushiravintola Kawaii. Kaikki pintamateriaalit
on uusittu vuonna 2013. Näillä paikkeilla sijaitti alkujaan
pankijohtajan toimisto, ja myöhemmin pankkisali.

KERROSTUNEISUUSKAAVIOT

Julkisivut

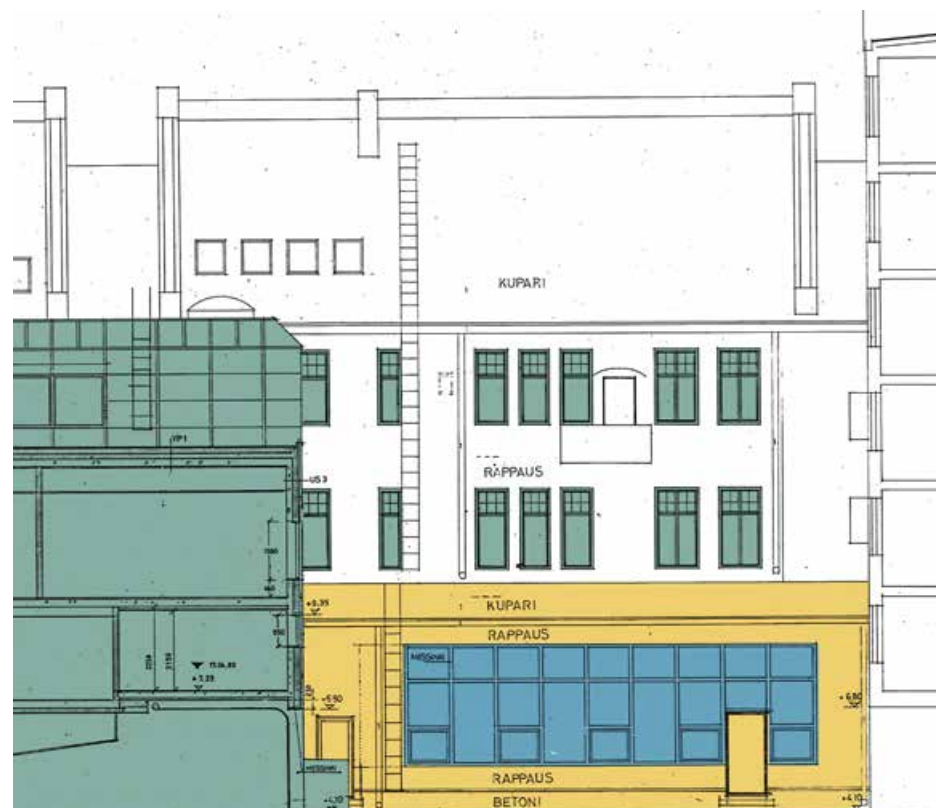
	1900–1920
	1955–1965
	1975–1989
	1990–2009
	2010–2022

55 Pohjoismaisen Yhdyspankin talon ajoituskaavio, julkisivu Aurakadulle 1:200.
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.
Alkuperäiset rakenteet on jätetty värittämättä.

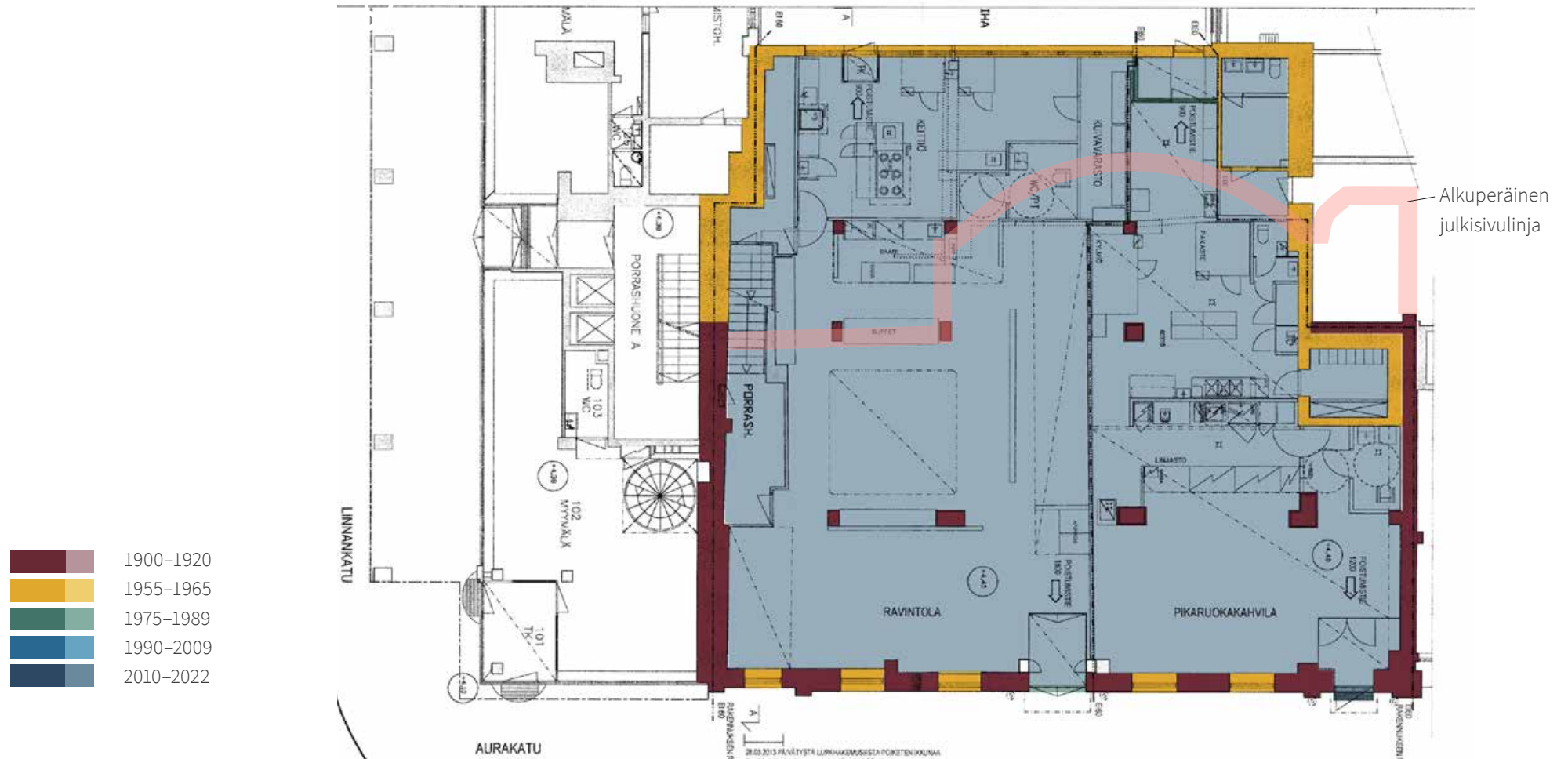

	1900–1920
	1955–1965
	1975–1989
	1990–2009
	2010–2022

56 Pohjoismaisen Yhdyspankin talon ajoituskaavio, julkisivu sisäpihalle 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.
 Alkuperäiset rakenteet on jätetty värittämättä.

Pohjat

57 Pohjoismaisen Yhdyspankin talon ajoituskaavio, pohjapiirustus 1. kerros, 1:200.
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

KUPARITALO 1960

Rakennuksen arkkitehtuuri ja muutosvaiheet.

60 Naiset pyöräilevät vastavalmistuneen Pohjoismaisen Yhdyspankin edustalla Linnankadun ja Aurakadun risteyksessä arviolta vuonna 1960–1962 otetussa kuvassa. PYP:n takana näkyy yhä Kansallis-Osake-Pankin vanha konttori, joka purettiin vuonna 1962 Viljo Revellin suunnittelemaan KOP-kolmioon yhdistyvän asuin- ja liiketalon tieltä. TMK.

RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

PANKIT RAKENTAVAT KILPAA

1950-luku oli Suomessa ennennäkemättömän kasvun aikaa. Sodan jaloista nouseva Suomi korosti työteliäisyyttä ja muuttui maatalousvaltaisesta maasta moderniksi teollisuusvaltioksi. Kasvu kiihtyi entisestään, kun elintarvikkeiden säännöstely päättyi vuonna 1954 ja markan devalvointi vuonna 1957 paransi suomalaisten tuotteiden menekkiä maailmalla.⁴⁷ Taloudellisella nousukaudella pankit porskuttivat.

Vielä 1900-luvun alkupuolella pankkitoiminta oli suurel-
le osalle suomalaisista tuntematonta. Pankissa käytiin lähinnä tallettamassa säästötilille tai nostamassa rahaa tai lainaa. 1940-luvulle tultaessa pankkien yksityisasiak-
kaiden määrä kasvoi nopeasti rintamamiespalkkojen ja muiden sotaan liittyvien avustuksien vuoksi. 1950- ja 1960-luvuilla rahan kierto nopeutui entisestään. Koska pankissa oli tyypillistä asioida työmatkalla, monet hoitivatkin asiointinsa keskustan liikepankeissa oman asun-
toalueen sijaan.⁴⁸ Kilpailu asiakkaista oli Yhdyspankin, Kansallis-Osake-Pankin, osuuspankkien, Säästöpankki-
ryhmän ja Postisäästöpankin välillä kovaa, ja asiakkaista taisteltiin rakentamalla entistä näyttävämpiä kontto-
reita ympäri Suomen. Pankkitarkastusvirasto varoitti vuonna 1958 pankkeja liiallisesta rakentamisesta, joka ei kuitenkaan hillinnyt uusien konttoreiden rakentamista.⁴⁹

47 Standertskjöld 2006, 112–115.

48 Särkijärvi 2014, 50.

49 Kuisma 2004, 106–107.

61 Vuonna 1964 avattu Kansallis-Osake-Pankin monumentaalinen konttorirakennus KOP-Kolmio herätti keskustelua turkulaisten keskuudessa ympäröivästä rakennuskannasta poikkeavalla ulkonäöllään. Rakennuksen tieltä purettiin vuonna 1899 valmistunut arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnittelema postitalo. TMK.

62 1960-luvun pankin tuli olla valoisa ja linjakas. Vasta valmistuneen Turun suomalaisen säästöpankin odotusaula vuonna 1966. TMK.

1950-LUVUN ARKKITEHTUURI-IHANTEITA

Toisen maailmansodan tuhovoima sai yhteiskunnat panostamaan teollisuuteen. Rakennusosia oli tuotettu tehtaissa jo aiemminkin, mutta nyt erityisesti Suomessa alettiin kehittää rakennusosien vakiointia. Sodan sekä siirtoväen tuottaman asuntopulan seurauksena erityisesti asuntosuunnittelu nousi uuden arkkitehtisukupolven keskeiseksi suunnittelukysymykseksi. Uusi tavoitettu arkkitehtuuri oli selkeälinjaista ja ilmaisi toistuvilla aiheillaan teolliset juurensa. Materiaaleissa suosittiin punatiiltä, kuparia ja alumiinia, läpivärjättyä lasia sekä erilaisia sementtikuitulevyjä.⁵⁰

1950-luvun asemakaavoitus perustui pitkälti Otto-l. Meurmanin opeille. Niiden mukaan kaupunkieihin tuli muodostaa tiivis keskus, jossa rakennusten kerrosluku sai olla suurempi kuin muualla. Keskustan korttelit tuli muodostaa avoimiksi eikä umpikorttelikaavalla kuten aiemmin. Rakennusten ensimmäisiin kerroksiin tuli sijoittaa liiketiloja ja ylempiin asuntoja siten, että ne tarpeen vaatiessa olisivat muutettavissa toimistoiksi.⁵¹

Kaupunkirakenteen tervehdyttämistä ja muuntojoustavuutta tavoitellut Meurmanin periaate koitui sittemmin lukuisten suomalaisten historiallisten kaupunkikeskusten tuhoksi. Toinen kaupunkien muuttumiseen voimakkaasti vaikuttanut asia oli rakennusten mittakaavan kasvu sallivien asemakaavamääräysten sekä elementtirakentamisen kehittymisen seurauksena.

50 Standertskjöld 2008, 120–122, 136–138.

51 Standertskjöld 2008, 116.

63 Viljo Revellin Hotel Palace valmistui Helsinkiin Olympiavuonna 1952. Valtamerialuksista inspiroitunutta hotellia pidettiin uuden aikakauden lippulaivana. MV.

ARKKITEHTI VEIJO KAHRA (1920–2004)

Kuopiossa vuonna 1920 syntynyt arkkitehti Veijo Kahra valmistui Teknillisestä korkeakoulusta arkkitehdiksi vuonna 1950. Valmistumisensa jälkeen hän työskenteli Turun kaupungilla aluksi arkkitehtina ja sen jälkeen apulaiskaupunginarkkitehtina vuosina 1951–1954. Virkamiesaikana hankitut kontaktit auttoivat Kahraa siirtymään liikemiesarkkitehdiksi.⁵²

Vuonna 1954 Veijo Kahra sekä arkkitehti Aarne Ehojoki perustivat arkkitehtitoimisto Ehojoki-Kahran. Omaa arkkitehtitoimisto Kahra johti vuodesta 1956 alkaen. Heistä tuli pian Puolimatkan luottoarkkitehteja.⁵³ Kahran ja Ehojoen suunnittelema Patterinhaan hanke toimi lähtölaukauksena vuonna 1947 perustetulle Armas Puolimatkan rakennusyhtiölle, joka rakennutti 1960- ja 1970-luvuilla suuren osan suomalaisista lähiöistä.⁵⁴

Kahran arkkitehtitoimisto on yksi niistä 5–6 toimistosta, joka suunnitteli pääosan Turun kerrostalolähiöistä 1950- ja 1960-luvuilla. Kahran toimisto oli tosin näistä pienimpiä. Moni asutosuunnittelussa rutinoituneista toimistoista osallistui Kahran tavoin myös Turun liikekeskustan suurien asuin- ja liiketalojen suunnitteluun. Kahran tuotanto on arkkitehtonisen laadun puolesta vaihtelevaa, mutta mukaan lukeutuu myös hyvinkin laadukkaita töitä.⁵⁵

52 Laaksonen, suullinen tiedonanto 2022.

53 Rakennuslehti 30.5.2016.

54 Aamuset 2.5.2014.

55 Laaksonen, suullinen tiedonanto 2022.

Tuotantoa mm.

- Patterihaka (1953–1954), Turun aravarahoitteinen asuntorakennuskohde (arkkitehtikiilpailuvoitto, yhdessä arkkitehti Aarne Ehojoen kanssa).⁵⁶
- Ns. Puolimatkan tornit, As Oy Puutarhakatu 11–13 (1956–57). Keskustan korkeimmat liukuvalurunkoiset kerrostalot (yhdessä arkkitehti Ehojoen kanssa).⁵⁷
- Pohjois-Savon Osuuspankki (1961–1962)⁵⁸
- Linnanrinteen tornitalot (1964), Turku⁵⁹
- Asunto-osakeyhtiö Säästökannas (1965), Vuosaari, Helsinki.⁶⁰
- Luolavuoren lamellitalot (1968), Turku
- Parrantien ateljeetalot (1968), Turku⁶¹
- Jaanin kerrostaloalue (1970-luvun alku), Turku.

Kuparitalon vuodelle 1959 päivätyt rakennuslupakuvat on merkitty arkkitehtitoimisto Ehojoki-Kahran leimalla, ja piirustukset on allekirjoittanut Veijo Kahra. Työ on siis toteutettu yhteistyössä toimistojen virallisen eroamisen jälkeen.

Pääosa Kahran tuotannosta sijoittuu 1950–1970-luvuille. 1980-luvun alussa valmistunut SYP-Center kuuluu Kahran myöhempään, määrältään vähäisempään tuotantoon.

56 Rakennuslehti 30.5.2016.

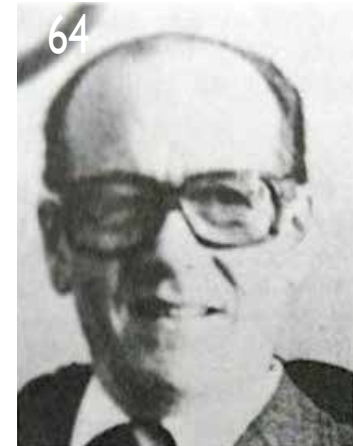
57 Paasikivi 2019, 5.

58 ArkByroo: "OP Kuopio".

59 Paasikivi 2019, 11.

60 Keski-Vuosaaren kotikaupunkipolku 2006.

61 "Ateljeetalon arkkitehtisuunnitelmat" 30.1.2022.

64 Veijo Kahra. Matrikelikuva teoksesta Sirkka Pöyry: *Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1982.*

ENSIMMÄINEN VAIHE

RAKENNUTTAMINEN JA VASTAANOTTO

Pohjoismaiden Yhdyspankin uuden konttorin rakentamiseen aloitettiin vuonna 1959 purkamalla Aura- ja Linnankadun kulmassa sijaitseva Heidekenin pankkitalo, jossa aikaisemmin oli toiminut pankin hallinto.

Rakennuksen perustusvaiheessa Aurajoen jokisuiston savinen maaperä aiheutti ongelmia. Peruskallio löytyi lopulta 30 metrin asemesta 60 metrin syvyydestä. Pankin tuli koko rakennus- ja korjausprosessin ajan työskentellä ilman väistötiloja, joka vaati rakentajilta erityistä suunnitelmallisuutta, ja työntekijöiltä kärsivällisyyttä.⁶²

Pohjoismaiden Yhdyspankin Turun piirikonttorin toimitilan käyttöönottoa juhlittiin 15. marraskuuta 1960. Helsingin Sanomien artikkelissa "PYP:n Turun konttorin toimitalo vihittiin eilen" uutta rakennusta kuvataan kaupunkikuvaa tuntuvasti nykyaikaistavaksi liiketaloksi.⁶³

62 Helsingin Sanomat 16.11.1960.

63 Helsingin Sanomat 16.11.1960.

65 Aura- ja Eerikinkadun risteys 1950-luvun loppupuolella, kun Kuparitaloa ollaan rakentamassa. Tämä kuva jaettiin KOP:in uuden toimitalon suunnittelukilpailuun osallistuneille arkkitehdeille sääntöjen liitteenä. Kuva teoksen Rauno Lahtinen: KOP-Kolmio. Maamerkki Turun sydämessä (2014) sivulta 23.

ULKOASU

Kuparitalon massoittelun tausta löytynee Veijo Kahran virkamiestaustan tuomasta perehtyneisyydestä rakennusoikeuden maksimointiin. Turun vuonna 1951 valmistunut uusi yleiskaavaehdotus vaati kaupungin palveluiden hajakeskittämistä ja katujen levennystä autoliikenteen sujuvoittamiseksi. Yleiskaavaehdotusta ei hyväksytty valtuustossa, mutta sen periaatteisiin vedottiin käytännön asemakaavoituksessa. Yhden näin syntyneen periaatteen mukaan kiinteistönomistaja sai lisää rakennusoikeutta, jos hän luovutti tonttimaata kadun leventämiseksi.⁶⁴ Kuparitalossa rakennusmassa on vedetty Linnankadun vanhemman linjan sisäpuolelle tarjoamaan arkadikäytävän suojaaman uuden jalkakäytäväalueen. Samalla rakennukseen saatiin yksi lisäkerros. Katualueen leventyminen vahvistettiin sittemmin vuoden 1978 asemakaavassa.

1950-luvun lopussa suomalaisessa liikerakentamisessa vallitsi modernistinen suunnitteluideologia, ja rakentaminen pyrittiin toteuttamaan alati vahvistuvan rakennusteollisuuden standardoituvin tuottein. Yhteisten lähtökohtien vuoksi 1950- ja 1960-luvun suomalainen arkkitehtuuri on ilmeeltään varsin yhtenäistä.

64 Paasikivi 2019, 5–6.

66 Vastavalmistunut Kuparitalo 1960-luvulla.
Nordean historia-arkisto/ELKA.

Kuparitalon ulkoinen hahmo muistuttaa hyvin paljon Kahran vuonna 1959 valmistunutta As. Oy Kasinonkulmaa ja toisaalta Kahran ja Veijo Ehojen suunnittelemaa asuin- ja liikerakennusta Yliopiston- ja Brahenkadun kulmassa. Kaikissa edellämainituissa suunnitelmissa kadun kulmaan asettuvat rakennukset koostuvat kahdesta limittyvästä suorakulmaisesta massasta, joiden kylkiä koristavat säännömukaiset nauhaikkunoista, parvekkeista ja muista julkisivuaiheista koostuvat raidat.

Kuparitalon pintamateriaali, vihreäksi patinoituva kupari viestii julkisivumateriaalina pankkirakennukselle sopivaa arvokkuutta. Kupari myös jatkaa viereisen Pohjoismaisen Yhdyspankin talon kuparidetaljien materiaalmailmaa. Kuparikentät on jäsenetty raidallisiksi, mitä korostavat nauhaikkunoiden ja valkoisten lasilevytysten kaistat. Julkisivun yksityiskohtiin kuuluvat sirot, kupariset syöksytorvet ja parvekkeiden teräspinnakaitteet. Vesikatto on räystäätön.

Sisäpihan puolella julkisivut on kupariverhouksen asemesta rapattu.

67 Vastavalmistunut Kuparitalo vuonna 1960. Rakennuttajapankin symboli on näkyvästi esillä. Nordean historia-arkisto/ELKA.

68 Veijo Kahran suunnittelema ja vuonna 1959 Turun Humaliston- ja Yliopistonkatujen kulmaan valmistunut asunto-osakeyhtiö Kasinonkulma sai tunnustusta kaupunkilaisten sekä arkkitehtien keskuudessa. Myös tämä rakennus jäsenyy kahdesta limittyvästä särmiöstä, joiden katutasossa on liiketilaa sekä arkadi. Kuvat 70 ja 71 teoksen Arkkitehti (4/1959) sivulta 48.

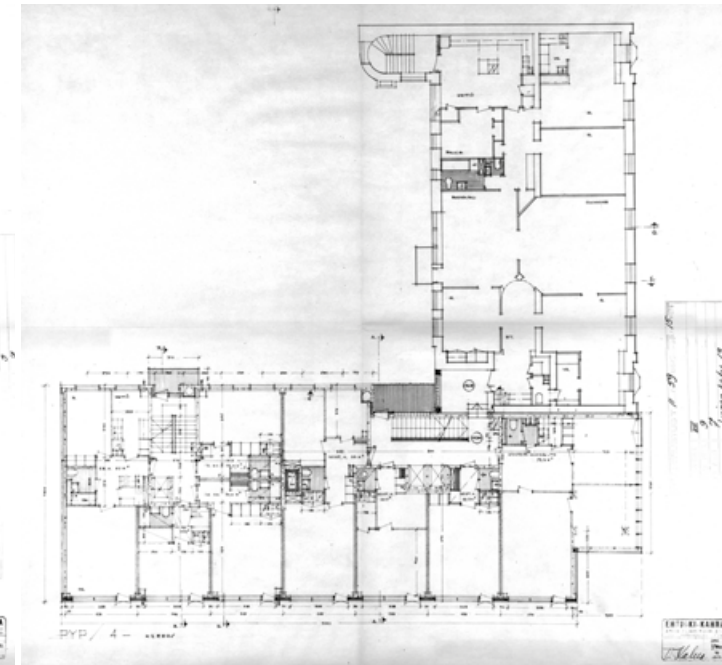
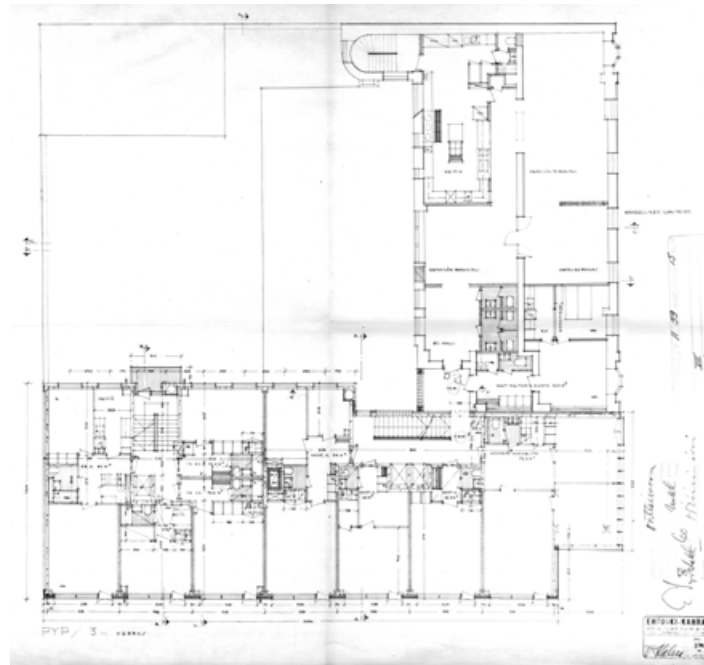
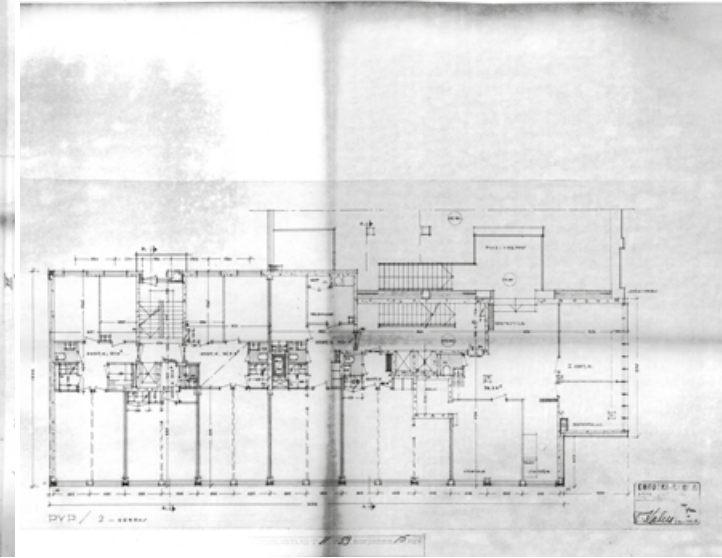
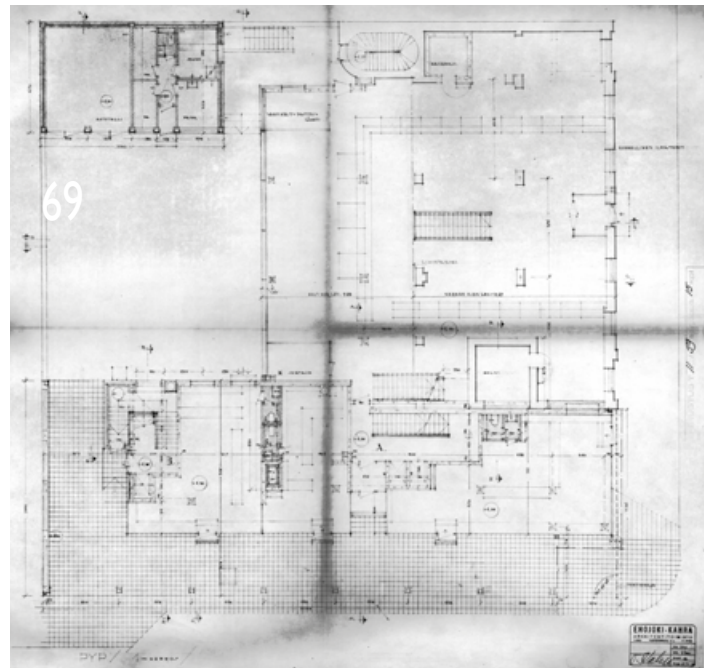

TILARAKENNE JA SISUSTUS

Kuparitalo on valmistettu moduulimitoitettuna ja teräsbetonirunkoisena. 1950-luvulle ominaisesti kerroskorkeus on 2,8 metriä ja huonekorkeus 2,5 metriä. Ajan rakentamisessa tavoiteltiin esivalmistettuja elementtejä, mutta käytännössä hyvin suuri osa rakentamisesta toteutettiin paikalla. Pilarirunkoa jäykistävät runkoportaiden sekä hissikuilujen massiiviset teräsbetoniseinät. Myös välipohjat, huoneistojen väliset seinät ja jopa kevyet väliseinät ovat pääosin teräsbetonia. Vesikate on kuparipeltiä.

69 Kuparitalon pohjapiirrokset 1.–4- kerros. Alimpaan kerrokseen on sijoitettu liiketilaa, ja ylimmät kerrokset on varattu asunnoille. Uudessa liike- ja asuintaloissa sijaitsi sen valmistuessa Pohjoismaiden Yhdyspankin Turun piirikonttorin lisäksi kolme myymälähuoneistoa, 11 liikehuoneistoa eri kerroksissa ja 22 asuinhuoneistoa. Samalla Thomén suunnitteleman Aurakadun rakennuksen sisätilat remontoitiin kauttaaltaan.¹ Uudisrakennuksen kivijalkaan sekä toiseen kerrokseen sijoitettiin muut liiketilat. Pankin toimitoja sijaitsi molemmissa rakennusosissa, ja pankin tilojen osalta vanhasta rakennusosasta pääsi kulkemaan uuteen sisäkautta. Uudisrakennuksessa oli kaksi porraskäytävää. Vasemmanpuoleinen, vaatimattomampi porraskäytävä vei asuntoihin, jotka olivat kooltaan 24–30 m² yksiöitä sekä 57 m² kaksioita. Oikeanpuoleinen, näyttävämpi porraskäytävä vei konttorihuoneistoihin, jotka olivat 29,5–30 neliön yksiöitä, 53 neliön kaksioita ja 75,5 neliön kolmioita. Rakennuslupakuussa on Arkkitehtitoimisto Ehojoki-Kahran leima. Piirustukset on allekirjoittanut pääsuunnittelija Veijo Kahra 1959. Turun kaupunginarkisto.

¹ Helsingin Sanomat 16.11.1960.

Ilmanvaihto toteutettiin koneellisella poistolla, joiden hormit sijoitettiin keittiöiden ja kylpyhuoneiden yhteeseen. Lämpö jaettiin vesikiertopatterein. Talotekniset kanavat ja hissit, säilytystilat sekä vesipisteet ja -putket sijoitettiin rakennusrungon keskiosiin. Sähköt roilottiin runkoon. Teräsbetonisten väliseinien ja yhtenäisten kerrosten vuoksi rakennuksen tilarakenne on varsin jäykkä. Huoneissa toistuu yhtenäinen moduulimitoitus.

Pitkittäissuuntaisesti aseteltu porraskäytävä mahdollistaa syötön useaan huoneistoon. Pienempi porrashuone on olemukseltaan vaatimattomampi, tosin myös siellä hissi sekä huoneistojen ovet on verhoiltu puuviilulla. Kaide-
detaljit ovat myös rappujen välillä vastaavat.

Rakennuksen julkisten tilojen sisustus toteutettiin 1950- ja 1960-luvuille ominaisen niukkadetaalisesti. Pääporrashuoneessa tunnelmaa tuo seinille kiinnitetty viilutettu puupanelointi. Muut seinäpinnat ja sisäkatot tasoitettiin ja maalattiin valkoisiksi. Lattia on vaaleaa kivilaattaa. Laakaovien saranat ja vetimet toteutettiin messinkisinä. Lasitiili tuo valoa porrashuoneeseen.

70 Suuremman porrashuoneen sisääntulokerroksessa on käytetty runsaasti arvokasta viilupaneelia. Kuva elokuulta 2022.

71 Ylempien kerrosten seinät eivät ole yhtä laajasti puuverhoiltuja. Kuva elokuulta 2022.

72 Elementtiporraskaskelmien eleganttia detajiiikkaa. Kuva elokuulta 2022.

73 Porraskäytävästä löytyy muun maussa alkuperäiset pyöreät valokytkimet. Niiden rinnalle on sittemmin asennettu myös uudempia kytkimiä. Kuva elokuulta 2022.

MUUTOSVAIHEET

Käyttötarkoituksen muutos 853-1965-293

Rakennuksen toinen kerros, entinen henkilöstöruokala muutetaan toimistohuoneiksi. Rakennuksesta on käynti sekä Kuparitaloon että SYP-Centeriin.

Rakennuslupa 23.6.1965
Toteutus PYP Kiinteistöosasto,
allekirjoitus Veijo Kahra

Käyttötarkoituksen muutos 853-1972-450

Ensimmäisen kerroksen liikehuoneisto Aura- ja Linnankadun kulmassa liitettiin osaksi tiilirakennuksen puolella olevaa pankkisalia.

Rakennuslupa 4.9.1972
Toteutus Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra,
allekirjoitus Elli Toikka

Vuonna 1975 Pohjoismaiden Yhdyspankki muutti nimensä Suomen Yhdyspankiksi.

Muutostyö 853-1979-374

Poistettiin kierreporras 1. ja 2. kerroksen välistä rakennuksen keskiosassa sekä lisättiin ovi 1. kerroksen porrashuoneen ja toimistohuoneiston välille.

Rakennuslupa 4.6.1979
Toteutus Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

Muutostyö 853-1981-512

Poistettiin kierreporras 1. ja 2. kerroksen välistä rakennuksen keskiosassa sekä lisättiin ovi 1. kerroksen porrashuoneen ja toimistohuoneiston välille.

Rakennuslupa 26.1.1982
Toteutus Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

Muutostyö 853-1981-581

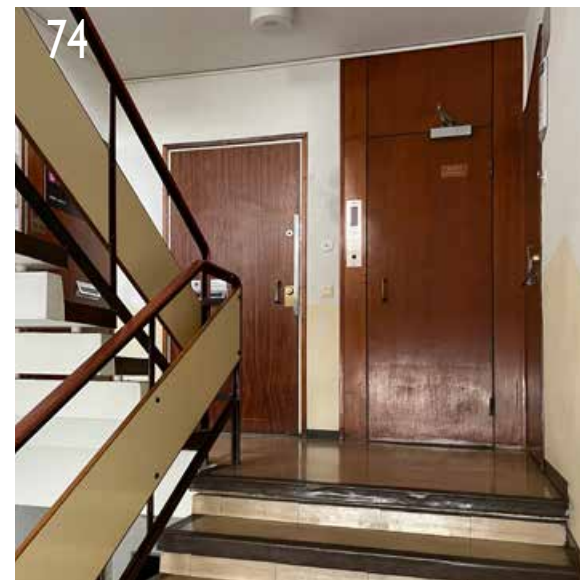
Linnankadun puoleisella julkisivulla ikkunajaon muutos, metallisäleikkö-tuuletusikkunoiden lisääminen ja ikkunoiden välisen alueen muuttaminen valkoiseksi lasiksi. Ranskalaisten parvekkeiden kaiteen muutos maalatuksi teräslevyksi. Koneellisen ilmanpoiston lisääminen 2. kerrokseen. 3.–7. kerroksissa olevien asuntojen muuttaminen toimistotiloiksi.

Rakennuslupa 15.10.1981
Toteutus Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

Käyttötarkoituksenmuutos 853-1981-759

Ensimmäisessä kerroksessa Aura- ja Linnankadun kulmassa sijainneen pankkisalin laajennusosa muutettiin takaisin myymälätilaksi.

Rakennuslupa 23.12.1981
Toteutus Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra,
allekirjoitus Veijo Kahra

74 Pienemmän porrashuoneen kaide- sekä hissidetallit sekä sisäövet ovat vastaavanlaiset kuin suuremmissa porrashuoneissa, mutta tila on vaatimattomampi. Lattiat ovat vinyylilaattaa ja viiluverhottuja seiniä on vähemmän.

Muutostyö 853-2013-1208

Samalla kun tiilirakennuksen ensimmäinen kerros muutettiin myymälästä ravintolaksi, Kuparitalon kellarin tehtiin ravintolatoimintaan liittyviä muutoksia, muun muassa varastotilaa sekä asiakas-wc:itä.

Rakennuslupa 11.10.2013
Toteutus Arkkitehdit Stenman Oy
allekirjoitus Markku Stenman.

NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

ULKOASU

Kuparitalon ulkoasu on säilynyt laajasti alkuperäisessä asussaan. Merkittävimpiin muutoksiin kuuluvat ikkunoiden ja parvekeovien uusimiset sekä arkadikäytävän pilarien verhoaminen luonnonkivilaattalla. Ikkunoita uusittaessa toimistohuoneiden ikkunoihin lisättiin tuuletusikkuna. Muutokset ajoittunevat 1980-luvun laajaan muutosvaiheeseen. Lisäksi ulkoasuun vaikuttavat mainostekstien ja markeesien säännölliset muutokset.

75 Katujulkisivu on säilynyt alkuperäisen muotoisena. Pinnosta alkuperäisenä on säilynyt kupariverhous.

76 Sisäpihan julkisivu on yksittäisikkunoineen ja rappauksineen aikansa asuntoarkkitehtuurille ominainen. Yleisilme on säilynyt alkuperäistyyppisenä, vaikka ikkunat on uusittu ja liiketilojen toiminta on tuonut parvekkeille ilmanvaihtokoneita.

77 Pääporrashuoneseen käydään 2000-luvulla asennettun ulkoportin kautta. Sokkelin kivilaatoitus muistuttaa SYP-Centerin julkisivuja, joten se lienee asennettu samoihin aikoihin 1980-luvun alussa.

78 Myös porttikongi on verhottu kivilaatalla. Taustalla näkyy SYP-Centerin pihan puoleista rakennusosaa.

79 Rakennuksen alle vedettyä jalkakäytävää rajaavat pilarit ja sokkeli on verhottu luonnonkivilaatalla 1980-luvun alussa.

SISÄTILAT

Kuparitalon porrashuoneet ovat säilyttäneet hyvin 1960-lukuisen tunnelmansa. Puuverhoukset, hissien etupaneelit, laakaovet, elementtiportaat ja kaitteet sekä osa valokatkaisimista on alkuperäisiä. Huoneistot ovat pääsääntöisesti toimistokäytössä.

80 Pääporrashuoneen lasitiiliseinä on alkuperäinen, mutta puusäleikkö on uudempaa kerrostumaa.

81 Pääportaikkoon johtava ulko-ovi on alkuperäinen. Notkealinjainen vedin on messinkiä.

82 Ensimmäisen kerroksen liiketiloissa erottuvat valkoisiksi maalatut kantavat pilarit. Lattialaatoitus ja ikkunat ovat uudempaa kerrostumaa.

83 Alkuperäisen nimitaulun kehys on messinkiä.

KERROSTUNEISUUSKAAVIOT

Julkisivut

84 Kuparitalon ajoituskaavio, julkisivu kaakkoon, 1:200.

Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

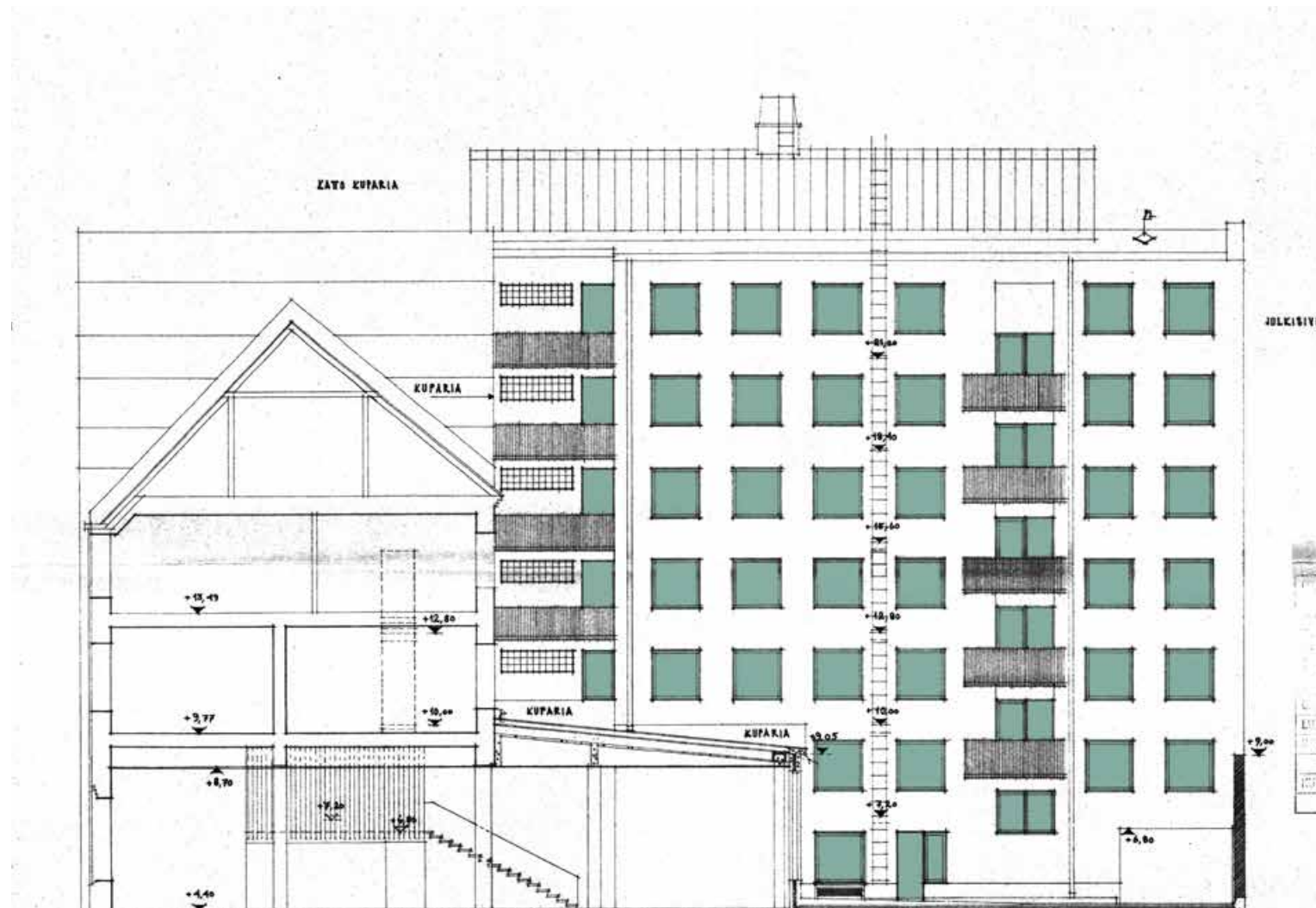
- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

85 Kuparitalon ajoituskaavio, julkisivu kaakkoon, 1:200.

Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

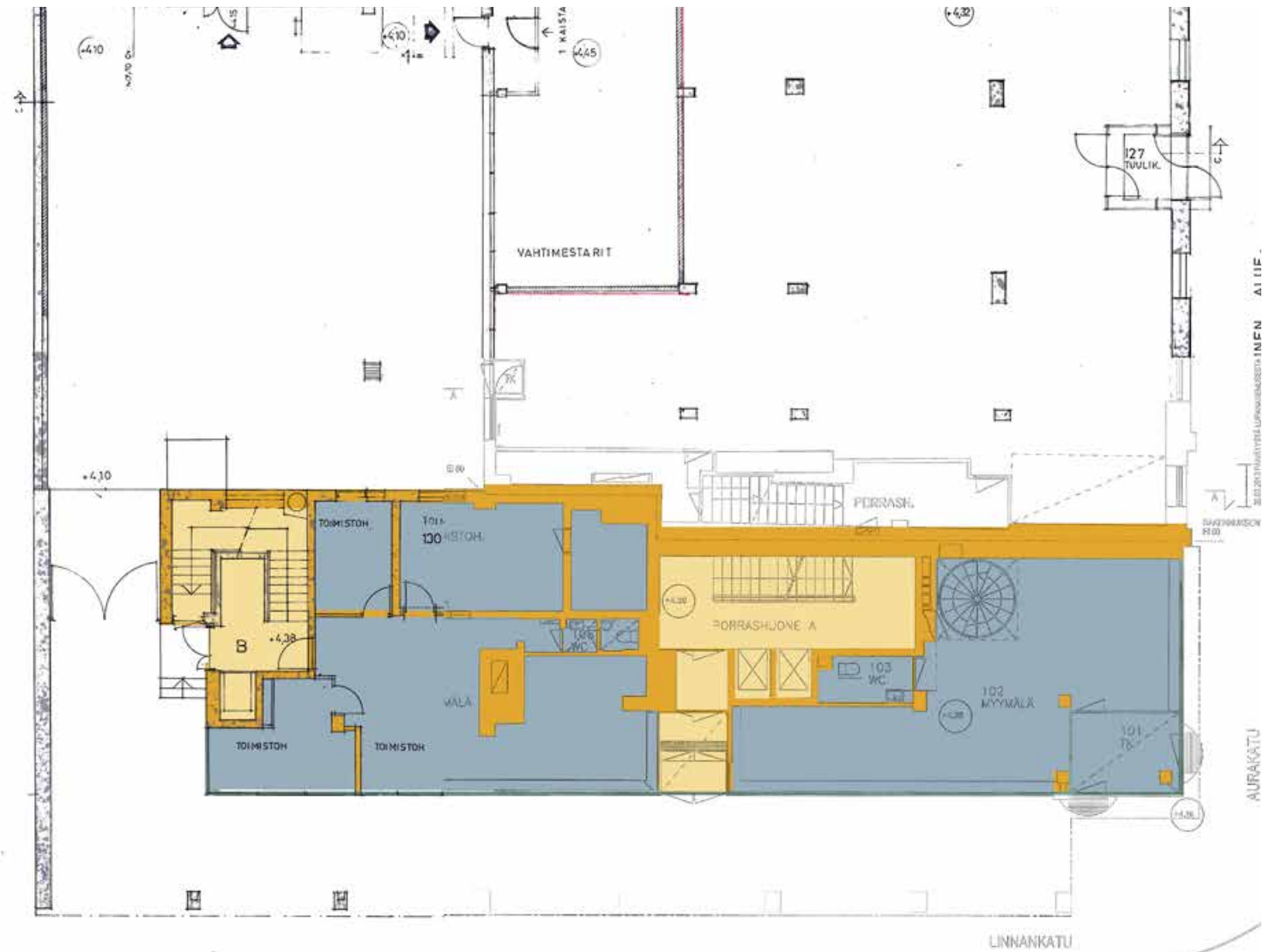
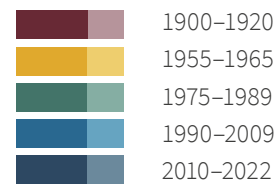
- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

86 Kuparitalon ajoituskaavio, julkisivu kaakkoon, 1:200.

Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

Pohjat

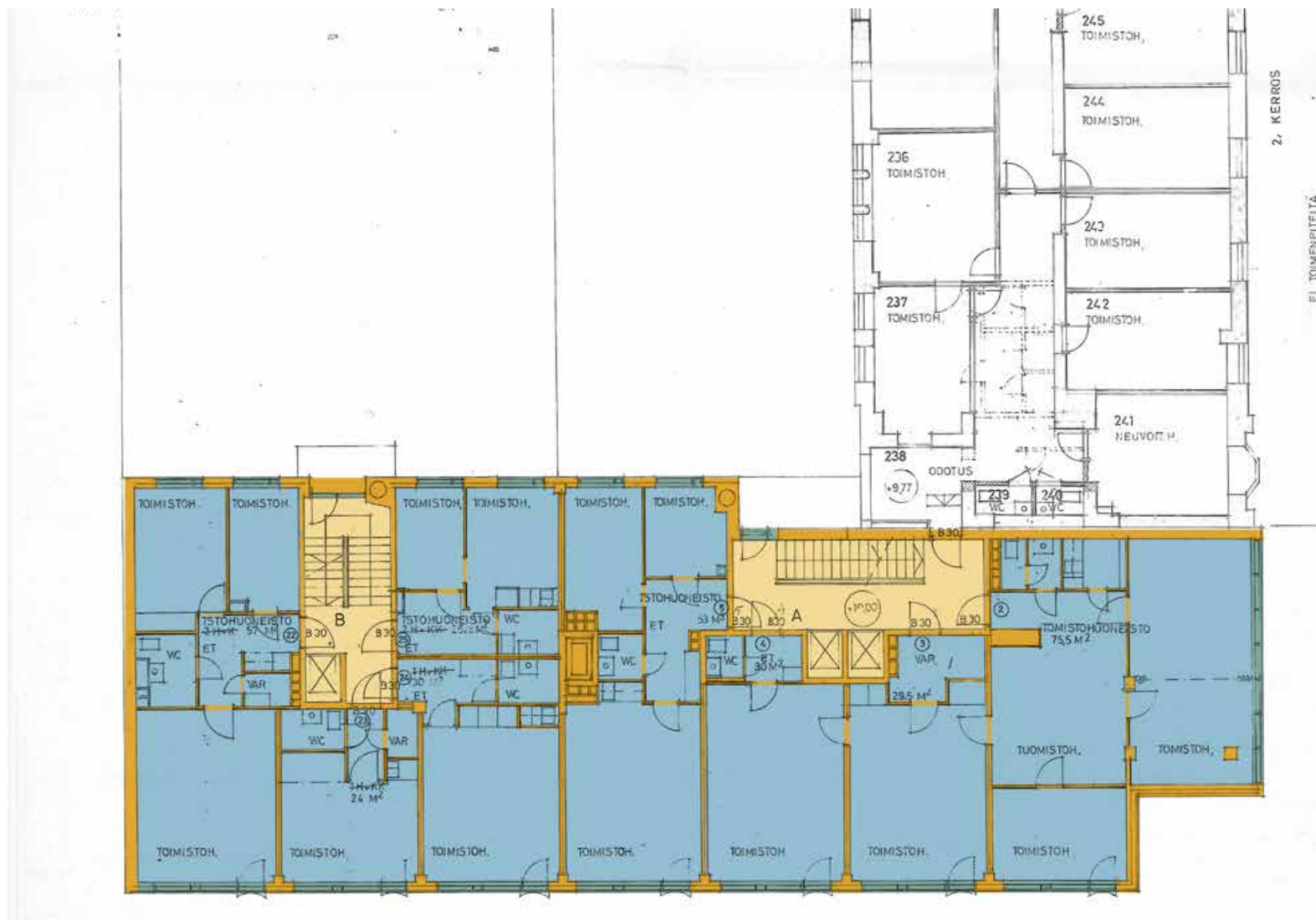
87 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 1. kerros, 1:200.
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

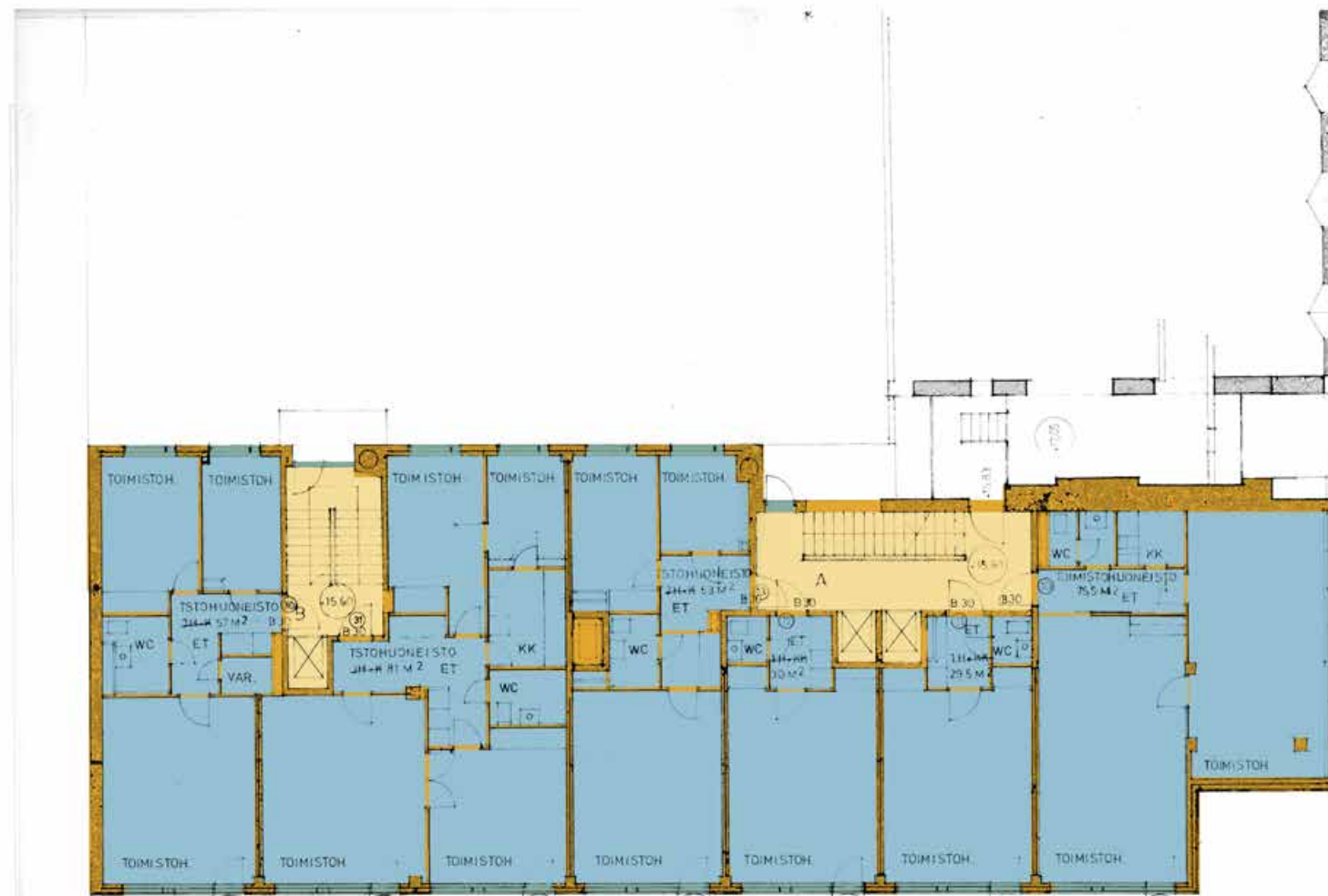
88 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 2. kerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

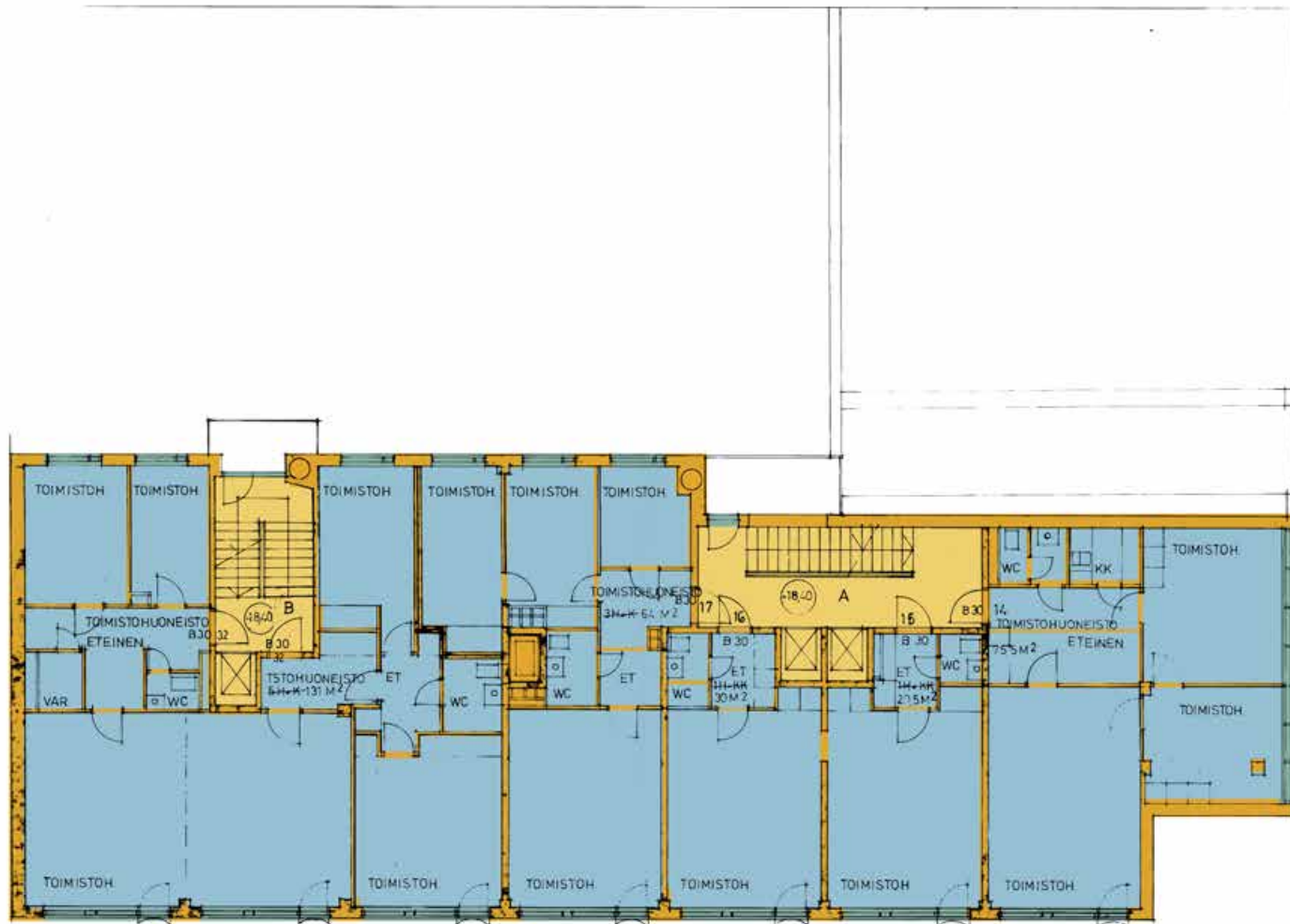
89 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 3. kerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

90 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 5. kerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

91 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 6. kerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

92 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus 7. kerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

93 Kuparitalon ajoituskaavio, pohjapiirustus kellarikerros, 1:200.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

SUOMEN YHDYSPANKKI, SYP-CENTER 1981

Rakennuksen arkkitehtuuri ja muutosvaiheet.

94 SYP-Center on luonnonkivillaatoin verhottu 1980-luvun liikerakennus.

RAKENTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

PANKKIEN TOIMINTA AUTOMATISOITUU

1980-luku oli hyvinvoinnin kasvun ja taloudellisen ylikuumenemisen aikaa, joka hakee vertaistaan Suomen historiassa. Pankki- ja vakuutusalan kasvoivat sitä mukaa, kun rahamarkkinat vapautuivat ja rahoitusmuodot kehittyivät.⁶⁵ Pankkien rikastuminen näkyi uusina pankkipalatsina.

Pankit olivat aloittaneet automaattisten tietojenkäsittelylaitteiden – reikäkorttien – käytön 1960-luvun alkupuolella.⁶⁶ Yhteistyö Nokian kanssa teki suomalaisista pankeista teknologian edelläkävijöitä 1970-luvun Länsi-Euroopassa, ja erityisesti Pohjoismaiden Yhdyspankki ja Kansallis-Osake-Pankki saivat runsaasti kansainvälisiä vieraita Euroopan pankeilta. Pohjoismaiden Yhdyspankki tilasi Nokialta ensimmäisen reaaliaikatiekoneen, H6080 kaksoisjärjestelmän, vuonna 1972.⁶⁷ Pankkien automatisointi vähensi henkilöstön ja siten toimistotilojen tarvetta pankkikiinteistöissä.

Vuonna 1975 Pohjoismaiden Yhdyspankki (1919–1975) muutti nimensä Suomen Yhdyspankiksi (1975–1991).

65 Standertskjöld 2011, 102.

66 Manninen 2003, 103.

67 Jaakola / Fujitsu. Internetlähteet.

95 Pohjoismaiden Yhdyspankin ja Kansallis-Osake-Pankin pääjohtajat allekirjoittavat vuonna 1970 sopimusta, jonka mukaan pankit aloittavat pankkiprosessien tietokoneistamisen yhteistyössä. Ennen reaaliaikajärjestelmään siirtymistä pankit tallensivat koneellisesti käsiteltävää tietoa reikäkor-teille. Lehtiote Helsingin Sanomista 20.11.1970. KA.

1980-LUVUN ARKKITEHTUURI-IHANTEITA

1980-luvun arkkitehtuuri nousi jo 1970-luvulla alkaneista keskusteluista. Suomalainen arkkitehtuuri oli ollut verrattain yksiäänistä pitkälle 1900-luvulle, mutta 1980-luvulta lähtien moniarvoisuus sai lisää tilaa. Suomessa Arkkitehti-lehti oli media, jossa ajan suunnittelijat keskustelivat poleemisesti. Aluksi modernismia pehmennettiin polveilevalla massoittelulla tai koristeellisilla eleillä, ja rakennuksia sävytti leikkisyys. Myös tekniset innovaatiot kuten deltapalkit ja lämpölasit kannustivat uusiin rakennekokeiluihin.⁶⁸

Kansainvälinen kuvasto toi arkkitehtuurin muotokieleen klassistisia aiheita, ja pian teemat laajenivat laveampaan historistiseen viittailuun. Arkkitehtuuriin tuotiin runsautta erilaisin geometrisin muodoin ja värein. Historistisen arkkitehtuurin viittauskenttä on laaja. Suomessa arkkitehtuurin esikuviksi nousivat antiikin lisäksi ennen kaikkea keskiaika, Art Deco ja muotokieleksi redusoitu funktionalismi.⁶⁹

Suomessa postmodernismi oli pääsääntöisesti kansainvälisiä esikuviaan varovaisempaa. Kansainvälisestä ismistä omaksuttiin ennen kaikkea ajatus yksilöllisestä kokonaistaideteoksesta sekä klassinen monumentaalisuus ja keskeissymmetriset julkisivusommitelmat, teatralisuus, näyttävyys ja rakennuksen sisäisen hierarkian korostaminen. Kivirakennusperinteestä periytyviä aiheita kuten kaaria ja pylväitä käytettiin vähemmän.⁷⁰

68 Saatsi Arkkitehdit 2022, 29–42.

69 Saatsi Arkkitehdit 2022, 29–42.

70 Saatsi Arkkitehdit 2022, 29–42.

96 Historialliset aiheet palasivat uuteen arkkitehtuuriin 1970-luvun lopulta alkaen. Arkkitehti Kristian Gullichsenin suunnittelema Malmin kirkko valmistui vuonna 1981. Sen koillispäädyn julkisivun valkoinen ristikomero viittaa keskiajan suomalaiseen kirkkoarkkitehtuuriin. P. O. Welin 1996. HKM.

Muodikas postmodernismi tuomittiin hyvin laajasti Arkkitehti-lehden kannanotoissa, joissa se tulkittiin amerikkalaiseksi ilmiöksi ja ohimeneväksi tyylisuunnaksi. Erytisesti postmodernismin klassistinen ilmaisu koettiin Suomen arkkitehtuurille vieraaksi.⁷¹ Kärkkäimmin moitittiin kannanottojen perusteella sellaista uutta arkkitehtuuria, jossa tavattiin klassistisia aiheita kuten kapiteelipylväitä, päätykolmioita ja voimakasta keskeisyyttä. Suomalainen postmodernismi esiintyiikin pääsääntöisesti kansainvälisiä verrokkejaan hillitympänä.

Ankarasta keskustelusta huolimatta postmodernismi asettui suomalaiseen 1980-luvun arkkitehtuuriin. Erytisesti postmodernismin käsitteelliset teemat kuten ihmisläheisyys, miljöökysymykset, paikan hengen ja paikallisen rakennusperinnön vaaliminen tai tunnelmaan ja merkitykseen liittyvät seikat hyväksyttiin ja valjastettiin uudistamaan pysähtyneeksi koettua 1970-luvun arkkitehtuuria.⁷²

71 Vartola 2014, 236, 240.

72 Vartola 2014, 236, 240.

1980-luvun kaupunkisuunnittelulle olivat tyypillisiä aiempaa vaihtelevammat ja pienemmät massat. Rakennusten lisäksi ympäristöistä pyrittiin tekemään monipuolisia erilaisin aukioin, penkerein ja istutuksin. Suunnittelun lähtökohtana jatkui 1970-luvulla omaksuttuun tapaan autoilijan asemesta kävelijän hidas ja moniaistinen kokemusmaailma. Uudisrakentaminen pyrittiin sovittamaan olemassa olevan kaupunkitilan piirteisiin erilaisin arkkitehtuurikeinoin.⁷³ Muutamia ankarimpia modernisteja lukuun ottamatta koko suomalainen arkkitehtikunta omaksui postmodernismin pehmeämmän ympäristösuhteen 1980-luvun kuluessa.

73 Standertskjöld 2011, 120.

97 1980-luvun liikearkkitehtuurissa juhlittiin usein äveriäisyydellä. Vauraus näkyi runsaissa yksityiskohdissa ja kalliissa materiaaleissa. Arkkitehdit NRT:n suunnittelema Kauppakeskus BePop avattiin Porissa elokuussa 1989. Pentti Pere 1989, Satakunnan Museo.

98 Arkkitehtuuri-aiheita haettiin toisinaan antiikin rakennusperinnöstä. Vaasan yliopiston vuonna 1994 valmistuneen päärakennuksen Tjårhovet suunnittelivat arkkitehdit Käpy ja Simo Paavilainen. Svenska litteratursällskapet i Finland 2189, 62.

99 Toisinaan 1980-luvun arkkitehtuurissa puhuivat kiinnostava massoittelevuus ja viimeistellyt yksityiskohdat. Arkkitehti Erik Kråkströmin suunnittelema Imatran voiman pääkonttori, nykyinen Virtatalo, valmistui vuonna 1987. Antti Yrjönen 2018, Vantaan kaupungin museo.

ENSIMMÄINEN VAIHE

RAKENNUSHANKKEESTA

Uuden konttorirakennuksen, SYP-Centerin, rakentaminen aloitettiin vuonna 1974 purkamalla paikalta Valter Thomén suunnittelema Helanderin talo. Uuteen rakennukseen haluttiin tilat Suomen Yhdyspankin konttorille sekä pankin Lounais-Suomen piirikeskukselle.⁷⁴

Helanderin talon purkamisen jälkeen tonttia pidettiin pysäköintialueena. Vuonna 1979 kaupunki myönsi rakennusluvan tontin omistavalle Yhdyspankille.

Vuonna 1979 aloitetun pohjarakennusurakan oli Turun Sanomien mukaan määrä olla valmis saman vuoden loppuun mennessä. Tontin pohjarakennustyötä luonnehdittiin vaativaksi. Jo Kuperitalon rakennusvaiheessa oli todettu, että sopiva maaperä perustuksille sijaitsee 60 metrin syvydessä, joten SYP-Centerin perustan vahvistamiseen varattiin noin 140 kappaletta keskipituudeltaan 60-metristä teräspaalua.⁷⁵

Pohjarakennustyöt toteutti Vesto Oy. Rakennussuunnitelmista vastasi arkkitehtitoimisto Veijo Kahra, ja myös kaikki muut hankkeessa mukana olevat suunnittelutoimistot ovat turkulaisia.⁷⁶

100 Helanderin taloa puretaan vuonna 1974. Aalto-yliopiston arkisto.

101 Lehtiote Turun Sanomista 26.7.1979, jossa esitellään Yhdyspankin uusi toimitalo SYP-Center. KA.

74 TS 26.7.1979.

75 TS 26.7.1979.

76 TS 26.7.1979.

ULKOASU

Julkisivut ja massoittelu

SYP-Center toteutettiin teräsbetonista paikalla valaen. Tiiviin rakennuspaikan ja katukuvan reunaehtojen vuoksi SYP-Center hahmottuu katutilaan noppamaisena. Rakennus jatkuu kuitenkin tasakattoisella osalla sisäpihan puolelle ja tontin vastakkaiseen laitaan asti. Kokonsa puolesta SYP-Center on siis rakennusajalleen ominainen.

SYP-Centerin arkkitehtuuri sovitettiin paikkaansa poikkeuksellisen tiedostavalla otteella. SYP-Centerin esikvarakenkus on sen eteläpuolinen Pohjoismaiden Yhdyspankin talo, jossa yhteistä on katutilaan hahmottuvan rakennuskorkeuden lisäksi lappeen jyrkkyys ja kerrosten lukumäärä, aukotusleveysten vaihtelu kerroksittain, julkisivujen tasarytmisyys, keskeissymmetria, kehysaiheet, muotoillut ikkunaotsat, kivinen materiaalituntu sekä värytys.

Rakennuksessa näkyy pankkiarkkitehtuurin historia. 1400-luvun venetsialaisten palatsien tapaan SYP-Centerin julkisivut on jaettu kolmeen osaan poikkeuksellisen monin eri tavoin. Toisen kerroksen suuret ikkunapinnat muistuttavat vaurauden kauppiastalojen avoimia galleriakäytäviä, ja kolmannen kerroksen kapeissa ikkunoissa voi nähdä rinnakkain tuotuna renessanssille ominaiset pari-ikkunat, biforat. Toisaalta vahvoissa vertikaalipilastereissa on jopa gotiikkaan viittaavaa kohotusta.

102 SYP-Centerin julkisivuissa on renessanssin pankkipalatsien piirteitä. Kuva elokuulta 2022.

Ulkoasun materiaalit ovat arvokkaita. Julkisivujen kolmiulotteiset kehyskasetit ovat graniittia ja vesikatto on kuparia. Graniittilaatat on muotoiltu ja hiottu 1980-luvulle ominaisella tavalla pyöreäkulmaisiksi ja sileiksi. Suunnitelmissa ehdotettu ikkunoiden ja ulko-ovien valmistaminen messinkikuorisina ei kuitenkaan vaikuta toteutuneen.

103 SYP-Centerin julkisivut on toteutettu luonnonkivikaseteista, jotka tekevät rakennuksen ulkoasusta rakennusaikansa nähden harvinaisen kolmiulotteiset. Kuva elokuulta 2022.

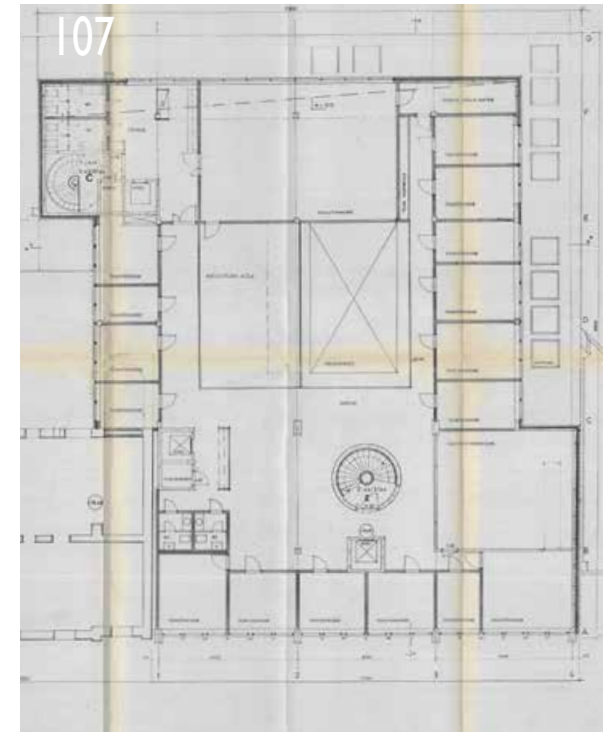
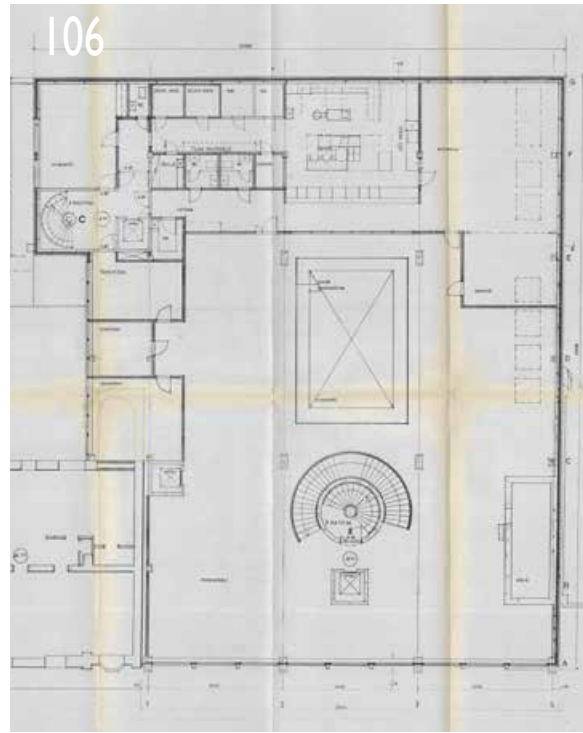
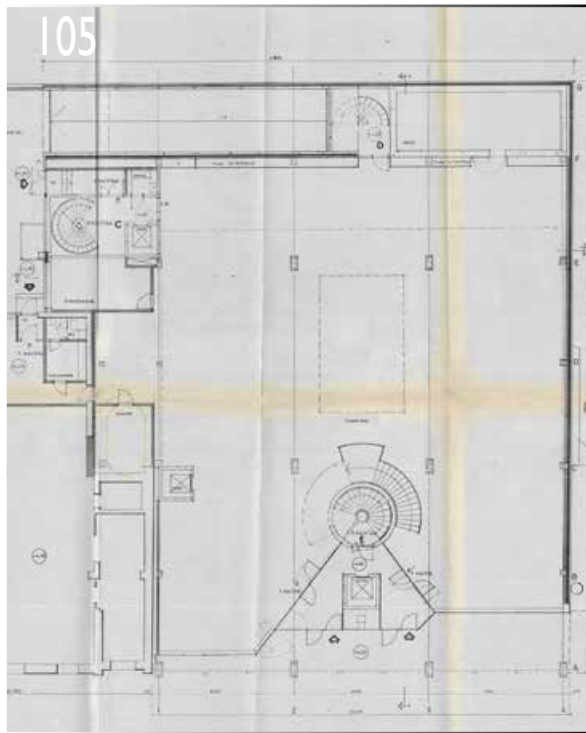
TILARAKENNE JA SISUSTUS

SYP-Center toteutettiin pääosin teräsbetonipilarirunkoisena, mikä sallii tilojen varsin vapaan jäsentelyn. Julkisivun keskellä olevan pääsisäänkäynnin edessä on jäykistävä hissikuilu ja ympyräpohjainen porrashuone kierreportaineen, ja näiden takana atriumtyyppinen, kaksi kerrosta läpäisevä valoaukko pääosin avoimen tilan keskellä. Tukitilat sijoittuvat rakennuksen takaosiin. Pääsisäänkäynti oli alkujaan ratkaistu vinoin lasiseinin rajatulla tuulikaapilla. Varsinaisten kerrosten alapuolelle tehtiin maanalainen pysäköintilaitos.

Rakennuksen alkuperäisvaiheesta ei tavoitettu valokuvia. Porrashuoneessa säilyneen käsijohteen perusteella pankkisalinkin pienet rakennusosat kuten käiteet, kynnykslistat ja ovenpainikkeet olivat todennäköisesti messinkiä. Ilmanvaihto ratkaistiin ajalle ominaiseen tapaan koneellisella tulo- ja poistoilmanvaihtojärjestelmällä.

104 Pankkisalisiin johtava portaitko ja sen käsijohde ovat alkuperäisestä rakennusvaiheesta. Kuva elokuulta 2022.

I05 1. kerros vuonna 1979 päivätyn suunnitelman mukaan. Kerroksessa pankkia palveli lasiseinäinen eteinen hisseineen ja portaineen. Muut tilat oli varattu toisenlaisiksi liiketiloiksi. Veijo Kahra 26.3.1979. Trv.

I06 2. kerroksen avointa tilaa määrittää 1. ja 3. kerrokseen ulottuva valoaukko. Kerroksessa sijaitsivat pankkisali, holvi ja työntekijöiden ruokailutilat. Veijo Kahra 26.3.1979. Trv.

I07 3. kerroksessa suuri aula yhdistää ulkoseiniä vasten sijoitettuja toimistohuoneita. Veijo Kahra 26.3.1979. Trv.

MUUTOSVAIHEET

PANKKITOIMINNAN AIKANA ENNEN 2000

Uudessa rakennuksessa ehdittiin tehdä vain vähän muutostöitä ennen pankkitoiminnan loppumista. Vuonna 1987 Aurakadun puoleiselle julkisivulle lisättiin katutilasta operoitava pankkiautomaatti. Lisäksi vuonna 1996 tehtiin muutoksia KOP-kolmion puoleisen paikoituskan-
nen sisäänkäyntiin.

Rakennusluvan alaiset muutokset

Turun kaupunginarkiston määrittelemä lupatunnus esitetty muutostyyppin jälkeen.

Julkisivun muutos 853-1987-897

Aurakadun puoleiseen julkisivuun lisättiin katutilasta käsin käytettävä pankkiautomaatti.

Rakennuslupa	7.12.1987
Rakennuttaja	Oy Trio Ab
Toteutus	Arkkitehtitoimisto Veijo Kahra, allekirjoitus Veijo Kahra

Palo-osastointi kellarikerroksessa 853-1987-757

Kellarikerroksen teknisen tilan osastointi tilassa käytettyjen ATK-laitteiden vuoksi.

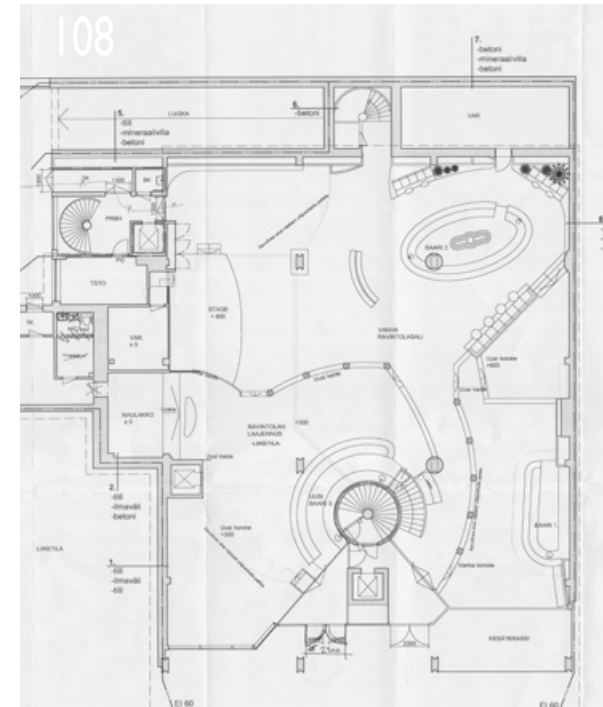
Rakennuslupa	27.7.1987
Toteutus	Arkkitehtitoimisto Ehojoki-Kahra, allekirjoitus (ei saa selvää)

Uusi sisäänkäynti ja katos 853-1987-897

Uusi sisäänkäynti ja katos KOP-kolmion paikoituspihalle päin.

Rakennuslupa	7.12.1987
Rakennuttaja	Oy Trio Ab
Toteutus	Arkkitehtitoimisto Stenman-Suominen KY, allekirjoitus (ei saa selvää)

Suomen Yhdyspankki fuusioitui vuonna 1995 osaksi Meritaa. Muutos ei vaikuttanut ratkaisevasti kohderakennukseen.

I08 Vuoden 2002 wc-paikkalaskelmassa on esitetty yökerho Galaxin sisustuksen kaarevat muodot. 1. krs. TKa.

RAVINTOLANA JA YÖKERHONA 2000–2022

Vuonna 2000 rakennus koki tähän asti merkittävimmän muutosvaiheensa, kun Merita-pankki fuusioitui osaksi Nordea-konsernia. Pankki ei tarvinnut enää konttoria vanhassa SYP-Centerissä. Koko rakennus voitiin muuntaa ravintola- ja myymälätoiminnan käyttöön. Kerroksia lävistävä valoaukko suljettiin.

Ravintola ja yökerho Galax toimi Aurakadulla vuosina 2000–2012, jonka jälkeen tilat jaettiin kahdelle eri toimijalle. Ravintolatoimintaa rakennuksessa jatkoi American Bar & Grill Hiili ja yökerhona sekä keikkapaikkana Venus Nightlife.

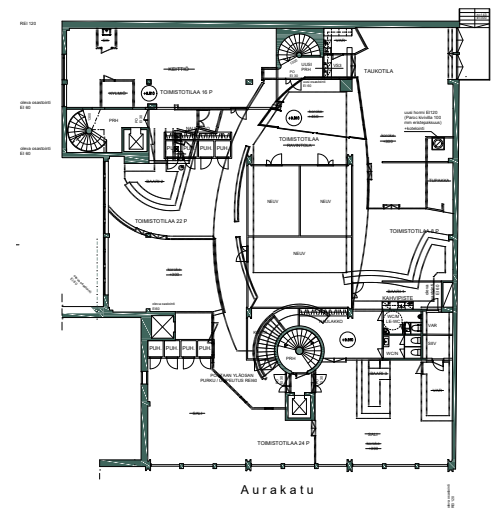
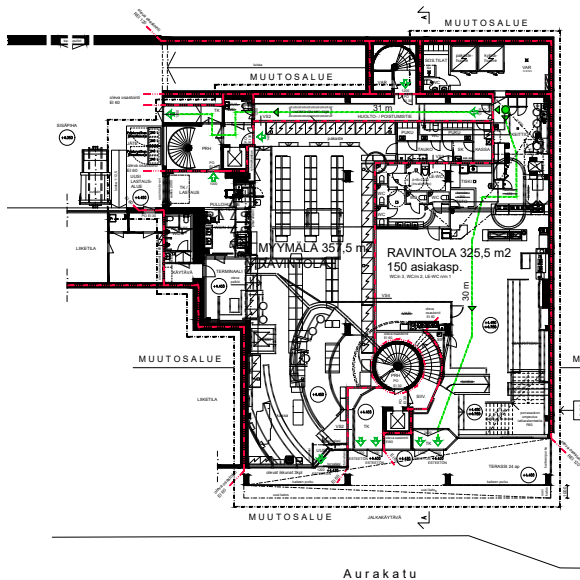
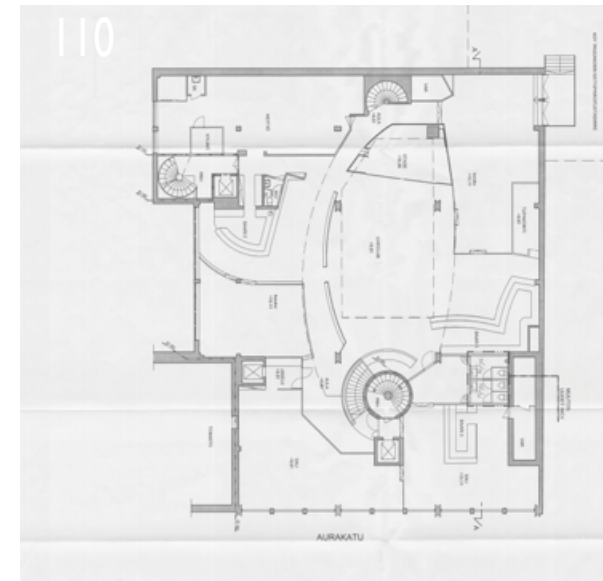
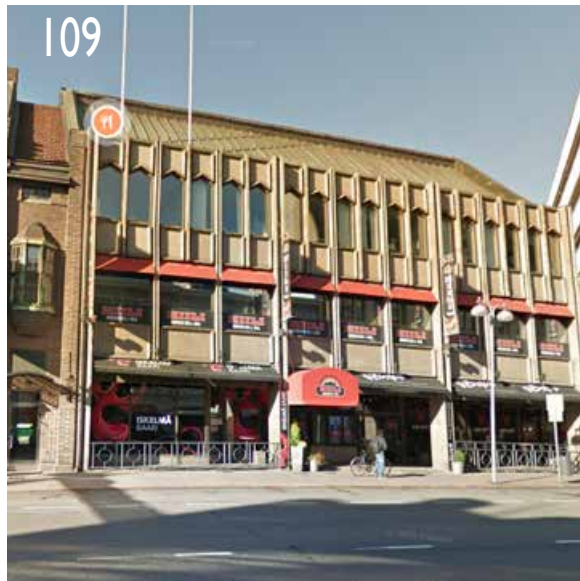
Vuonna 2018 Venus Nightlifen yökerhotila jaettiin kahteen osaan, ja toisessa liikekillassa yökerhotoimintansa aloitti yökerho Naima. Yökerho oli Galax Oy:n omistama, mutta sen keskeisenä taustahahmona toimi yökerhotoiminnastaan tunnettu Seppo "Sedu" Koskinen.

109 Vuonna 2017 rakennuksen toisessa kerroksessa sijaitsi American Bar & Grill Hiili. *Google Street View.*

110 2. kerroksen muutos vuonna 2012, jolloin tilat jaettiin kahdelle toimijalle. *Harri Laine 1.9.2012.*

111 1. kerroksen muutos vuonna 2021, jolloin pääsisäänkäynnin vinoseinäinen tuulikaappi poistettiin ja julkisivuun lisättiin uusia sisäänkäyntejä. Rakennuksen takaosaan on tuotu uusia wc-tiloja. *Haroma & Partners.*

112 Suunnitelma 2. kerroksen muuttamisesta vuodelta 2021. Suunnitelman purkutyöt on toteutettu.

Lokakuussa 2019 Naima uudelleenbrändättiin yökerho Venueksi, joka profiloitui erityisesti keikkapaikaksi. Venue ehti toimia muutaman kuukauden, ennen kuin se sulki ovensa joulukuussa 2019. Rakennuksen alakerrassa toimi myös vuonna 2019 hetken uusiseelantilaishenkkinen ravintola The Kiwi.

Vuonna 2020 yökerho-yhtiö Galax teki konkurssin 20 vuotta Aurakatu 6:ssa kestäneen toiminnan jälkeen, ja tiloihin alettiin etsiä korvaavaa liiketoimintaa. Tällä hetkellä tiloissa toimii tammikuussa 2022 avautuneet ruokakauppa Sale Aurakatu ja ravintola Rax Pizzabuffet.

113 Viimeisimmässä käyttötarkoituksen muutoksessa rakennuksen toiseen kerrokseen suunniteltiin liiketilaa, ja kerros purettiin betonipinnoille. Tilaan ei kuitenkaan ole löydetty vuokralaista, jonka vuoksi toinen kerros on jäänyt keskeneräiseksi. Näkymää kohti itää. Kuva elokuulta 2022.

114 Näkymää kohti länttä. Kuva elokuulta 2022.

Rakennusluvan alaiset muutokset

Käyttötarkoituksen muutos 853-2000-246

- Pankkitilat muutettiin ravintolaksi ja myymäläksi. Rakennukseen muutti yökerho ja tanssiravintola Galax.

Rakennuslupa 4.5.2000
Toteutus Schauman Arkkitehdit Oy
allekirjoitus (ei saa selvää)

Käyttötarkoituksen laajennus 853-2002-966

- Vuoden 2000 muutoksessa tehty liiketila liitettiin osaksi ravintolaa.

Rakennuslupa 13.1.2003
Toteutus S-Idea Oy,
Erkki Koivisto

Käyttötarkoituksen muutos 853-2021-924

- Ensimmäiseen kerrokseen ravintola jaettiin uudeksi myymäläksi sekä uudeksi ravintolaksi. Vanhat väliseinät purettiin ja korvattiin uusilla. Aurakadulle rakennettiin uusi tuulikaappi ja katos. Vanha yökerhon terassi purettiin. Toinen kerros muutettiin ravintolasta toimistotilaksi.

Rakennuslupa 18.8.2021
Toteutus Arkkitehtitoimisto
Haroma & Partners,
allekirjoitus Renni Haroma

115 Pohjoismaisen Yhdyspankin talon konstailematonta sisäpihajulkisivua kohti etelää. Kuva elokuulta 2022.

NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

ULKOASU

SYP-Centerin katujulkisivuun ei ole kohdistunut merkittäviä muutoksia. Muutetut elementit ovat mainoskilpiä sekä ikkunateippauksia.

Pihan puolella julkisivuihin liittyy vähäisiä ikkunamuutoksia.

116 SYP-Centerin julkisivut ovat säilyneet suurelta osin alkuperäisessä asussaan. Kuva elokuulta 2022.

SISÄTILAT

Sisätiloissa on säilynyt hyvin vähän alkuperäisiä materiaaleja.

117 2. kerroksen pintarakenteiltaan purettua tilaa. Kuva elokuulta 2022.

118 2. kerroksen pintarakenteiltaan purettua tilaa. Kuva elokuulta 2022.

119 Alkuperäinen pankkiholvi 2. kerroksessa. Kuva elokuulta 2022.

120 Vanhaa yökerhosisustusta. Kuva elokuulta 2022.

121 Sisäpihan puoleinen kierreportaikko pinnakaiteineen on pääportaikon tapaan alkuperäinen. Kuva elokuulta 2022.

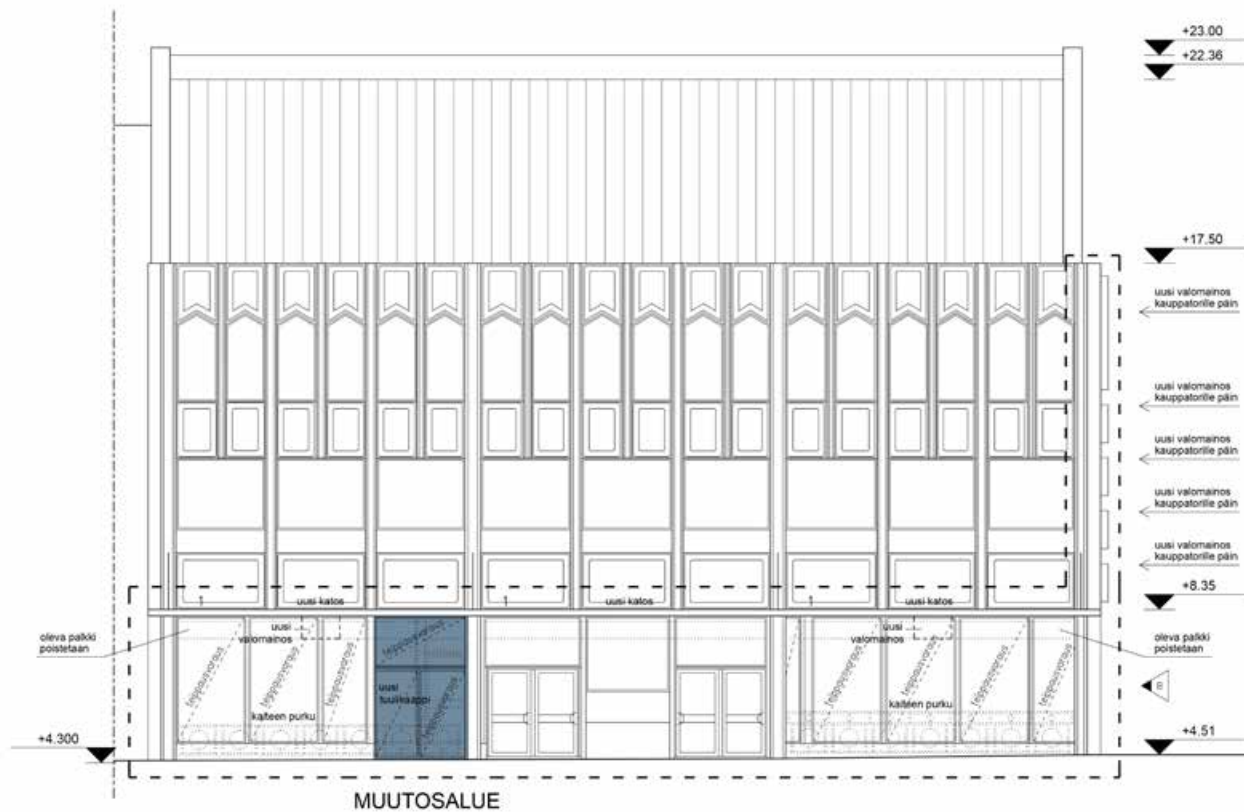
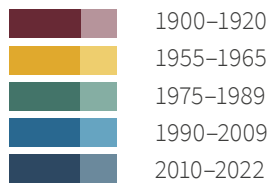

KERROSTUNEISUUSKAAVIOT

Julkisivut

JULKISIVUMATERIAALIT JA -VÄRIT:

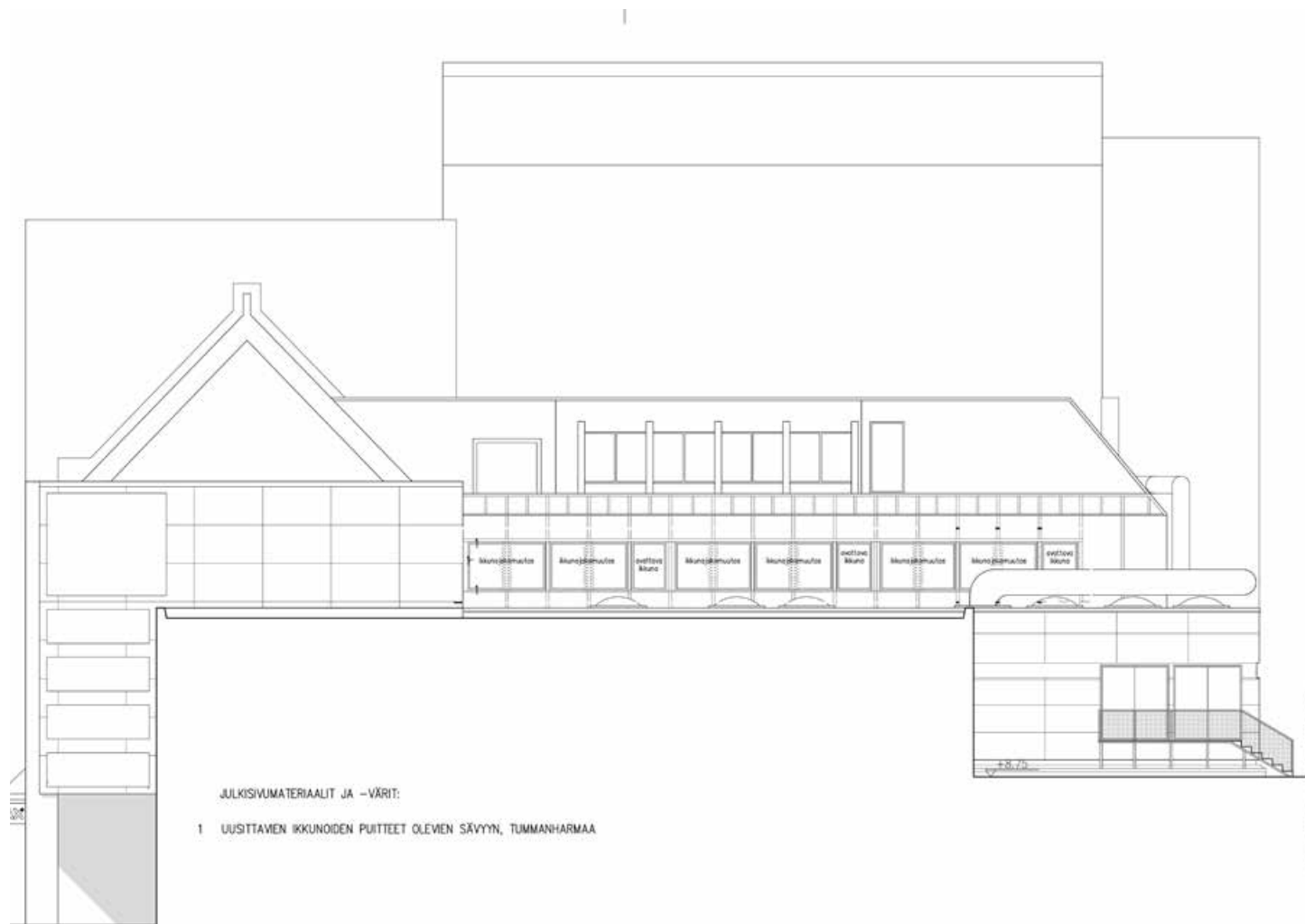
1 METALLIRAKENTEINEN KATOS, TUMMANHARMAA

122 Ajoituskaavio, julkisivu koilliseen, 1:200. SYP-Center.

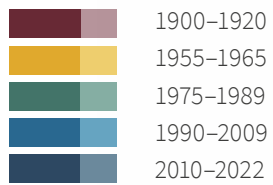
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

	1900–1920
	1955–1965
	1975–1989
	1990–2009
	2010–2022

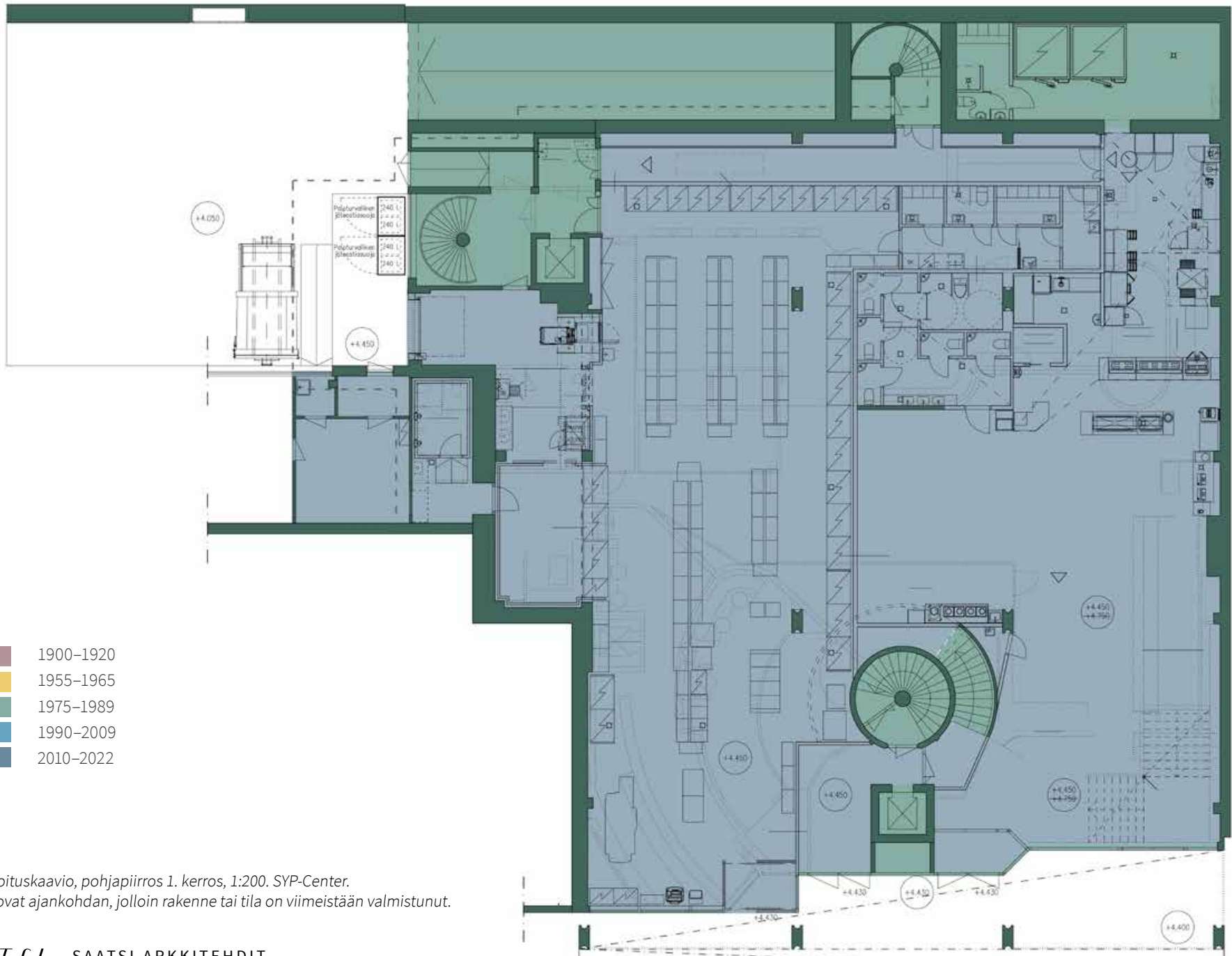

123 Ajoituskaavio, julkisivu kaakkoon, 1:200. SYP-Center.
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

Pohjat

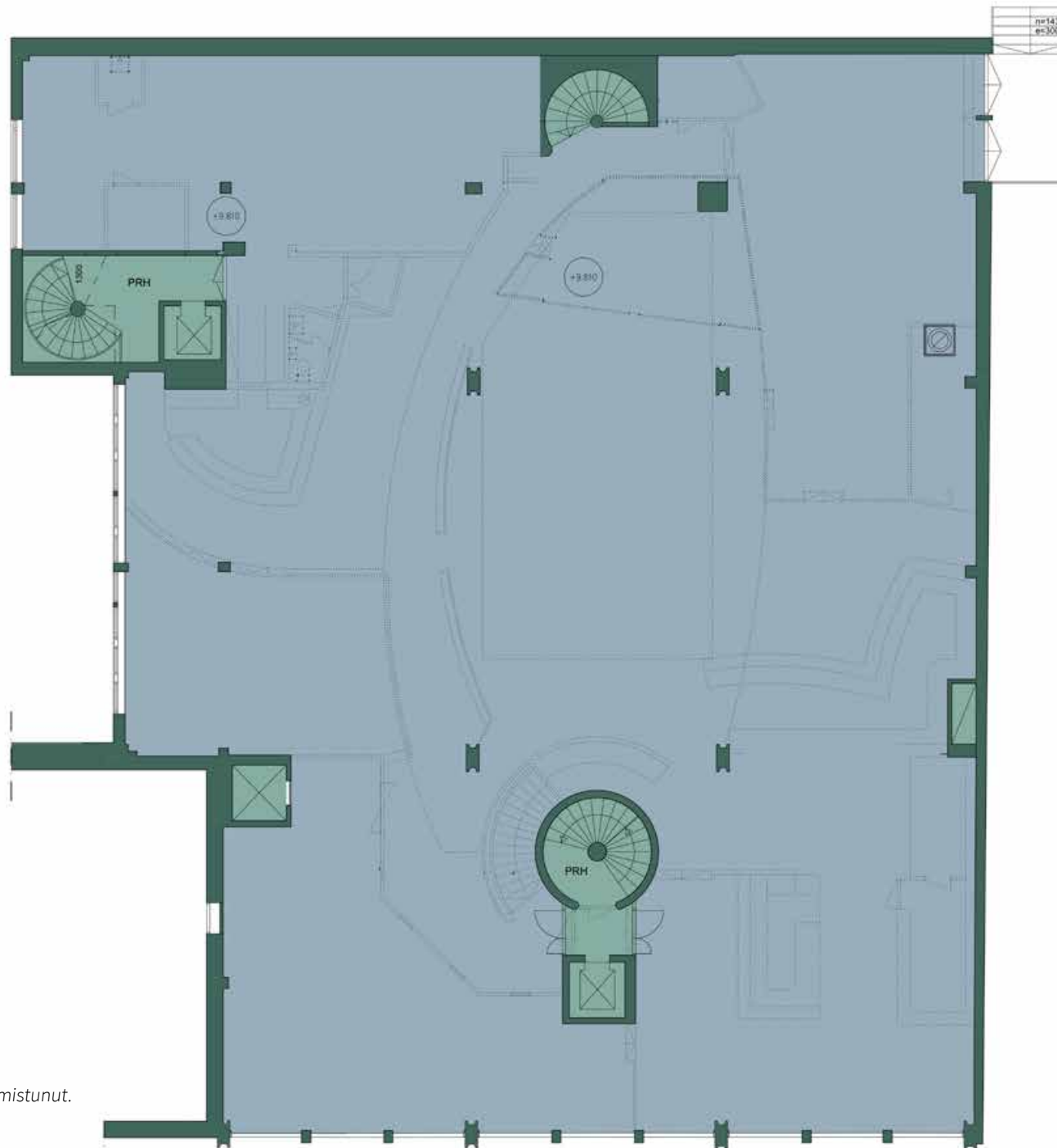

124 Ajoituskaavio, pohjapiirros 1. kerros, 1:200. SYP-Center.
Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

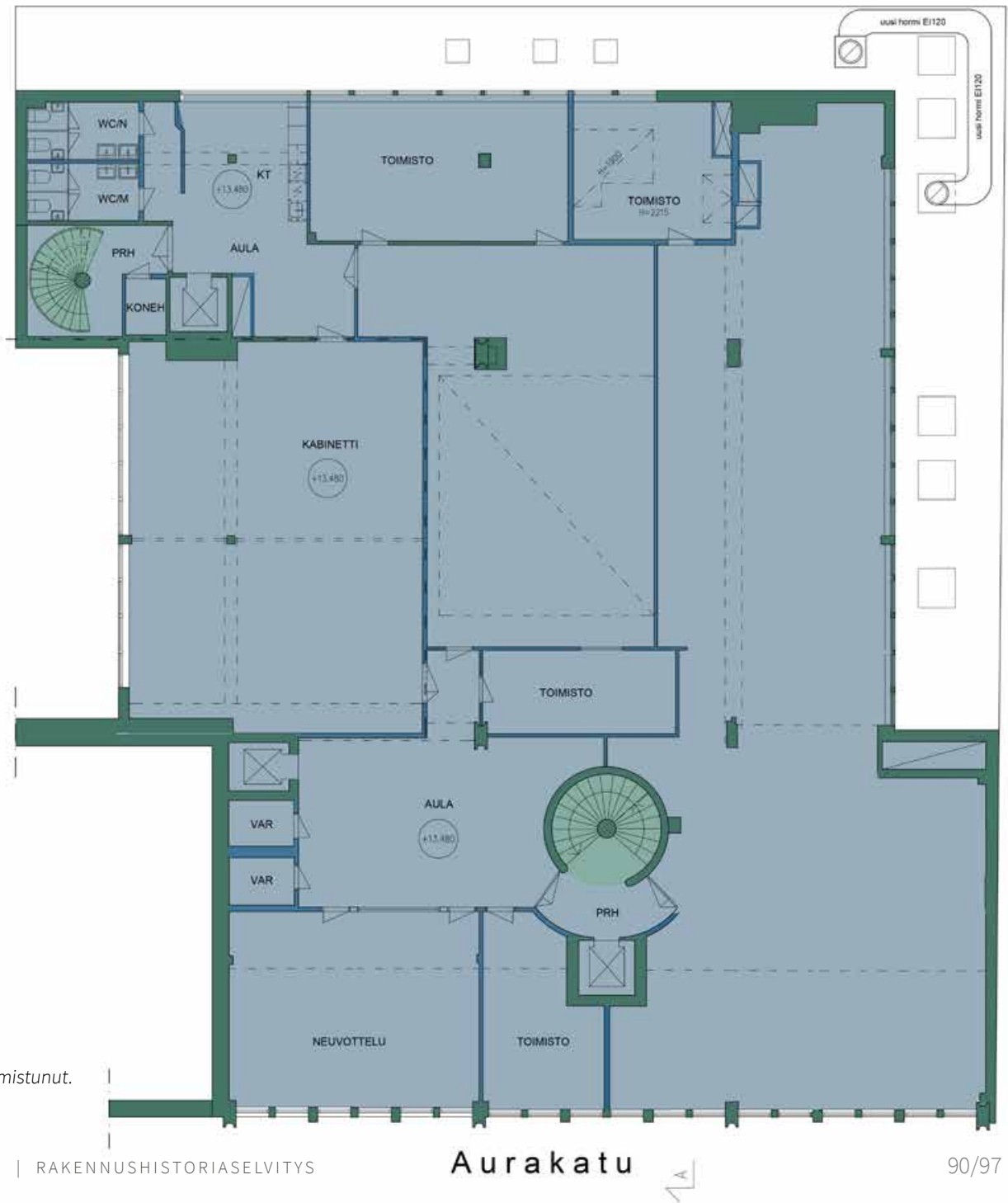
- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

I25 Ajoituskaavio, pohjapiirros 1. kerros, 1:200. SYP-Center.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

- 1900–1920
- 1955–1965
- 1975–1989
- 1990–2009
- 2010–2022

126 Ajoituskaavio, pohjapiirros 3. kerros, 1:200. SYP-Center.
 Värit kertovat ajankohdan, jolloin rakenne tai tila on viimeistään valmistunut.

JOHTOPÄÄTÖKSET

HISTORIALLISET OMINAISPIIRTEET

Turun Aurakatu 6:n ja Linnankatu 13:n tontin rakennuskannalla on hyvin vahvasti pankkitoimintaan sidottu identiteetti. Ensimmäiset pankit asettuivat kohdetontille vuonna 1872, jolloin *Pohjoismaiden Osakepankki Kaupaa ja Teollisuutta varten* muutti kaupunginarkkitehti Carl Johan von Heidekenin suunnittelemaan tonttikulman tiilirakennukseen. Vuosina 1914–1959 tontilla sijaitti ja palveli jopa kolme eri pankkirakennusta. Kaupatorin eteläpuoleiset korttelit ovat laajemminkin olleet pankkien ja vakuutusyhtiöiden suosiossa, mutta muilla tonteilla eri pankkien läsnäolo ei ole ollut yhtä tiivistä ja pitkäaikaista.

Tontin nykyisten rakennusten valmistuminen asettuu suomalaisen yhteiskunnan noususuhdanteisiin. Aurakadulle vuonna 1912 valmistunut Pohjoismaiden Yhdyspankin talo kuvaa ensimmäistä maailmansotaa edeltänyttä kasvun kautta, jonka moottorina toimi venäläishallinnon varustautuminen sotaan. Rakennuksen tiilijulkisivut kertovat ajankohdan käytetyimmistä rakennusmateriaalista sekä nousemassa olevasta rationalismin ihanteesta, joka vaati rakentamisen lähtökohtien käytännössä rungon, paljastamista yleisölle.

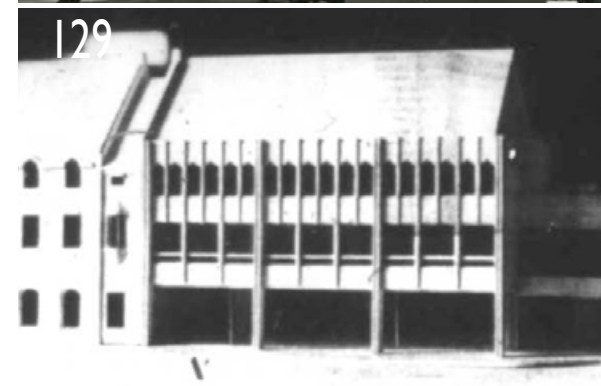
Vuonna 1960 valmistunut Kuparitalo sijoittuu toisen maailmansodan päättymistä seuranneeseen yhteiskunnallisen modernisaation kauteen. Rakennuksen katukuvaan voimakkaasti katukuvaan kantaa ottavassa tornimaisessa päädyssä, sisäänvedon tuottamassa arkadikäytävässä sekä teollisen toistuvissa ja arvokkaalla kuparilla verhotuissa julkisivussa näkyvät kirkkaasti sodan jälkeisen yhteiskunnan uudet resurssit mutta myös kirkasotsainen luottamus oman aikansa valintojen yleispätevään perusteltavuuteen. Arvokas kupariverhous representoi puutteen ajan päättymistä.

Vuonna 1983 valmistunut SYP-Center sijoittuu käynnistelevän nousukauden ensivuosiin. Rakennuksen arkkitehtuurissa näkyvät yhteiskunnan havahtuminen yhteisten kaupunkiympäristöjen tuhoutumiseen 1960- ja 1970-lukujen purkuvuosikymmeninä, mutta ennen kaikkea uusien rahavirtojen ja kiinteistösijoittamisen laukaisema tilatehokkuuden paine, joka näkyy rakennuksen valloittamina aloina maan alla ja tonttipihalla. 1980-luvun rakennusöiden seurauksena koko kohdetontti on rakennettua tai pysäköintitarkoituksiin päällystettyä. 2000-luvun vuosina rakennus on tunnettu ennen kaikkea yökerhoistaan, ja pankkihistorian lisäksi SYP-Centerin identiteettiin voi jo lukea pitkän yökerhohistorian.

I27 Aurakatu 6–8 vuonna 1929. TMK:

I28 Linnankadun kulma vuonna 1960. Nordean historia-arkisto/ELKA.

I29 Lehtiote Turun Sanomista 26.7.1979, jossa esitellään Yhdyspankin uusi toimitalo SYP-Center. KA.

KAUPUNKIKUVALLISET OMINAISPIIRTEET

Kohderakennukset sijaitsevat tontilla, jolla on ollut rakennuskantaa viimeistään 1700-luvun puolivälistä lähtien. Myös tontin ja katutilan muodostama raja on ollut suunnilleen nykyisenkaltainen yhtä pitkän ajan. Tontin nykyisellä rakennuskannalla on siten katulinjausten näkökulmasta juuret, jotka eivät ehkä ole ainutlaatuiset Turun mittakaavassa, mutta jotka laajemmin suomalaisessa kaupunkirakenteen perinteessä voi laskea harvinaistuneeseen ryhmään.

Kohdetontin nykyiset rakennukset ovat valmistuneet erityyppisiin yhteiskunnallisiin todellisuuksiin, ja siten niiden suhde katutilaan vaihtelee. Vanhin rakennuksista noudattaa perinteistä katutilan mallia sijoittamalla tiiviisti kadun varteen ja sijoittamalla osan rakenteistaan kuten portaat ja erkkerit katualueen puolelle. Tilanmuodostuksen lähtökohtana oli jalan saapuvan asiakkaan mahdollisimman helppo sisäänkäynti liikehuoneistoon. Rakennus on verrattain matala, mitä korostaa kolmannen kerroksen sijoittaminen osittain räystäään yläpuolelle. Rakennusaikanaan pankkitalo saatiin tällä ratkaisulla istumaan paremmin eteläpuolellaan sijainneen vanhemman rakennuksen korkomaailmaan.

Vuosina 1960 ja 1983 valmistuneissa pankkirakennuksissa näkyy aikakautena koettu moottoriliikenteen kasvu sekä tavoite katualueiden leventämisestä. Molemmissa uudemmissa rakennuksissa on ensimmäisessä kerroksessa sisäänveto, joka Kuparitalossa sijaitsee katualueella ja SYP-Centerissä tontin kohdalla. Jälkimmäisellä ratkaisulla valmistauduttiin koko Aurakadun

leventämiseen. Vuonna 1912 valmistunut pankkirakennus on tarkastellun korttelin Aurakadun puoleisista rakennuksista enää ainoa, jossa ensimmäinen kerros ei ole sisäänvedetty.

Seitsenkerroksinen Kuparitalo oli vuonna 1960 valmistuessaan lähiympäristönsä monikerroksisin rakennus. Rakennus valmistui lyhyen kauden sisällä, jona Turun liikekeskustan rakennuskantaa uusittiin voimakkaasti. Kuparitalon itäpääty näyttyy katutilaan tornimaisena erityisesti siksi, koska sen eteläpuolella on rakentamaton aukio ja pohjoispuolella Pohjoismaiden Yhdyspankin matala talo. Kuparitalon korkeus ei kuitenkaan merkittävästi poikkea risteysalueen vastapuolella sijaitsevasta Verdandin talosta, joka valmistui jo 1890-luvulla. Kuparitalon kapea pääty asettuikin Verdandin talon runsasmuotoisen kulmatornin kanssa katutilan ylitse käytävään keskusteluun, jossa arkkitehtuurit argumentoivat kauneudesta, toimivuudesta ja kestävydestä. Vastaavasti Kuparitalon kuparijulkisivu sointuu Pohjoismaiden Yhdyspankin talon kupariyksityiskohtiin.

Katutilaan kolmikerroksiselta näyttävä SYP-Center on olemassa olevaan katutilaan poikkeuksellisen tiedostavalla otteella sovitettu rakennus. Vastaavalla voimakkuudella yhtenäistä katutilaa tavoiteltiin 1800-luvun alun empiressä, joka kuitenkin haki yhtenäisyyttä uudisrakentamisella.

130 Näkymä Kauppatorilta Aurakatu pitkin Aurajoen suuntaan. Kuva elokuulta 2022.

SYP-Centerin esikuvarakennus on sen eteläpuolinen Pohjoismaiden Yhdyspankin talo, joissa yhteistä on katutilaan hahmottuvan rakennuskorkeuden lisäksi lapejyrkkyys ja kerrosten lukumäärä, aukotusleveysten vaihtelu kerroksittain, julkisivujen tasarytmisyys, keskeissymmetria, kehysaiheet, muotoillut ikkunaotsat, kivinen materiaalintuntu sekä väritys.

Turun keskusta-alueen kaupunkikuva on rakentunut vaiheissa ja on siten nykyasussaan ajallisesti kerrostunutta. Kohdetonttia ympäröivä rakennuskanta on valmistunut varsin tasaisella sykkeellä 1800-luvun alun ja 1900-luvun lopun välillä. Liikekeskustan moniaikaiseen mosaiikkiin 1910-, 1960- ja 1990-luvuilla valmistuneet liikerakennukset istuvat siten täydelleen.

RAKENNUSHISTORIALLISET OMINAISPIIRTEET

Pohjoismaiden Yhdyspankin talo

Pohjoismaiden Yhdyspankin talo Aurakadulla on alkuaan perinteisellä rakennustavalla valmistettu tiilitalo, joka on vuosikymmenten aikana kokenut hyvin raskaita muutosvaiheita. Sisätiloja ja rakennuksen pihajulkisivua muokanneisiin muutoksiin nähden pankin katujulkisivu on säilynyt verrattain alkuperäisessä asussaan.

Katujulkisivussa näkyvät rakennusajalle ominaiset viitaukset yhteispohjoismaiseen arkkitehtuurihistoriaan. Jyrkkälapeinen vesikatto, rappaamaton tiilipinta, vesikaton ylittävien muurien kukonaskelporrastus sekä kaarevat kattolyhdyt muistuttavat ruotsalaisen Vaasa-ajan linnoista. Kerrosten hierarkkisessa jakamisessa on yhtymäkohtia italialaiseen renessanssiin ja siten yksityisen pankkitoiminnan alkujuurille. Julkisivupinnan jäsentäminen kolmiulotteisesti tiiliskiven tekoniikkaa hyödyntäen on toisaalta tapa, joka yleistyi juuri 1910-luvun rationalismissa, mutta jolla oli pitkät juuret jo 1800-luvun toisen puoliskon venäläisessä kasarmirakentamisessa.

Alkuperäisestä vaiheesta ovat säilyneet tiilinen katujulkisivu vesikattoineen, kattoikkunoineen sekä kuparilevyistä pakotettuine yksityiskohtineen. Sisäpihalla on toisen ja kolmannen kerroksen ulkoseinien lisäksi säilynyt pieni ulokepalveke teräsputkikaiteineen.

Näkyvimpiin muutoksiin kuuluvat seinäikkunoiden ja ulko-ovien uusiminen sekä uuden sisäänkäynnin puhkaiseminen katujulkisivun keskelle. Balustradikaidetta

imitoivat painovoimaisen ilmanvaihdon kuja vesikaton harjalla on muokattu tunnistamattomaksi. Valitettavasti myös pohjoisosassa sijainnut pääsisäänkäynnin yltäkyläinen kiviportaali on menetetty. Poistaminen liittyyneen ennen kaikkea vierauteen, jota 1950- ja 1960-luvuilla koettiin pröystäilevää elämäntapaa kohtaan. Nykyisin portaalin malja-aiheen sekä runsaudensarvien paikalla on ilmanvaihdon säleikkö. Katujulkisivun muutoksista voi pitää kerrostuneisuusarvoja lisävinä korkeintaan nykyisiä laadukkaita tammipuitteisia näytekkunoita.

Sisätiloissa alkuperäisarkkitehtuuri on menetetty kokonaan. Tilajako vastaa ensimmäisessä kerroksessa 1950- ja 1960-lukujen taitteessa, ja toisessa ja kolmannessa kerroksessa 1980-luvun alussa toteutettuja suunnitelmia. Tämän lisäksi pintarakenteissa on paljon 2000-luvun osia. Nykytilanteessa on hyvin vähän rakennushistoriallisia erityisyyttä. Enemmän kuin kerrostuneisuutensa laadusta, rakennuksen sisätilojen voi nähdä kertovan pankkien tilavaatimusten voimakkaasta vaihtelusta sinä lähes 70 vuoden aikana, jona rakennus toimi pankkina (1912–1981).

I31 Pohjoismaiden Yhdyspankin rakennus 1950-luvulla. TMK.

I32 Pohjoismaiden Yhdyspankin rakennus elokuussa 2022.

I33 Rakennuksen ullakolla sijaitsevan saunaosaston oleskelutilan avotakka on todennäköisesti 1960-luvulta. Kuva elokuulta 2022.

Kuparitalo

Kuparitalo on komea liike- ja asuinrakennus betonielementtirakentamisen ensivuosisilta. Sen rakentamisessa on hyödynnetty teollista sarjatuotantoa, mutta elementtirakentaminen ei vielä ollut jumiutunut siihen mitoitussellisesti yksipuoliseen malliin, jonka BES-järjestelmän vakiintuminen 1960-luvun aikana tuotti. Suurikokoinen ja julkisivuissaan toistolla herkkutteleva Kuparitalo manifestoi teollisen rakentamisen valtteja jäämättä itse sen vangiksi.

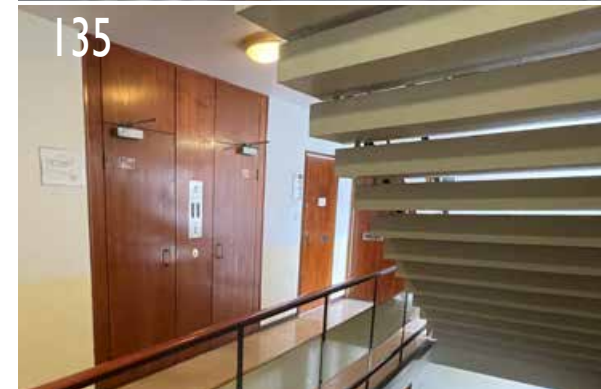
Rakennus kytkeytyy laajasti modernin arkkitehtuurin perinteeseen. Ilmeisimpiä modernismin aiheisiin kuuluvat rakennusmassan veistoksellisuus sekä käyttötarkoituksen ilmaiseminen ikkunoiden jäsentelyllä. Julkisivun päälinjojen horisontaalisuus osoitti irtautumista Euroopassa perinteisestä rakennusaineesta eli tiilestä.

Kuparitalossa näkyy myös modernismiin sisäänrakennettu teknis-taloudellisen rationalismin moraalinen velvoittavuus. Tämä ilmeni arkkitehtuuriestetikan pelkistämisenä sekä materiaalien valikoidulla tavalla ymmärrettyinä rehellisyytenä: jäljitteleviä pintakäsittelyjä pyrittiin välttämään. Sveitsiläisen arkkitehdin Le Corbusierin manifestia (1923) seuraten myös Kuparitalossa on vapaa julkisivu, nauhaikkunat, kattoterassi, ja osittain

pilarien rajaama ja sisään vedetty ensimmäinen kerros. Siellä missä avointa pohjakerrosta ei ole ollut mahdollista toteuttaa, leijuvaa tunnetta on tavoiteltu suurilla lasipinnoilla.

Rakennuksessa näkyy myös sen valmistumisaikana yleistynyt rationalismi, jota joudutti kehittynyt elementitekniikka ja sitä varten luotu suunnittelun moduulimitoitus. Talo koneena -ihanne ja avoin tai jopa innostunut suhtautuminen teollisia menetelmiä kohtaan nosti Kuparitalollekin ominaisen toisteisuuden 1960-luvun arkkitehtuurin näkyväksi tavoitteeksi. 1960-luvun modernistisesta ajattelusta periytyy myös henkilöautoliikenteen korostaminen ja pihan kainostelematon varaaminen pysäköinnille.

Kuparitalon ulkoasu on säilynyt pääosin alkuperäisessä ilmeessään. Materiaalisiin muutoksiin kuuluu julkisivujen nauhaikkunoiden uusiminen. Sisällä ainakin porrashuoneissa on säilynyt alkuperäisiä, laadukkaita viilupaneeleja ja laakaovia ja ylimmän kerroksen saunatiloissa elementaristinen tulisija. Liiketilakerroksen sisätilat suunniteltiin alkujaankin muuntojoustaviksi. Niiden tilarakenteen vaihtelun voi sanoa kuuluneen arkkitehdin alkuperäissuunnitelmaan.

134 Kuparitalo kuvattuna elokuussa 2022.

135 Kuparitalon suurempi porraskäytävä elokuussa 2022.

SYP-Center

SYP-Center täydentää Pohjoismaiden Yhdyspankin talon ja Kuparitalon muodostaman arkkitehtuurikonaisuuden ikään kuin kehän sulkien. Siinä missä Pohjoismaiden Yhdyspankin talo rakennettiin alkujaan perinteisesti muuraamalla ja Kuparitalo toteutettiin aikansa ihanteita noudattaen mahdollisimman pitkälti esivalmistetuista osista, SYP-Center sen sijaan on elementtiajan liikeraennus, joka todennäköisesti ahtaan rakennuspaikan vuoksi toteutettiin teräsbetonista paikalla valaen. Toistuvat julkisivuaiheet pyrkivät kuitenkin ilmaisemaan ajankohdan tyypillistä eli teollista rakennustapaa.

SYP-Centerin havaittavin erityispiirre on sen katujulkisivun huolellinen jäsentäminen historialliseen katutilaan sopeutuvaksi. Näiden kaupunkikuvallisten sekä teknisten erityispiirteidensä lisäksi SYP-Centerissä käytettiin hyvin laadukkaita materiaaleja. Kolmiulotteiset julkisivuelementit ovat pieteetillä kehyskaseteiksi hiottua graniittia, ja vesikatko on kuparia. Suunnitelmissa ehdotettu ikkunoiden ja ulko-ovien toteuttaminen messingistä ei kuitenkaan vaikuta toteutuneen. Arkiset julkisivujen katumainokset vaikeuttavat nykytilanteessa laadukkaan lähtöarkkitehtuurin hahmottumista.

Sovittautuvien lähtökohtien lisäksi SYP-Centerissä on täysin omia, pankkiperinteestä johdettuja aiheitaan. Erityisesti rakentamisvaiheen havainnekuvassa hahmottuu rakennuksen yhteys renessanssin kaupunkirakentamiseen (ks. kuva 129). 1400-luvun venetsialaisten palatsien tapaan SYP-Centerin julkisivut on jaettu kolmeen osaan poikkeuksellisen monella eri tavalla. Lisäksi toisen kerroksen suuret ikkunapinnat muistuttavat vaurauden kauppiastalojen avoimia galleriakäytäviä, ja kolmannen kerroksen kapeissa ikkunoissa voi nähdä rinnakkain tuotuina renessanssille ominaiset pari-ikkunat, biforat. Toisaalta vahvoissa vertikaalipilastereissa on jopa gotiikkaan viittaavaa kohotusta.

Rakennuksen sisätiloissa ei ole säilynyt paljonkaan pankkiajan sisustusta. Pyöröportaikossa on säilynyt taitutettuja messinkikaiteita. Riisutuissa huoneissa näkyvät parhaillaan betonirungon luonteikkaat muottijäljet sekä loft-entusiastien ihannoima *potentiaali*. Rakennus on harvinaislaatuinen kokonaisuus pitkälle vietyä viimeistelyä ulkotiloissa sekä kuluneiden vuosien sävyttämää raakatilaa sisätiloissa.

136 SYP-Center elokuussa 2022.

137 SYP-Centerin toisen kerroksen näkymät Aurakadulle elokuussa 2022.

138 SYP-Centerin alkuperäinen kierreporras elokuussa 2022.

LÄHTEET

Digitaaliarkistot

Aalto-yliopiston arkisto

Helsingin kaupunginmuseo (HKM)

Nordean historia-arkisto/ELKA.

Turun kaupunginarkisto (TKa)

Turun museokeskus (TMK)

Turun rakennusvalvonta (Trv)

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (MmhHK)

Museovirasto, Helsinki (MV)

Kirjallisuus

Dahlström, Svante 1930: Turun Palo 1827: Tutkimuksia Turun kaupungin rakennushistoriasta vuoteen 1843. 1. Turku: Turun kaupungin historiallisen museon johtokunta.

Grönroos, Heidi; Kaattari, Mari 2015: Turun jugendarkkitehtuuri 1910-luvulla. Ennen ja Nyt. Vol 15 Nro 3. Saatavilla: <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108648/63650>

Heikel, Felix 1922: Pohjoismaiden Osakepankki Kaupaa ja Teollisuutta Varten 1872–1919. Helsinki.

Hovi-Wasastjerna, Päivi 2009: Arkkitehti Walter Thomé : harmoniaa etsimässä. Päivi Hovi-Wasastjerna.

Junnila, Hilikka 2011: "Keskusta-alueen nimistön muodostuminen vuosina 1830–1999: Kaupunginosat I–IX ja Satama". Teoksessa *Turun katuja ja toreja: Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään*. Toim. Sanna Kupila & Marita Söderström. Turku: Turun museokeskus. S. 268–287.

Kalpa, Harri 1969: Muuttuva kaupunki. Turku eilen ja tänään I. Turku: Turun Sanomat.

Laakso, Veikko 1980: Turun kaupungin historia 1918–1970. Turku: Turun kaupunki.

Laaksonen, Mikko 2017: Arjen rakentamista Turussa. Arkkitehtuuria 1940- ja 1950-luvuilta. Turku: Kustantaja Laaksonen.

Lahtinen, Rauno 2014: KOP-Kolmio. Maamerkki Turun sydämessä. Raisio: Rausanne.

Lilius, Henrik 2014: "Suomi kaupungistuu suurvalta-ajalla (1617–1721)". Teoksessa *Suomen kaupunkirakentamisen historia I*. Toim. Henrik Lilius & Pekka Kärki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S.148–236.

Manninen, Ari 2003: Näin tehtiin Suomesta tietoyhteiskunta. Helsinki: Talentum.

Moorhouse, Jonathan; Carapetian, Michael; Ahtola-Moorhouse, Leena: Helsingin jugendarkkitehtuuri 1895–1915 (suom. Annikki Suni). Helsinki: Otava 1987.

Nikula, Oscar 1970: Turun kaupungin historia: 1, 1721–1809. Turun kaupunki, Turku.

Niukkanen, Marianna; Seppänen, Liisa; Suhonen, Mervi 2014: "Kaupunkirakentaminen Suomessa keskiajalla". Teoksessa *Suomen kaupunkirakentamisen historia I*. Toim. Henrik Lilius & Pekka Kärki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 28–95.

Otavan iso tietosanakirja 1960. Helsinki: Otava.

Pihjalämäki, Tiina 2021: Kadonnut Turku. Turku: Tmi Tiina Pihlajämäki.

Pöyry, Sirkka 1982: Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1982. Orimattila: Finlandia Kirja.

Ranta, Raimo 1975: Turun kaupungin historia 1600–1721. Turku: Turun kaupunki.

Savolainen, Panu 2017: Teksteistä rakennettu kaupunki : julkinen ja yksityinen tila turkulaisessa kielenkäytössä

ja arkielämässä 1740–1810. Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Suomen historia. Väitöskirja.

Savolainen, Panu; Clerk, Ulla; Tolonen, Miina 2020: Österbladin tontti. Rakennus- historiaselvitys.

Standertskjöld, Elina 2006: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet – 1900–1920. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo; Rakennustietosäätiö RTS; Rakennustieto Oy.

Standertskjöld, Elina 2008: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet – 1930–1950. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo; Rakennustietosäätiö RTS; Rakennustieto Oy.

Standertskjöld, Elina 2011: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet – 1960–1980. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo; Rakennustietosäätiö RTS; Rakennustieto Oy.

Särkijärvi, Johanna 2014: Pankkitoiminnan alueellinen kehityskaari Varsinais-Suomessa. Vaasan yliopisto. Filosofinen tiedekunta/Aluetiede. Väitöskirja.

Vihola, Teppo 2000: Rahan ohjaaja: Yhdyspankki ja Merita 1950–2000. Jyväskylä: Merita Pankki Oyj.

Lehtiartikkelit

Aamuset 2.5.2014. "Nostalginen Turku: Patterinhaka oli lähiöistä ensimmäinen". <https://aamuset.fi/artikke-li/1612581215> Viitattu 22.6.2022.

Arkkitehti 4–5/1959. "As. Oy. Kasinonkulma, Turku". s. 68–71.

Helsingin Sanomat 19.1.1954. "Uusi asuin- ja liiketalo Turun keskustaan". s. 13.

Helsingin Sanomat 16.11.1960. "PYP:n Turun konttorin toimitalo vihittiin eilen". s. 25.

Helsingin Sanomat 20.11.1970. "KOP ja PYP yhdessä atk-valmisteluihin" <https://www.hs.fi/historia/art-2000006935265.html>

Rakennuslehti 30.5.2016. Mölsä, Seppo: "Reilut 50 vuotta sitten Mauno Koivisto ja Armas Puolimatka synnyttivät lähiöiden laatikkoarkkitehtuurin".

Turun Sanomat 10.8.1911. "Rakennustoiminta Turussa nykyään. XVI." s. 1.

Turun Sanomat 22.6.1912. "Uusi kaunis rakennus Turkuun." s. 3.

Turun Sanomat 20.6.1913. "Pohjoismaiden Osakepankin Kauppaa ja Teollisuutta varten Konttori...". Lehti-ilmoitus. s. 1.

Turun Sanomat 25.9.1919. "Pohjoismaiden Yhdyspankki." s. 7.

Turun Sanomat 5.2.1927. "Kuinka Turku on kahdenkymmenen vuoden aikana rakennettu." s. 6.

Turun Sanomat 16.11.1960. "PYP:n Turun konttorin toimitalon vihkiäiset". s. 9.

Turun Sanomat 26.7.1979. "Yhdyspankille uusi toimitalo Turkuun". s. 11.

Turun Sanomat 17.3.2005. "Aurakatu 6:n paalutus alkaa". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/1074032076>

Turun Sanomat 19.3.2005. "Aurakatu 6:n paalutusremontti sulki jalkakäytävän". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/1074032492>

Turun Sanomat 5.6.2005. "POP-PYP-SYP sanoo saksanhirvi". Saatavilla: <https://www.ts.fi/viihde/1074048854>

Turun Sanomat 8.10.2011. "Aurakatu 6:n rakennukset vaihtoivat omistajaa". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/264556>

Turun Sanomat 24.6.2020. "Turkulainen yökerhoystiö Galax konkurssiin – samojen omistajien DBTL ei silti uhattuna". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/4989089>

Turun Sanomat 23.8.2021. "Turun ydinkeskustaan tulee taas uusia ruokakauppoja – yksi niistä avautuu legendaariseen yökerhokiinteistöön". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/5404016>

Turun Sanomat 13.8.2022. "Aurakadulle ideoidaan uutta liiketaloa – Kansallis Oy haluaa uudisrakentaa ja korottaa Aurakadun ja Linnankadun kulmausta". Saatavilla: <https://www.ts.fi/uutiset/5732709>

Selvitykset

Paasikivi, Iina 2019: Uusi haastaa vanhan – Turun ruutukaavakeskusta 1900-luvun jälkipuolella. Turun kaupunki.

Saatsi Arkkitehdit 2022: Vantaan 1980–1990-lukujen rakennuskannan inventointi ja arvottaminen. Osa 1 – Kokoontumisrakennukset. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Internet

"Ateljeetalon arkkitehtisuunnitelmat" 30.1.2022. <https://parrantienateljeet.fi/ateljeetalon-arkkitehti-suunnitelmat> Viitattu 22.6.2022.

Jaakola, Eija: "Suuria pankkikauppoja ja muita suurkonekauppoja". *Suomen Fujitsun historia*. https://www.net.fujitsu.fi/fi/historia/suurkone/suuria_pankkikauppoja_ja_muita_suurkonekauppoja.html Viitattu 22.6.2022.

Keski-Vuosaaren kotikaupunkipolku 2006. <https://vuosaari.fi/keski-vuosaaren-kotikaupunkipolku/> Viitattu 22.6.2022.

OP Kuopio. Projektiesittely. ArkByroo. <https://arkbyroo.fi/projektit/op-kuopio>. Viitattu 22.6.2022.

Turun karttapalvelu. www.opaskartta.turku.fi

Suulliset lähteet

Arkkitehti, kirjailija Mikko Laaksonen. Puhelu 18.11.2022.